

De spitse bergen van Svalbard

Woensdag 18 juli | Oostende – Longyearbyen

In de ochtendschemering ligt de Noordzee er vrij rustig bij. Haar makke golven sterven futloos op het strand, ergens halfweg tussen eb en vloed. Wolken zijn er nauwelijks. Zodra de zon straks opkomt, zal ze weerom vrij spel hebben en Vlaanderen voor de zoveelste dag op rij aan subtropische temperaturen onderwerpen.

Van dat alles zal in het hoge Noorden wellicht geen sprake zijn, flitst het ons door het hoofd tijdens de korte rit van Thermae Palace naar de luchthaven van Oostende. Rustige zeeën en wolkeloze luchten zijn daar de norm niet. Zelfs de duisternis laat er verstek gaan – in Spitsbergen heerst een maandenlange pooldag.

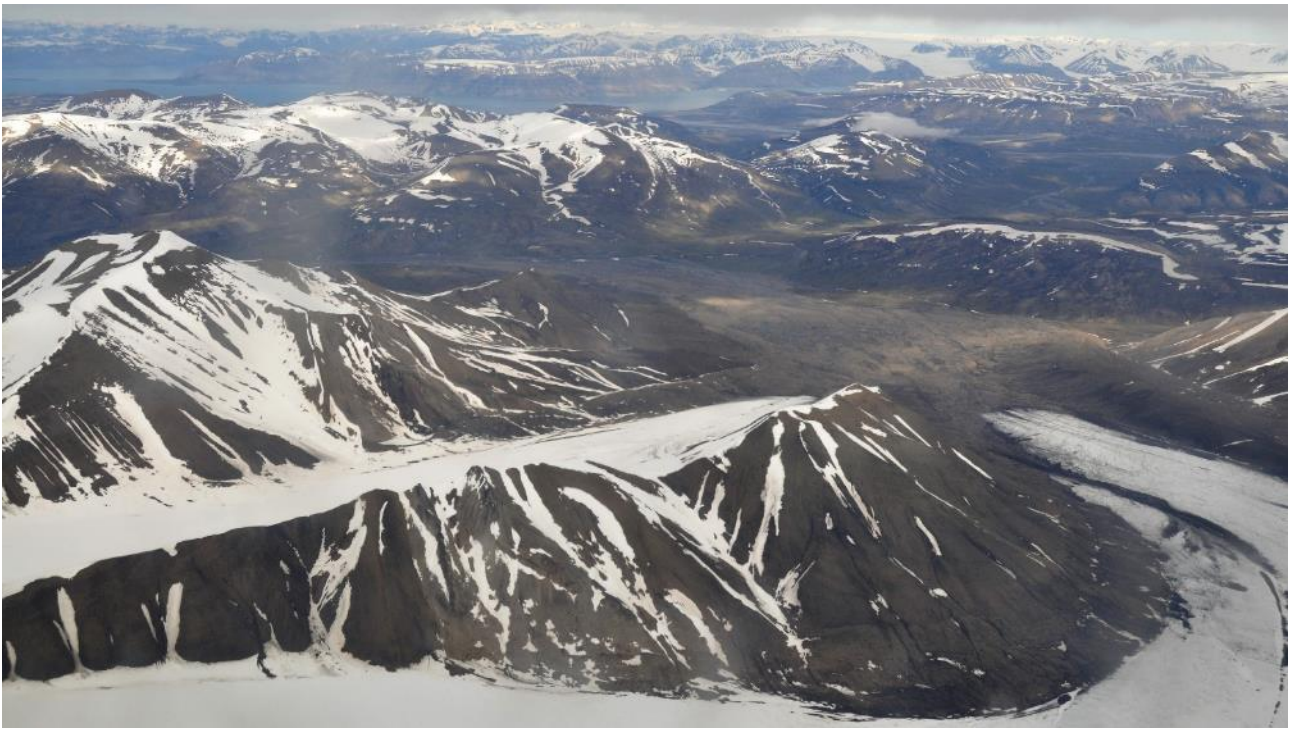
Spitsbergen is onze bestemming? Neen hoor. Slechts twee uitgaande vluchten staan in de vertrekhal op het bord vermeld – Svalbard en Barcelona. Naar Barcelona willen we niet, dus laten we ons noodgedwongen een inscheepkaart voor Svalbard uitschrijven.

Steeds lager hangen we tussen de bergen, tot de toppen het zicht op het landschap benemen

Even voor acht klimmen we aan boord van een Boeing 737-700 van ASL Lignes France – het voormalige Europe Airpost. Hoofddoekjes van Asteria Expeditions lachen ons toe van op de zetels. Een gecharterde vlucht heeft zo haar voordelen, vooral als het toestel iets te groot is – drie zetels voor twee personen, geen sores over de handbagage.

Om 8.15 u. komen de wielen van het tarmac los voor een vlucht van iets meer dan drieduizend kilometer. Meteen gaat het noordwaarts, netjes langs de Nederlandse kust. Als in een didactisch filmpje schuiven de grote rivieren één voor één aan het raampje voorbij – Westerschelde, Oosterschelde, Maas- en Rijndelta.

Dan schuift het doek voorlopig dicht. Een grijs wolkendek hangt boven de Noordzee. Rafelige gaten geven heel af en toe een stukje kustlijn bloot. Hout drijft er in het water. We zijn een uurtje verder nu, dit moet Scandinavië zijn. De Noorse fjorden met hun besneeuwde pieken laten niet lang op zich

wachten. Een rommelige kust is het, met langgerekte eilanden omspoeld door een wirwar van waterwegen.

Ook deze kustlijn moeten we geleidelijk aan lossen. Een duizendtal kilometer Noorse Zee hebben we nu te overbruggen. Het is wachten tot even voor twaalf vooraleer sneeuwpieken schuchter door het wolkendek prikken. Een bergachtig landschap openbaart zich naarmate we dalen, met boomloze hellingen, diep doorsneden door erosiegeulen en bedekt met flarden sneeuw. In de verte is een grote waterpartij zichtbaar. Dat moet Isfjorden zijn, de fjord waar Longyearbyen gelegen is, de hoofdstad van Svalbard.

Een spannende aanvliegroute wordt het. Zachtjes zakken we Adventdalen in, een brede vallei die op Isfjorden uitmondt. Steeds lager hangen we tussen de bergen, tot de toppen het zicht op het

landschap benemen. Een korte bocht naar links, dan een stukje over zee en voor we er erg in hebben beginnen de motoren bulderend onze vaart af te remmen. We staan op Svalbard Lufthavn Longyear, onze horloges wijzen 12.05 u. aan. De vlucht heeft net geen vier uur geduurd.

Le transfer est organisé à pied, klinkt het door de intercom van Lignes France. Te voet naar het luchthavengebouw dus. Het is zonnig en licht bewolkt, de thermometer wijst een niet onaangename 7 °C aan. Maar schijn bedriegt een beetje, want de wind is killer dan we gewend zijn. De gevoels-temperatuur ligt hier doorgaans beduidend lager dan wat gemeten wordt, zullen we spoedig leren.

Het fotogenieke decor van de luchthaven maakt meteen indruk. Fotografen zwermen alle mogelijke richtingen uit. Het personeel heeft alle moeite van de wereld om ons tijdig naar binnen te drijven, want de volgende vlucht zit er al aan te komen.

Daar staat hij dan, midden op de bagagetransportband, onze allereerste ijsbeer. Een opgezet exem-

plaar, gelukkig. *Ikke rør isbjørnen*, meldt het bordje – *de ijsbeer niet aanraken*. Of iedereen zich daaraan houdt, is nog maar de vraag.

Minder dan een half uur na de landing staan we buiten. Een imposante wegwijzer wijst er alle mogelijke afstanden aan – Londen, Mexico City, Bangkok, Tokyo... noem maar op. Ons interesseert vooral *Nordpolen*, de geografische noordpool. Die blijkt hier slechts 1 309 km vandaan te liggen.

Een vreemde bevinding is dat. Nauwelijks vier uur vliegen heeft ons vanuit België op deze plek gebracht, op 78° 15' noorderbreedte. Vernadski Station daarentegen, onze meest zuidelijke positie in Antarctica, vergde liefst vijf dagen varen vanuit het Argentijnse Ushuaia. En dan nog bevonden we ons *slechts* op 65° 15' zuiderbreedte, ruim 2 700 km van de zuidpool. Dat Svalbard zo noordelijk gelegen en toch zo toegankelijk is, heeft alles met de warme Golfstroom te maken, zullen deskundigen ons later uitleggen.

Die zaden liggen er om gebruikt te worden. Dat gebeurde voor de allereerste keer in Syrië

Onze koffers gaan een vrachtwagen in, onze handbagage belandt in een bus, zelf nestelen we ons in nog een andere bus. En weg zijn we. Een asfaltweg voert ons naar *downtown* Longyearbyen, hier bijna vijf kilometer vandaan. Dat is goed voor 10 % van het volledige wegennet, want Svalbard telt in totaal niet meer dan 50 km geasfalteerde wegen.

Al gauw merken we aan onze rechterkant hoog tegen de berghelling een vreemde constructie op. De ingang van de Svalbard Global Seed Vault is dat, de wereldzadenbank.

Meer dan twee miljoen zaden van alle mogelijke plantenrassen worden daar bewaard. Veiliger kan bijna niet. Aardbevingen vallen hier niet te duchten, militaire conflicten evenmin. De permafrost fungeert als een natuurlijke koelkast. Mocht de stroomvoorziening het laten afweten, dan zou het weken duren vooraleer de temperatuur van $-18\text{ }^{\circ}\text{C}$ tot de omgevingstemperatuur van $-4\text{ }^{\circ}\text{C}$ zou stijgen. Ruimschoots voldoende tijd om het euvel te herstellen. Zou in de toekomst het zeeniveau door het smelten van ijskappen gaan stijgen, dan duurt het wel even vooraleer de zaden bedreigd worden. De ingang bevindt zich immers 130 m boven het zeeniveau.

Die zaden liggen er om gebruikt te worden. Dat gebeurde niet zo lang geleden, in 2015, voor de allereerste keer. Meer bepaald in Syrië, waar de plaatselijke zadenbank in Aleppo door de burgeroorlog niet langer in staat was de gevraagde stalen te leveren.

Aan de *Gammelkaia*, de oude pier, ligt de Sea Spirit ons al op te wachten, zo blijkt. Gisteravond is hij van zijn tocht naar Franz Josefland teruggekeerd, nauwelijks vierentwintig uur later zal hij vanavond met ons de vaart rond Svalbard aanvatten. Tien dagen lang zal hij onze vaste stek zijn. Maar voorlopig laten we hem nog even links liggen en tuffen we verder naar het Universitair Centrum van Svalbard.

Te voet verkennen we het stadje. Twee parallelle asfaltwegen leiden haaks op de kust een eindje een vallei in. Meer moeten we ons bij de topografie van Longyearbyen niet voorstellen. Meer hoeft dat ook niet te zijn, voor een gemeenschap van ruim tweeduizend inwoners. Langs de plaatselijke versie van de Meir tref je alle wenselijke voorzieningen voor zowel toeristen als *locals* aan – ziekenhuis, postkantoor, hotel, reisbureaus, supermarkt, shoppingcenter, pubs, restaurants, ...

Alle gebouwen staan hier op palen. 's Winters heeft de koude lucht dan vrij spel onder de huizen. Anders zou de permafrost onder de verwarmde woningen ontdooien. Je huis zou dan wel eens kunnen scheefzakken in de zompige bodem.

Sneeuwscooters zijn er te kust en te keur. In groepjes van enkele tientallen staan ze her en der op paletten tussen de huizen geparkeerd. Volkomen nutteloos in de zomer, volstrekt onontbeerlijk in de wintermaanden. Naar verluidt zou Longyearbyen vierduizend van zulke blitse voertuigen op rupsbanden en ski's tellen – twee per inwoner dus.

---

*Geweren zijn hier niet welkom,
die horen we in de wapenkast
op te bergen*

Namen hebben de straten in Longyearbyen niet, nummers wel, schreef ene Peter Adams in 2005. Helemaal juist is dat niet, want de asfaltweg is naar Hilmar Reksten vernoemd, een Noorse scheepsmagnaat. Maar Adams had er wel een verklaring voor: *Grown men do not build houses in streets that are named Blueberry Road or Teddy Bear Yard.*

Gaandeweg heeft een dichte bewolking het firmament ingepalmd. Voor een snelle lunch strijken we in de Barentz Pub neer. Schoenen uit, sloffen aan, dat is de regel hier. Al lijkt niet iedereen die ter harte te nemen. Maar er is meer. Geweren zijn hier niet welkom, die horen we in de wapenkast op te bergen – sleutel verkrijgbaar bij de receptie. En onze honden horen we bij de vlaggenstokken te *parkeren*.

Tegen half drie zakken we naar het Svalbard Museum af. Louis Beyens, emeritus hoogleraar van de universiteit van Antwerpen, zal ons doorheen dit kleine, maar voortreffelijke overzicht van de archipel loodsen. Louis weet waarover hij spreekt. De afgelopen decennia zag Spitsbergen hem geregeld

met zijn tentje in de toendra of op het ijs opdagen, de bodem zorgvuldig naar geschaalde amoeben en hun kornuiten uitkammend.

Maar eigenlijk horen we dus Svalbard te zeggen. Want Spitsbergen is niet meer dan het grootste eiland van de archipel. Met de naam Svalbard willen de Noren hun aanspraken op de eilandengroep versterken. Het zijn immers de Vikingen die in de 12e eeuw Svalbard ontdekten, zo luidt het stellig in Oslo. Al is niet iedereen daarvan overtuigd. Want van een gebeurlijke aanwezigheid van Vikingen is op de eilanden geen enkel fysisch spoor terug te vinden.

Wat wel vaststaat, is dat de Nederlander Willem Barentsz in 1596 de scherpe bergpieken van het grootste eiland in het vizier kreeg. Daar was hij zo van onder de indruk, dat hij het eiland Spitsbergen noemde. Derde keer, goede keer, zou je zeggen, want de vorige twee jaren was hij onverrichterzake moeten terugkeren.

Niet dat Barentsz naar zulke eilanden op zoek was. Langs de noordkust van Siberië een doorgang naar de lucratieve markten van China en Japan vinden, dat was zijn bedoeling. Want op het zuidelijk halfrond heersten Spanje en Portugal over de zeeroutes. Dat zinde andere zeevarende naties zoals Engeland en Nederland geenszins. Ze wilden een alternatief.

Wat ook vaststaat, is dat vanaf de 16e of de 17e eeuw op sommige eilanden Pomoren overwinterden. Een volk van Russische jagers en vissers uit het gebied van de Witte Zee is dat, in de omgeving van de havenstad Archangelsk. Maar wie eerst was – Barentsz of de Pomoren – daar is voorlopig geen uitsluitel over.

---

*Eigenlijk horen we Svalbard te zeggen.
Want Spitsbergen is niet meer dan het
grootste eiland van de archipel*

Geologisch kan er nauwelijks meer verschil zijn tussen oost en west in Svalbard, beklemtoont Louis. In het westen vinden we de spitse bergen waaraan het eiland zijn naam dankt, in het oosten moeten we het met afgevlakte heuvels doen.

Bovendien spoelt vanuit het zuidwesten de Noord-Atlantische Drift, een uitloper van de warme Golfstroom, op de eilanden aan. Die houdt het water aan de westzijde lange tijd ijsvrij. Dat plaatst Svalbard in een unieke positie. Het gebied is immers veel toegankelijker dan andere gebieden op vergelijkbare noorderbreedte zoals Groenland, het Canadese Ellesmere of het Russische Nova Zembla.

De oostkant daarentegen is permanent in de greep van een koude zeestroom. Het is er beduidend kouder, je treft er veel meer zee-ijs aan en zelfs de Hinlopenstretet, de brede zeestraat tussen de grootste twee eilanden, is voor het merendeel van het jaar dichtgevroren. Pas eind juni, begin juli kan een doortocht overwogen worden.

Gletsjers zijn hier de norm. Ongeveer 60 % van de archipel is ermee bedekt. Nordaustlandet, het tweede grootste eiland, kan zelfs op een *fonna* bogen, een heuse ijskap. De derde grootste ter wereld is dat, na die van Antarctica en Groenland.

Rotsen, keien, kiezels en puinkegels nemen 27 % van het landschap voor hun rekening. Op de resterende 13 % kan vegetatie haar kans wagen – korstmossen, mossen, bloemen en zelfs dwergbomen. Met z'n allen beslaan de eilanden een oppervlakte van ongeveer 61 000 km² – tweemaal België dus.

Een vrij ondiepe zee is het, de Barentszee die Svalbard van Europa scheidt, met een gemiddelde diepte van 200 tot 300 m. Svalbard ligt dan ook op het randje van het continentaal plat.

In volle koude oorlog konden Russische militairen vrij rondlopen op het grondgebied van een NAVO-lidstaat

---

Heel anders is de situatie naar het noorden toe. Daar neemt de zeebodem meteen een duik naar vier- tot vijfduizend meter. De Noordelijke IJszee is dat, de kleinste van de vijf oceanen op aarde.

Maar het is een vergissing te denken dat de zeebodem er vlak is. Diep onder zee, dwars over de noordpool, loopt immers de Lomonosovrug. Die onderzeese bergketen is een voortzetting van een gebergte in Siberië. Zo denken ze er althans in Moskou over. En ze zouden wel eens gelijk kunnen hebben, merkt Louis op. Alleszins baseren de Russen er hun geopolitieke aanspraken in de Arctische regio op.

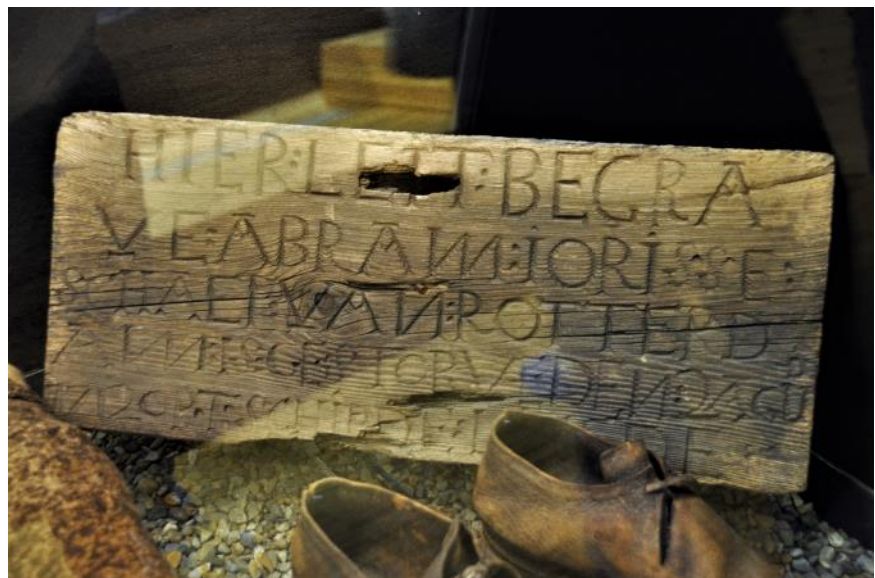
Geopolitiek gehakketak, dat is op Svalbard voorlopig niet aan de orde. Dat is dan vooral aan het Svalbardverdrag van 1920 te danken. Na de eerste wereldoorlog werd het jonge Noorwegen toen de soevereiniteit over Svalbard gegund. Weliswaar met enkele beperkingen. Militaire activiteiten zijn er verboden, belastingen mogen er enkel geheven worden voor zover ze voor het beheer van Svalbard aangewend worden.

Maar het opmerkelijkst is wellicht de non-discriminatiebepaling. Het staat Noorwegen vrij zijn wetten ook op Svalbard van toepassing te maken. Maar ze mogen dan geen onderscheid maken tussen burgers van verschillende nationaliteiten. Noren en Belgen, Russen en Amerikanen hebben er precies dezelfde rechten. Dat had het vreemde gevolg dat in volle koude oorlog Russische militairen vrij konden rondlopen op het grondgebied van een NAVO-lidstaat.

Barentsz mag dan Svalbard ontdekt hebben, het waren vooral walvisjagers die daar profijt uit trokken. Want Barentsz had niet nagelaten over het rijke dierenleven voor de kusten en in de fjorden te rapporteren. Geen twintig jaar later, in 1612, werd de walvisjacht op industriële schaal bedreven. Een verhaal van moedige en avontuurlijke mannen, dromend van weelde, zo noemen ze dat hier.

Toch dwingt het respect af, het verhaal van jagers en trappers, als we de restanten onder ogen krijgen van de kleding waarmee ze het moesten zien te redden. Geen waterdichte broeken, goretex parka's of laarzen met Arctische griptechnologie. Wel vilten hoeden, eenvoudige mutsen en kniehoge, gebreide kousen.

Een zeldzaam epitaaf ontrukt één van de walvisjagers aan de vergetelheid: *"Hier leit begrave Abram*

Iorisse Schaep van Rotterdam. Is gestorve den (...) 1712 opt schip De (...)”.

Minder respect hebben we voor de setgun-kast, een houten constructie met een afgezaagd gladsluopgeweer erin. Zodra de niets vermoedende ijsbeer zijn poot op een plank met voedsel legt, velt hij zichzelf. Een niet-selectief wapen, merkt Louis op, want ook berinnen die nog jongen groot te brengen hebben, vallen eraan ten prooi. Indertijd gingen twee pelsjagers er prat op met deze techniek op Halvmåneøya in één winterseizoen 145 ijsberen neergelegd te hebben. Pas in 1973 werd het onding verboden.

Nog even kuieren we door Longyearbyen. Geen mannenmaatschappij, zoals Peter Adams lijkt te suggereren, maar een volwaardige gemeenschap, met onder meer een kleuterschool, een winkelstraat en een ziekenhuis, zodat ook gezinnen er kunnen aarden. De kleurrijke, houten huizen ogen groot en comfortabel, de straten liggen er opvallend proper bij.

Wat een verschil met 1906, toen de Arctic Coal Company hier enkele barakken voor haar mijnwerkers neerzette. Met 32 of 64 moesten ze een barak delen, in stapelbedden van vier. Drinkbaar water was schaars. Voedsel was evenmin je dat, vooral niet in de lente, als het wachten was op de nieuwe voorraden. John Munro Longyear voerde de scepter over de firma. Logisch dat de nederzetting Longyear City ging heten.

Gedaan met het winterisolement, voortaan was Longyearbyen het hele jaar door bereikbaar

---

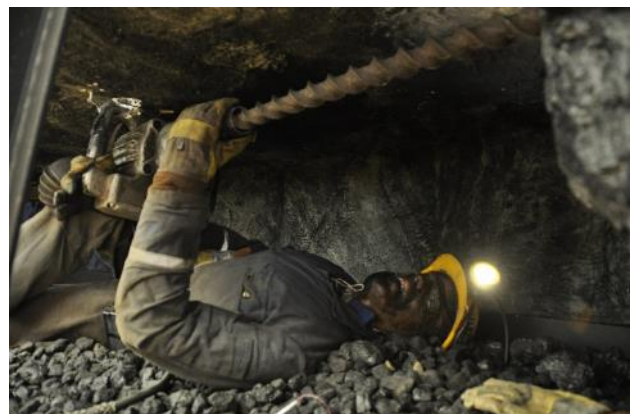
In 1916 ging het zaakje in Noorse handen over. Sedertdien noemen ze de plek Longyearbyen. *Byen* is immers Noors voor nederzetting. Steenkool bleef de economische motor van de regio, maar dat werd steeds moeilijker. De mijnen raakten uitgeput, de productiekosten liepen op, de afzetmarkten verdampten.

Vandaag is in Longyearbyen enkel Mijn 7 nog actief, hogerop in Adventdalen. Dagelijks dringen daar niet meer dan een dozijn mijnwerkers vijf kilometer diep de berg in. Wat ze bovenbrengen, volstaat voor de steenkoolcentrale en het privéverbruik ter plaatse.

Ondertussen stond de tijd niet stil. Vanaf de jaren 60 van de vorige eeuw trad de modernisering in. De bouw van de luchthaven in 1975 bracht de definitieve doorbraak. Gedaan met het winterisolement, voortaan was Longyearbyen het hele jaar door bereikbaar. Toerisme werd de nieuwe economische speerpunt.

Te voet trekken we naar de Gammelkaia waar de Sea Spirit op ons ligt te wachten. Half vijf is het als we aan boord gaan. Met een ongeveinsde hartelijkheid verwelkomt kajuitsteward Mario ons als we naar onze stek voor de komende dagen op zoek zijn. Een vrij ruime, comfortabele kajuit is het, waar alles stevig vast zit en laden en deuren zich met een klik vergrendelen. Op woelige zeeën zijn ze hier voorbereid.

Een kleintje is de Sea Spirit beslist niet, met zijn lengte van 90 m. Maar toch ook weer niet te groot om vlot inhammen en fjorden binnen te dringen. Ideaal dus voor de verkenning van de poolstreken,

ook al vanwege de ijsversterking op zijn romp. Wat overigens niet inhoudt dat hij het pakijs moet gaan rammen – een ijsbreker is het niet. Wel vormen kleine ijsschotsen niet meteen een gevaar.

In open water haalt hij 15 tot 16 knopen. Landrotten zoals wij hebben het dan liever over 28 tot 30 km/u. Ruim een kwarteeuw geleden, in 1991, liep hij in Italië van stapel, maar sedertdien heeft hij al enkele opknopbeurten achter de rug – de laatste in 2017. Tegenwoordig is Nassau op de Bahama's zijn thuishaven, waar hij ook geregistreerd staat.

Wat overigens niet inhoudt dat hij het pakijs moet gaan rammen – een ijsbreker is de Sea Spirit niet

Even na vijf heet expeditieleider Ryan Hope-Inglis ons allen in de lounge op dek drie welkom. Vier jaar al woont deze Brit in Longyearbyen, waar hij zelfs wintertrips begeleidt. Maar zijn ervaring strekt zich zowel over het noordpoolgebied als over Antarctica uit. Hij is de man die samen met de kapitein

onze koers zal uitzetten – welke landingsplaatsen we zullen aandoen, waar de zodiacs zullen cruisen, waar de kajaks uitgezet zullen worden. Want op voorhand kan je dat niet vastleggen. Weersvoorspellingen zijn immers een heikele zaak in Svalbard.

Ryan staat er niet alleen voor, uiteraard. Een heel expeditieteam geeft Poseidon Expeditions hem mee – specialisten in geofysica, geologie, glaciologie, sedimentologie, ornithologie, mariene biologie, ecologie, natuur- en onderwaterfotografie, ... noem maar op. Allerm minst muffe academici, maar stuk voor stuk doorwinterde poolfanaten met bakken ervaring. En het is oppassen geblazen, want hun fascinatie voor extreme werelden lijkt besmettelijk te zijn. Voeg daar het Asteriateam met zijn specialisten aan toe, en we kunnen er gerust in zijn – geen stukje van de lokale fauna en flora zal onbelicht blijven.

Maar er is ook nog de logistiek. Liefst zeventig bemanningsleden telt de Sea Spirit, zo vernemen we, 63 mannen en 7 vrouwen van achttien verschillende nationaliteiten. Dat zijn dan niet alleen kapitein Oleg en zijn officieren op de brug, de matrozen op de dekken, de machinisten in de machinekamers,

maar ook het hotelteam – zij die de kajuiten, de keuken, het restaurant en de bar doen draaien. En niet te vergeten, scheepsdokter Gloria.

Dag en nacht staat de brug voor ons open. Je mag er steeds een kijkje nemen. Je mag er zelfs met de officieren een praatje slaan. Zolang je de gang van zaken maar niet verstoort en kapitein Oleg maar niet op het algemeen geldend rookverbod wijst.

Ryan heeft nog wat adviezen voor ons in petto. Eén hand voor het schip, één hand voor jezelf, dat is het devies aan boord. Te allen tijde een hand vrij houden dus, mocht je plotsklaps het evenwicht verliezen. Ook met open deuren is het uitkijken. Want op een varend schip kunnen die plots dichtklappen. Daar wil je dan beslist niet met je vingers tussen zitten.

Maar het grootste gevaar op een schip is vuur. Breekt er brand uit, dan kan je immers nergens heen vluchten. Reden temeer dus om het algemeen rookverbod na te leven. Tenzij je Oleg heet. En nu we het toch over veiligheid hebben – weerklinkt een fluitsignaal zeven maal kort en eenmaal lang, dan is het verzamelen geblazen. Straks zullen we dat even inoefenen.

Svalbard mag dan niet zo ongerept zijn als Antarctica, toch doen ze er alles aan om het zo gaaf mogelijk te houden. Niets meenemen dus, maar ook niets achterlaten en niets verliezen – zelfs niet per ongeluk. Om het risico te reduceren, krijgen we elk slechts één petflesje mineraalwater. In de bar kunnen we dat bijvullen zo vaak we willen.

Communicatie met de buitenwereld zal er nauwelijks zijn. Geen telefoon dus, geen e-mail, geen wifi, geen radio, geen tv. Uitzonderlijk kan er via satelliettelefoon of via scheepsmail gecommuniceerd worden.

Wel is er een uitstekende bibliotheek aan boord, met vele honderden boeken, in het bijzonder over de poolstreken. Voeg daar nog een bar en een jacuzzi aan toe, een fitnessruimte en een hospitaaltje, en het overzicht is compleet, glundert Ryan.

Zes uur. Het schip begint voelbaar te daveren. Kennelijk zijn de motoren opgestart. Een kwartiertje later begint de kade van ons weg te drijven. Onze tiendaagse rond het hoofdeiland van Svalbard heeft een aanvang genomen.

Even later is het zover. Zeven keer kort, één keer lang schalt het door de scheepssirene. Conform de instructies trekken we een warme jas aan en spoeden ons met het reddingsvest onder de arm naar Muster Station B in de club op dek vier.

Niet zonder moeite klikken we daar de reddingsvesten vast. Een bende gezwollen Michelinmannetjes die supporteren voor het huis van Oranje, zo lijkt het wel. De kajuitnummers worden afgeroepen. Stiekem spijbelen is geen optie, want achter onze rug checkt Mario onze kajuit.

Dan zetten vier groepen zich in beweging. Als oranje slangen glijden ze onafhankelijk van elkaar door de gangen en over de trappen van het schip, op weg naar de toegewezen reddingsboten. Voor ons is dat boot twee op dek drie.

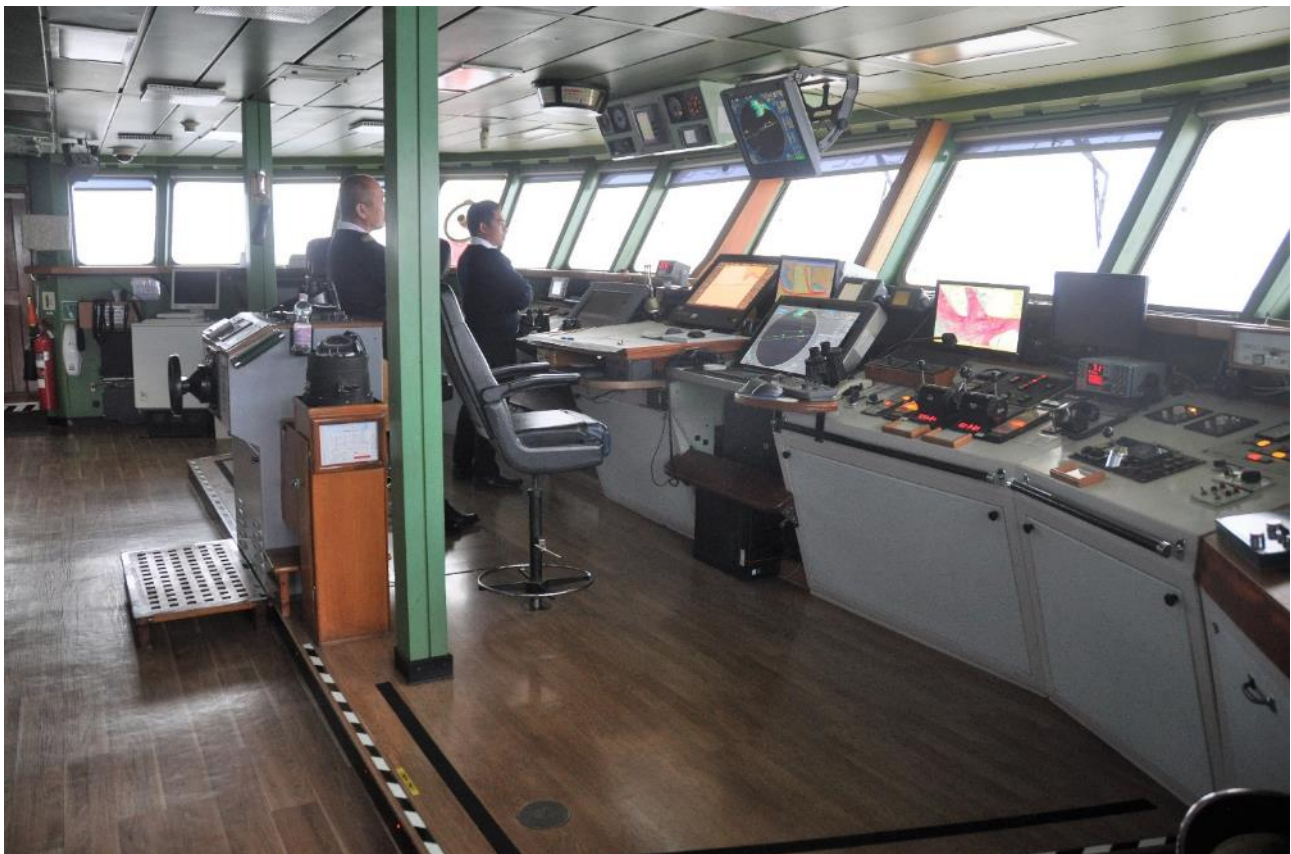
Een bende gezwollen Michelinmannetjes die supporteren voor het huis van Oranje, zo lijkt het wel

---

Daar eindigt de oefening. De reddingsvesten kunnen terug de kast in. Voorgoed, mogen we hopen. Alleen een lang, ononderbroken signaal van de sirene kan nog roet in het eten gooien. Want dan is het een echte evacuatie die ons te wachten staat.

Half acht. We maken kennis met het restaurant op dek twee. Tafels en stoelen zijn er veiligheids-halve aan de vloer verankerd. Miguel, Juan, Lei en vele anderen staan er welgemoed voor een vlotte bediening in. De vrouwen hebben de Chinese nationaliteit, de meeste mannen zijn van Filippijnse afkomst. Dat ze zeven dagen op zeven aan de slag zijn, een seizoen lang, lijkt hun goede humeur niet aan te tasten. En hun arbeidsritme evenmin. Slapen doen ze al die tijd op dek één – onder de waterlijn.

In de keuken is het de goedlachse Franse chef-kok Francis die de scepter zwaait. Wat hij hier samen

met zijn zeven koks dag in dag uit op tafel zet, kan de vergelijking met voortreffelijke restaurants aan land moeiteloos doorstaan. Dat hij zeven jaar lang bij Paul Bocuse gewerkt heeft, zal daar wel niet vreemd aan zijn.

Een man achter het fornuis, beschamend is dat. Althans als je het door Afrikaanse ogen bekijkt, zullen we later vernemen als Francis met ons een praatje komt slaan. Zijn vader is uit het Zuid-Afrikaanse Durban afkomstig, zijn moeder uit Kameroen. Als jonge sportlui ontmoetten ze elkaar op een pan-Afrikaanse sportcompetitie. Van het een kwam het ander, en plots verscheen Francis op het toneel, schuddebuikt hij.

Maar een man die kookt, in Afrika wordt dat op hoongelach onthaald. Zijn moeder wil dan ook niet gezegd hebben dat haar zoon kok is. Zelfs niet chef-kok op een cruiseschip. Fier vertelt ze familie, vrienden en burens altijd dat Francis Food and Beverage Manager is.

Amper hebben we het voorgerecht achter de kiezen, of een beloega-alarm weerklinkt door de intercom. Nog wat onwennig in onze nieuwe rol laten we het bestek voor wat het is en stuiven dek vier op. Maar van de witte walvis krijgen we nauwelijks iets te zien, een verre vage vlek niet te na gesproken. Bij wijze van troostprijs scheren enkele kortsnavelzeekoeten laag over het water.

Negen uur. We zakken naar de lounge af en nemen er onze expeditieparka's, onze *Muck boots* en onze nekwarmers in ontvangst. Die zullen we nodig hebben als we de komende dagen aan land waden.

---

*Een man die kookt, in Afrika wordt
dat op hoongelach onthaald*

Gaandeweg bereiken we de open zee ten westen van Svalbard. En dat zullen we geweten hebben. Het schip rolt op en neer, voorzichtig laveren we door onze kajuit. We varen noordwaarts nu, rond het Prins Karls Forland. Want de Forlandsundet, de zeestraat die dit langgerekte eiland scheidt van Spitsbergen, is op sommige plaatsen amper vier meter diep – geen spek voor de bek van onze Sea Spirit.

Elf uur. Nog steeds hangt een dichte bewolking boven de zee, nog steeds is het klaarlichte dag. Van nacht is hier geen sprake. En dat zal de komende weken zo blijven. Pooldag noemen ze dat hier, hij duurt 129 etmalen lang. Van 17 april tot 24 augustus zal de zon onvermoeibaar aan de hemel staan, hebben we daarstraks in het museum geleerd. Nooit meer dan 35° boven de horizon weliswaar, maar onder de horizon verdwijnen zal ze evenmin.

De keerzijde van de medaille doet zich vanaf 26 oktober gelden. Dan treedt onverbiddelijk de poolnacht in. Tot 16 februari zal de complete duisternis duren, 113 etmalen lang dus.

Dat de pooldag wat langer duurt dan de poolnacht – gelukkig maar – heeft met de vorm van de zon te maken. Dat is immers geen puntvormige lichtbron, maar een schijf. Het duurt dus wat langer voor de zon helemaal achter de horizon weggezakt is. En zelfs dan blijven er nog enige tijd lichtstralen tot bij ons doordringen – met dank aan lichtbreking in de dampkring.

Bij wijze van troostprijs scheren enkele kortsnavelzeekoeten laag over het water

---

Donderdag 19 juli | Ny-Ålesund – Magdalenefjorden

Half zeven is het als onze Duitse cruisemanager Bettina ons via de intercom wekt, met net dát tik-keltje enthousiasme dat naar leedvermaak geurt. De zon staat *al* hoog boven de horizon, flitst het door ons hoofd als we door het raam kijken. Oeps, we zijn nog niet goed wakker – de zon staat *nog steeds* hoog boven de horizon.

Rondom ons ontvouwt zich in al zijn pracht Kongsfjorden, de grootste fjord aan de noordwestkust van Spitsbergen. Er hangt een on-Arctische sfeer over de immense baai – een prachtig lentesonnetje

---

Er hangt een on-Arctische sfeer over de immense baai met dat prachtige lentesonnetje

---

prijkt tegen een grotendeels blauwe lucht, het is windstil en niet koud, de zee ligt er kalm en rimpelloos bij, de lucht is glashelder. Gelukkig drijft er een ijsbergje in het water om ons bij de les te houden – dit *is* heus wel het Hoge Noorden.

Terwijl we ons over een omeletje buigen, meert de Sea Spirit af aan de kleine pier van Ny-Ålesund. Slierten sneeuw drape- ren de erosiegeulen op de flanken van de kale, asgrauwe bergen. Enkele tientallen houten huizen liggen aan de voet van de helling. 's Zomers verblijven hier een honderdvijftigtal mensen, waarvan er een veertigtal overwinteren. Dat maakt de bescheiden plek één van de noordelijkste permanent bewoonde nederzettingen ter wereld. Ze kunnen alvast bogen op het meest noordelijke postkan- toor. Een bezoek dringt zich op.

Maar eerst is er ander werk aan de winkel. Met name een veiligheidsbriefing over zodiacs en ijsbe- ren – verplichte kost voor iedereen, stipuleert Ryan.

Wat de International Association of Antarctic Tour Operators (IAATO) is voor Antarctica, is de Asso- ciation of Arctic Expedition Cruise Operators (AECO) voor het noordpoolgebied – een vereniging van

touroperators die veilig, duurzaam en milieuvriendelijk toerisme in de poolgebieden willen organiseren. Bij de AECO komt daar nog eens het streven naar ethische interactie met de inheemse bevolking bovenop.

Waterdichte kleding horen we te dragen, laarzen, handschoenen en een hoofddeksel. En uiteraard een reddingsvest. Een fototas of rugzak over de schouders mag, maar niet in de zodiac. In nood blaast het reddingsvest immers zichzelf op. In combinatie met een riem over de schouder vormt dat een perfecte wurginstallatie.

Tijdens de wandeling dat kwellende reddingsvest op het strand achterlaten kan verleidelijk zijn, maar een goed idee is het niet. Achter onze rug kan immers altijd een ijsbeer op het strand opduiken en dan kan je het schudden.

Voor landingen nemen tien personen in een zodiac plaats, voor cruises zijn er dat twaalf. Met een zeemansgreep zullen twee matrozen ons aan boord helpen. Eens gezeten, houden we het boordtouw goed vast. Kortom – *get in, sit down, shut up and hold on*, vat Ryan zijn betoog met een brede grijns samen.

Duurzaamheid en milieuvriendelijkheid zijn hier de norm. We laten niets achter, we nemen niets mee – geen bloemen, geen planten, geen stenen, geen fossielen, geen rendiergeweien, zelfs geen stukje drijfhout. Het is overigens oppassen geblazen bij het oprapen of aanraken van dingen. Bij vossen, zeehonden en zelfs rendieren op Svalbard is immers hondsdolheid vastgesteld. Levende of dode dieren raken we dus best niet aan.

En ijsberen, daar blijven we best een heel eind uit de buurt. In principe kunnen ze overal opdagen, op elk moment. Soms zijn ze erg moeilijk te zien op de glooiende rotskusten.

In feite zijn er drie soorten ijsberen, stelt Ryan – schuchtere, onverschillige en nieuwsgierige. Die laatste categorie kan gevaarlijk zijn. Die andere twee eigenlijk ook. Zelden komt een ijsbeer recht op je af, maar eens dat gebeurt, wordt het wel hachelijk.

In groep blijven is dus de boodschap. Telkens we aan land gaan, zal met rode vlaggetjes een perimeter uitgezet worden. Gewapende begeleiders zullen die perimeter beschermen. Maken we een wandeling, dan zal vooraan en achteraan een gewapende begeleider de groep vergezellen.

Mocht de sloopshoorn weerklinken terwijl we aan land zijn, dan dienen we onmiddellijk naar de landingsplek terug te keren. Daar zullen we meteen naar de Sea Spirit geëvacueerd worden. Want vermoedelijk is er dan een ijsbeer in de buurt opgedoken. Overigens is dat niet het meest geschikte moment om foto's beginnen te nemen, laat Ryan niet na op te merken.

In feite zijn er drie soorten ijsberen, stelt Ryan – schuchtere, onverschillige en nieuwsgierige. Die laatste categorie kan gevaarlijk zijn. Die andere twee eigenlijk ook

---

geen vergissing, beklemtoont hij, dat is louter vooruitziendheid. Want ten gevolge van de continentverschuiving zal Ny-Ålesund zich daar over luttele miljoenen jaren bevinden. Svalbard drijft immers zoetjesaan noordwaarts.

Half tien is het als we de pier op wandelen. Strikt genomen bevindt Ny-Ålesund zich op 78° 55' noorderbreedte, poneert Sergey, onze Russische begeleider met jarenlange ervaring in het poolgebied. Maar in de nederzetting zal je her en der de aanduiding 79° zien. Dat is

Liefst vier gletsjers glijden in de verte de zee in – Kongsbreen, Kronebreen, Kongsvegen en Conwaybreen. Drie diepblauwe pieken met flarden sneeuw op de hellingen rijzen er als piramides hoog boven het ijs uit. Nunataks noemen de Inuit zulke donkere rotspartijen te midden van een witte ijslaag. Sneeuw krijgt er amper vat op, hun hellingen zijn te steil. Vanwege hun imposante voorkomen zijn de Noren dit trio Tre Kroner gaan noemen, Drie Kronen – met name Dana, Nora en Svea, een verwijzing naar Denemarken, Noorwegen en Zweden.

Alleszins is het puur geluk dat we Tre Kroner überhaupt te zien krijgen, weet Sergey. Doorgaans belet mist hier immers het zicht. Maar vandaag liggen de nunataks er schitterend bij.

Dat er in deze omgeving steenkool te vinden is, was al lang geweten. In 1916 kocht de Kings Bay Kull Compani uit het Noorse Ålesund de grond. Ze stichtten er een nederzetting die ze, welja, Ny-Ålesund noemden – Nieuw-Ålesund dus.

Vanwege hun imposante voorkomen zijn de Noren dit trio Tre Kroner gaan noemen, Drie Kronen

---

Vanzelfsprekend is de ontginning hier allerm minst. De steenkoollagen liggen diep onder de grond, zelfs onder de permafrost. Probeer dan maar eens je gangen droog en je schachten open te houden. Slechts twaalf jaar duurde het voor KBKC er de brui aan gaf.

Na de tweede wereldoorlog zagen de perspectieven er wat beter uit. De internationale vraag naar steenkool was toegenomen. De mijn was nu in handen van de Noorse overheid. De exploitatie werd hervat, de mijn werd gemoderniseerd, de productiecijfers zagen er veelbelovend uit. Maar dodelijke ongevallen bleven elkaar opvolgen. Een ontploffing op 5 november 1962 met 21 dodelijke slachtoffers gaf de doorslag. De mijn werd gesloten, premier Gerhardsen zag zich gedwongen ontslag te nemen, de bevolking trok weg.

Ny-Ålesund zou een spookstad geworden zijn, ware het niet dat wetenschappers snel brood zagen in de unieke locatie. Vandaag hebben een vijftiental landen er hun onderzoeksstation. Zo is Ny-

Ålesund een speerpunt van Arctische research geworden. Die research wordt gecoördineerd in Sverdrup Stasjonen, een instelling van de Noorse overheid. Nergens anders ter wereld worden de gevolgen van de klimaatwijziging zo scherp aanvoeld als in Svalbard.

Sergey troont ons mee over een verhoogde grindweg die hij monkelend de hoofdstraat van Ny-Ålesund noemt. Meteen ook de enige straat van de bescheiden nederzetting, met aan weerszijden kleurrijke houten woningen. Links maakt een authentieke locomotief met enkele wagons zijn opwachting. Eertijds werd daar steenkool mee vervoerd. Het fraaie stel is in 2016 grondig gerestaureerd.

Zo belanden we op Central Square, glundert Sergey. En inderdaad, midden op de toendra treffen we hier een standbeeld aan. Een borstbeeld van Roald Amundsen is het.

Het meest noordelijke postkantoor ter wereld vind je hier, maar ook het meest noordelijke hotel

---

Het meest noordelijke postkantoor ter wereld vind je hier, maar ook het meest noordelijke hotel. Naast de mijnbouw wat toeristische activiteit ontwikkelen, dat was de bedoeling toen dit Nordpol Hotellet in 1936 ingehuldigd werd. De toeristen lieten het echter afweten en ook in de jaren zestig mislukte een poging om het hotel nieuw leven in te blazen. Tegenwoordig wordt het gebouw gebruikt voor evenementen of om belangrijke bezoekers te ontvangen. Zoals wij dus? Sergey schudt het hoofd.

De meeste huizen worden door internationale onderzoekers bewoond. De Indiërs hebben hun schoenen voor de deur staan, de Chinezen twee marmeren leeuwen, de Nederlanders twee fietsen.

Aanvankelijk huisden er zelfs poolvossen onder de woning van de Nederlanders. Maar daar hebben ze snel komaf mee gemaakt, want ornithologie is hun onderzoeksterrein. Vossen en vogels, een gezonde combinatie is dat niet. Toch niet voor de vogels.

Eén van de huizen heeft de wat protserige naam Amundsen Villa gekregen, omdat de beroemde ontdekkingsreiziger er in de jaren twintig van de vorige eeuw gewoond heeft.

Zo bereiken we de rand van de stad. Borden waarschuwen ons voor ijsberen. Zonder wapen verder lopen is hier verboden. Maar wij rekenen op Vadim die ons een eind verder met een geweer over de schouder staat op te wachten.

Meteen valt te midden van de toendra een plantje met donkerroze bloemen op. Een stengelloze silene is dat, ook wel kompasbloem genoemd, omdat de fraaie bloemen het eerst aan de zuidkant verschijnen. De bloemblaadjes lijken op een bolvormig, groen kussentje te liggen, een van de vele manieren waarop planten zich hier aan de extreme omstandigheden aanpassen. Want zo houdt de plant de warmte beter vast – binnenin is het een tikkeltje warmer dan daarbuiten. Bovendien verzwakt de bolvorm de luchtstroom boven de plant een beetje, waardoor vochtverlies beperkt wordt.

Maar ons is het vooral om de vijftig meter hoge mast te doen die verderop eenzaam in de toendra staat. Dat brengt ons bij de gebeurtenissen die ooit de ogen van heel de wereld op Ny-Ålesund richtten.

Want deze mast is een ankertoren, waaraan zeppelins afmeren zoals schepen aan een pier. Een woordje uitleg krijgen we er van Vadim, onze Russische begeleider met jarenlange

ervaring in het poolgebied. We zullen hem leren kennen als een volbloed optimist, met een eeuwige glimlach op de lippen. Een ochtendmens ook. Of hangt dat samen?

Dat expedities naar de noordpool vaak vanuit Ny-Ålesund vertrokken, ligt voor de hand, vindt Vadim. Per slot van rekening bevinden we ons hier slechts 1 230 km van de noordpool en is deze plek relatief gemakkelijk bereikbaar.

Ook Amundsen had dat zo begrepen. In 1925 reeds waagde hij zijn kans met twee Dornier Walvliegboten. In de vroege ochtend van 21 mei stegen ze van op het ijs in Ny-Ålesund op. Acht uur later maakten ze een noodlanding op amper 251 km van de noordpool, op 87° 44'. Eén van beide toestellen, de N24, bleek niet meer luchtwaardig te zijn.

Een helse periode brak aan. Met de hand deden ze er meer dan drie weken over om op het pakijs een startbaan van 500 m vrij te maken. Meermaals moesten ze herbeginnen, omdat bewegingen in het ijs hun werk tenietgedaan hadden. Al die tijd hokten ze met z'n zessen in de N25 samen op een rantsoen van 450 gram voedsel per dag.

Met de hand deden ze er meer dan drie weken over om op het pakijs een startbaan van 500 m vrij te maken

---

Al het overbodige werd uit de N25 gekieperd. De benzine van de N24 – die enkele kilometers verderop lag – werd naar de N25 overgeheveld. Op 15 juni was het dan zover. Opstijgen lukte wonder boven wonder, maar brandstoftekort dwong hen acht uur later op zee te landen, iets ten noorden van Nordaustlandet, het tweede grootste eiland van Svalbard. Weer zat het hun ongelooflijk mee –

Tot zijn ergernis zag
Amundsen dat Nobile een
veel grotere vlag mee had

de Sjøliv voer net in de buurt en kon de dood gewaande bemanning veilig op hun vertrekpunt afleveren.

Maar Amundsen was er de man niet naar om het daarbij te laten. Al in 1926 stak hij opnieuw van wal, ditmaal met de Norge, een zeppelin die door de Italiaan Nobile gebouwd en door de Amerikaan Ellsworth betaald was. Ze slaagden er effectief in de noordpool te overvliegen en er een Noorse, een Italiaanse en een Amerikaanse vlag te droppen. Al stelde Amundsen tot zijn ergernis vast dat Nobile een veel groter exemplaar mee had dan beide anderen.

Landen in Nome in Alaska was nu de bedoeling. Maar dat liep niet van een leien dakje. Mist zette zich als een laagje ijs op de ballon af, ijsklompjes werden door de propellers tegen de tere huid van de ballon geslingerd. Een storm dreef de zeppelin de Beringstraat over, richting Siberië. Met veel moeite wisten ze naar kaap Prince of Whales terug te keren en na een vlucht van 72 uur in Teller te landen, een Inupiaqdorpje in het westen van Alaska.

Maar tussen Amundsen en Nobile boterde het toen al niet meer. Elk vond van zichzelf dat hem alle eer toekwam, de ene als expeditieleider, de andere als piloot en constructeur van de zeppelin. En dat gingen ze wereldwijd uitba-
zuinen.

Wat er ook van zij, hun expeditie was de eerste waarvan 100 % zeker vaststaat dat ze de noordpool bereikt heeft. Want hun vermeende voorgangers – Cook, Peary, Byrd – hebben hun aanspraken nooit op overtuigende wijze hard kunnen maken.

Maar Nobile was er de man niet naar om het daarbij te laten. En Benito Mussolini zag een Italiaans huzarenstukje op de noordpool – een landing, wie weet – best wel zitten. Dus werd in 1928 nogmaals een expeditie opgezet, met de zeppelin Italia ditmaal. Geholpen door een stevige rugwind bereikten ze op 24 mei na amper negentien uur vliegen vanuit Ny-Ålesund de noordpool. Landen durfden ze niet, een vlag uitwerpen wel.

Ook nu was het de bedoeling om naar Alaska door te vliegen, maar van dat plan werd afgeweken. De rugwind zou gaan liggen, wist de meteoroloog aan boord met zekerheid. Rechtsomkeer maken en naar Svalbard

terugkeren was dus de beste optie.

Zo gezegd, zo gedaan. Maar de wind hield zich niet aan de afspraak en de Italia raakte in moeilijkheden. De zeppelin verloor hoogte, ijsruggen reten de gondel open, tien bemanningsleden belandden op het ijs. Nobile – bewusteloos, gebroken arm, gebroken been, gebroken rib – was één van hen. Eén man overleefde het zelfs niet.

Een verrassende reflex, die wellicht het leven redde van de negen mannen op het ijs

Volkomen stuurloos dreef de luchtballon uit het zicht, met nog steeds zes man aan

boord. Een uitzichtloze situatie, realiseerde hoofdengineer Arduino zich meteen. In een verbluffend staaltje van koelbloedigheid begon hij alles wat hij vinden kon, naar beneden te werpen – voedselvoorraden, uitrusting, werktuigen. Een verrassende reflex, die wellicht het leven redde van de negen mannen op het ijs.

Want het zou nog 49 dagen duren vooraleer die mannen daar beneden door de Russische ijsbreker Krasin opgepikt werden. Dat was mede te danken aan de onverschilligheid, de onwil en zelfs de tegenkating van de Italianen. Falen was in het Italië van Mussolini immers geen optie. Uiteindelijk zouden 1 500 mensen betrokken zijn bij de internationale reddingsactie die achteraf operatie Red Tent ging heten.

Zelfs Amundsen deed eraan mee. Maar de zoektocht naar zijn aartsvijand zou hem het leven kosten. Op 18

juni stortte zijn watervliegtuig neer op weg naar Svalbard. Enkel de staart van het vliegtuig werd teruggevonden. Ook van de Italia met Arduino en de vijf anderen is nooit meer iets gehoord.

In weerwil van zijn heroïsche dood, zien de Noren hun landgenoot Roald Amundsen niet als een echte held, rondt Vadim zijn lang verhaal af. Dat is wel het geval voor Fridtjof Nansen, die andere poolfanaat. Want wat Nansen deed, deed hij voor de wetenschap. Wat Amundsen daarentegen deed, deed hij voor... Amundsen.

Ondertussen is een kille wind opgestoken. Een dicht wolkendek heeft het behaaglijke lentesfeertje van deze ochtend teniet gedaan.

*De zoektocht naar zijn aarts-
vijand kostte hem het leven*

We zakken af naar het By- og Gruvemuseum, het noordelijkste museum ter wereld, gewijd aan de stad en haar perikelen met de steenkoolmijn. Maar ook informatie over de lokale fauna en flora vinden we er.

En op de eerste verdieping worden we in de exploten van Byrd, Amundsen, Nobile en Ellsworth ondergedompeld. Niet dat er voor ons nog veel nieuws te rapen valt – na Vadims omstandige relaas is dat nauwelijks denkbaar. Maar de zwart-witfoto's vullen onze verbeelding aan. En die ene, roestige stalen buis, ongeveer twee meter lang en 15 cm in doormeter, maakt indruk. Want in zulke buizen werd het gevaarlijke waterstofgas voor de zeppelins aangeleverd. Liefst 4 800 hadden ze er nodig om de cellen in het sigaarvormige omhulsel met het draaggas te vullen.

Beneden bij de pier staan enkele brandstoftanks veilig op een heuvel achter een omheining. Logisch dat dit de favoriete stek van een kleine kolonie noordse sterns is. Agressieve beestjes zijn het, deze witgrijze vogels met zwart kopje en rode bek. Sergey heeft er ons al voor gewaarschuwd. Kom je te dicht in hun buurt, dan schromen ze zich niet je aan te vallen. Het hoofd beschermen is dan het devies, maar naar de vogels uithalen mag je niet. Zoals alle vogels op Svalbard zijn noordse sterns immers beschermd. Zou je hen verwonden, dan dreigt voor hun kuikens de hongerdood.

Ook meer bedaarde vogelsoorten is de strijd lust van sterns niet ontgaan. Graag nestelen ze zich naast of te midden van een kolonie, in de terechte overtuiging dat de militante sterns eventuele belagers met succes zullen afschrikken.

Je zou het ze niet nageven, deze relatief kleine vogels van 100 tot 125 gram met een spanwijdte van rond de 80 cm, maar in onze zomers tref je ze in het noordpoolgebied aan, in onze winters in het zuidpoolgebied. Elk jaar

leggen ze dus ongeveer 40 000 km af. De verklaring daarvoor bestaat uit één woord – daglicht. Want het grootste gedeelte van het jaar vertoeven ze in gebieden waar de zon 24 uur op 24 schijnt. Dat betekent dat ze de hele dag door aan voedsel kunnen komen.

Krijgt een jonge noordse stern visjes uit zee toegestopt van zijn ouders, dan kan de lichaamstemperatuur van het kuiken tot 6 °C dalen door het verorberen daarvan. Een knap staaltje van aanpassing aan de extreme omstandigheden is dat. Zoogdieren zoals wij zouden dat niet aankunnen.

Het regent lichtjes als we even voor twaalf weer aan boord gaan van de Sea Spirit. De beschaving laten we nu enige tijd achter ons. Bewoonde nederzettingen zullen we de komende acht dagen niet meer ontmoeten.

In de lounge komen we ondertussen van Sergey wat meer over Svalbard te weten. Dat Spitsbergen die naam in 1596 van Willem Barentsz kreeg, wisten we al. Dat in het begin van de 20e eeuw plots de naam Svalbard naar voren geschoven werd, ook.

De reden voor dat laatste legt Sergey bij het piepjonge Noorwegen dat pas in 1905 onafhankelijk geworden was. Daarom kon het op nogal wat goodwill rekenen toen het aanspraken op Spitsbergen begon te maken.

Sla je er de IJslandse annalen uit het jaar 1194 op na, dan lees je daar het cryptische zinnetje 'Svalbard fundinn' – 'Svalbard gevonden'

Daar meenden de Noren een goede reden voor te hebben. Sla je er immers de IJslandse annalen uit het jaar 1194 op na, dan lees je daar het cryptische zinnetje *Svalbard fundinn – Svalbard gevonden*. Voor de Noren is het zonneklaar. Dit zinnetje betekent dat het Vikingen zijn die de archipel ontdekt hebben, liefst vierhonderd jaar voor Barentsz.

Anderen zijn minder overtuigd. *Svalbard* betekent niets meer dan *koude kust* of *koude rand*. De vaarroute die in de annalen vermeld staat, is zo vaag dat ze op Spitsbergen betrekking kan hebben, maar evengoed op Groenland, Jan Mayen, Franz Josefland, of zelfs IJsland of de rand van het pakijns in het noorden. Van Vikingen die op Spitsbergen voet aan de grond gezet zouden hebben, is geen enkel fysisch spoor teruggevonden.

Door zulke futiliteiten laten de Noren zich niet van de wijs brengen. Sedert 1925 noemen ze de archipel in zijn geheel Svalbard, met Spitsbergen als grootste eiland. Voordien was Spitsbergen de naam van de archipel en West-Spitsbergen de naam van het grootste eiland.

Nog steeds is de westkust van Svalbard de enige plek waar je nederzettingen aantreft. Nogal wiedes, want daar spoelt de warme zeestroom aan. De kust is er dus langer ijsvrij, de gemiddelde temperatuur ligt er gevoelig hoger.

Al moet je dat niet overdrijven, het aantal nederzettingen op Svalbard. Je kan ze bijna op de vingers van één hand tellen. In Longyearbyen, Ny-Ålesund en Sveagruva leven onder Noors beheer iets meer dan 2 200 inwoners van 42 nationaliteiten. In Barentszburg en Pyramiden wonen en werken een vijfhonderdtal Russen. En dan is er nog het kleine Poolse onderzoeksstation in Hornsund. Kortom, op Svalbard leven waarschijnlijk meer ijsberen dan mensen.

Bestuurlijk staat Svalbard onder het gezag van de *sysselemand*, een soort gouverneur. Momenteel is dat Kjerstin Askholt. Zij regelt alles, een parlement of een volksvertegenwoordiging hebben ze hier niet. Trouwens, werpt Sergey op, wie zou daar wel in moeten zetelen, gezien de vele nationaliteiten en de vele personeelwissels?

Als toemaatje gunt Sergey ons nog een korte initiatie in het Noors. Dat is makkelijker dan we dachten. *Øya* betekent eiland en *halvøya* – hoe raadt u het – schiereiland. *Halvmåneøya* betekent dus Halvemaan-eiland.

Kortom, op Svalbard leven waarschijnlijk meer ijsberen dan mensen

---

Een *ffjellet* is een berg, een *breen* een gletsjer, een *dalen* een vallei, een *kapp* of een *neset* een kaap. Laat ze nu maar eens in het echt komen, denken we dan, terwijl we door het raam naar buiten kijken.

Lang zal dat niet meer duren, want ondertussen zijn we een flink eind noordwaarts opgeschoten langs de kust van Spitsbergen. Met een brede bocht varen we oostwaarts de Magdalenefjorden binnen. De mooiste fjord van Svalbard is dit, als we de boekjes mogen geloven. En dat mogen we, want al gauw vergapen we ons aan het indrukwekkende decor.

Zelfs onder deze dichte, grijze bewolking glanst het spiegelgladde water zeegroen. Spitse pieken herinneren ons van alle kanten aan de reden waarom deze archipel oorspronkelijk Spitsbergen heette. Gletsjers glijden statig tussen de pieken door het water tegemoet. Kleine, diepblauwe ijsbergen komen langszij. Zwarte zeekoeten drijven rustig op het water en duikelen dan plots kopje onder om minutenlang onder water te blijven, op zoek naar vis en schaaldieren.

De mooiste fjord van Svalbard is dit, als we de boekjes mogen geloven

Met veel gekletter rolt om twintig na vier de ankerketting naar beneden. We kijken neer op een onooglijk strandje. Je zou het niet meteen vermoeden, maar die plek staat bol van de geschiedenis. Gravneset heet het schiereilandje.

Onze kennis van het Noors volstaat ondertussen om te begrijpen dat dit de kaap der graven is.

In 1596 verscheen Willem Barentsz hier als eerste op het toneel. De fjord bleek een veilige pleisterplek voor schepen te zijn. Al gauw daagden Engelse walvisjagers op, die hier hun doden begonnen te begraven. Dat ging zo voort tot 1800, ook nadat de Engelsen in 1623 de plek verlaten hadden. Ongeveer 130 graven telde het geïmproviseerde kerkhofje uiteindelijk.

Ce cimetièrè plus affreux qu'aucun autre; cimetièrè sans épitaphes, sans monuments, sans fleurs, sans souvenirs, sans larmes, sans regrets, sans prières, noteerde de Franse romanschrijfster Léonie d'Aunet reeds in 1838. Overigens was zij vermoedelijk de eerste vrouw die hier voet aan wal zette,

toen ze haar man op een wetenschappelijke expeditie aan boord van de korvet La Recherche vergezelde.

Veel moeten we ons van zo'n graf echter niet voorstellen. Permafrost maakt het onmogelijk hier diep in de grond te graven. Meestal kwam het er op neer dat het lichaam in een eenvoudige kist gelegd werd en met zware keien afgedekt werd. Een ijsbeer met een beetje honger heeft daar geen enkele moeite mee.

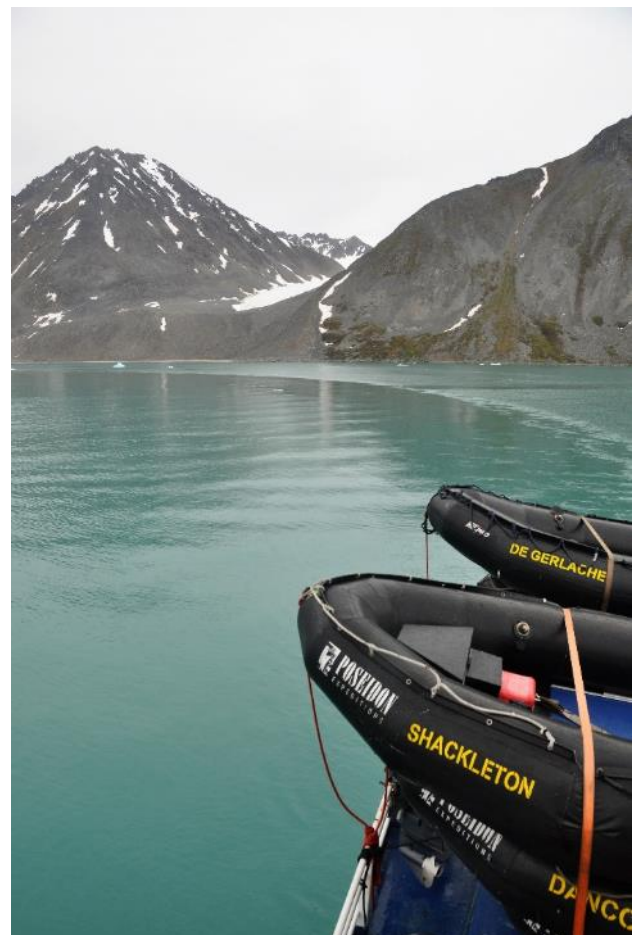
Maar het waren niet alleen ijsberen die er een puinhoop van maakten. *Toeristen hebben op het kerkhof zulk een ravage aangericht, dat een groot aantal beenderen opnieuw begraven moesten worden, schreef de Noorse Aftenposten... in 1932.*

Het duurt nog even voor we dat alles ter plaatse mogen gaan verkennen. Op de achterplecht worden zodiacs met een davit te water gelaten. Eerst trekken enkele scouts op verkenning uit.

---

*Het waren niet alleen
ijsberen die er een
puinhoop van maakten*

Minutieus speuren ze de omgeving af, op zoek naar mogelijke silhouetten van ijsberen. Want zulke beesten ontmoeten we bij voorkeur niet tijdens onze landing.

Ondertussen gaan wij in onze kajuit met onze vestimentaire uitrusting aan de slag. Een regenbroek en een parka over onze gewone kledij, een tweede paar sokken, waterdichte hoge laarzen, een nekwarmer, een muts, waterdichte handschoenen, een reddingsvest en de kap van de parka over het hoofd. Bloedheet dus, gauw naar buiten.

De balie op dek drie is de plek waar we uitchecken. Dat gebeurt elektronisch met onze scheeps-ID-kaart – een routineprocedure die telkens opnieuw meticuleus nageleefd zal worden. Want over de *whereabouts* van de passagiers mag niet de minste onduidelijkheid ontstaan. Zodra de magneetkaart door de gleuf gehaald is, flitsen onze naam en onze foto op het schermje te voorschijn. Vergissen is quasi onmogelijk.

Dan komt het bericht dat de kust vrij is. Een trap voert ons naar het marina deck aan de achterkant van het schip, net boven de waterlijn. Een Milpro MK5 Heavy Duty-rubberboot met een Yamaha-

buitenboordmotor van 60 pk dobert er op het water, stevig aan de reling vastgesnoerd. Bootsliu en zodiacdriver staan klaar om ons veilig aan boord te loodsen.

Vlot installeren we ons op de volumineuze, zwarte romp. Die is in afzonderlijke luchtkamers gecompartmenteerd. Een fa-taal lek hebben we dus niet zo gauw te duchten. De harde bodem biedt een comfortabel houvast, zelfs al mogen we tijdens de rit niet overeind staan.

Dat mag zodiacdriver Vadim dan weer wel. Dat moet ie zelfs. Rechtstaand bij het roer stuurt hij zijn vaartuig met tien passagiers aan boord in een brede boog van het schip weg. Maar eerst geeft hij ons nog een korte veiligheidsbriefing. Wat te doen bij een MOB, een man (M/V) overboord?

Met z'n allen – op twee personen na – horen we dan op de bodem van de zodiac neer te hurken, zodat Vadim goed ziet

waar zich de drenkeling bevindt. De twee zittende personen horen constant met gestrekte arm de drenkeling aan te wijzen, zodat Vadim hem niet uit het oog verliest. Eens voldoende dichtbij, zal Vadim de MOB aan boord trekken. Dat hoort overigens ruggelings te gebeuren.

Mocht het ondenkbare gebeuren – Vadim overboord – dan zal de dodemanskoord de motor van de zodiac meteen uitschakelen. Van de onfortuinlijke drenkeling in het ijskoude water mogen we ons in dat geval volstrekt niets aantrekken, dat zullen de andere zodiacdrivers wel doen. De peddels grijpen en spoorstagen naar de Sea Spirit roeien, dat mag en moet onze enige bekommernis zijn.

Het is al even na vijf als we het strand bereiken. Gedisciplineerd schuiven we een voor een over de romp naar voren, wippen onze benen overboord – steeds met de voeten in de richting van de oceaan, want daar bevindt zich het laagste punt van de boot – en waden door het ondiepe water het zandstrand op.

Drie gewapende begeleiders staan ons daar op te wachten. Verderop staat de Finse Sanna, ook al

met een geweer over de schouder. Zij is het die onze tocht naar de Gullybreen zal leiden, een fikse wandeling door de morene van de gletsjer. Sanna is geologe, met specialisatie in de glaciologie. Gletsjers zijn haar ding, ze kent ze letterlijk van binnen en van buiten. De Finse ijsvrouw, zo noemen haar collega's haar met een minzame grijns.

Het was vooral de Groenlandse walvis die hier massaal afgeslacht werd

Pas sedert 2002 bakent een bescheiden omheining de heuvel af waar de 130 graven van walvisjagers zich bevinden. Verderop staat een hut van de sysselmann. Tijdens het hoogseizoen proberen ze dus toch wat toezicht te organiseren.

Ook de onmiddellijke omgeving van de traankokerijen van de Engelsen is nu verboden terrein. Op stenen cirkels stonden daar koperen vaten opgesteld, de traanketels. Daarin werd de blubber, de dikke speklaag net onder de huid van de walvis, tot walvistraan gekookt. In Europa was die erg ge-

geerd als lampolie, voor de productie van zeep en voor de bewerking van leder en textiel. De baleinen vonden dan weer hun weg naar dameskorsetten, hoepelrokken, waaiers en paraplu's.

Het was vooral de Groenlandse walvis die hier massaal afgeslacht werd. Dan moest hij maar niet zo traag zwemmen en aan de oppervlakte blijven drijven eens hij gedood was – twee kwaliteiten die walvisjagers weten te appreciëren. Vier eeuwen geleden kon de Barentszee zich beroemen op de grootste populatie Groenlandse walvissen ter wereld. Meer dan vijftig jaar na het ingaan van het moratorium in 1966 is de soort er vandaag nog steeds bedreigd.

Sanna zet er meteen de beuk in. Een zestigtal gegadigden zijn voor de tocht naar het gletsjerfront van Gullybreen opgedaagd. De anderen verkennen de omgeving van het strand.

Ook Page vergezelt ons, een professioneel natuurfotograaf uit het Amerikaanse Virginia. Juweeltjes zijn het, stuk voor stuk, de foto's die hij neemt. Met hem in de buurt kan je je eigen fototoestel net zo goed aan de wilgen hangen.

Ondertussen is het lichtjes gaan regenen. In een lange sliert trekken we naar de randmorene. Een aarden wal bedekt met stenen, zo lijkt het, maar schijn bedriegt. Vrijwel zeker vormt gletsjerijs de kern van deze morene. Bovenop liggen rotsblokken en aarde die in de loop der eeuwen door de gletsjer meegevoerd zijn. Nu vormen ze een isolerende laag rond de bevroren kern.

Zo belanden we in een keienwoestijn, op de oever van Gullybukta. Trinity Bay noemden de Engelsen indertijd deze kleine inham van de Magdalenefjorden, omdat het zo'n veilige ankerplaats bleek te zijn. IJsschotsen drijven er traag zeewaarts.

Over de keien en de rotsblokken van de morene gaat het nu wat moeizaam verder omhoog. Het is zweten onder het reddingsvest, de parka en de regenbroek. In de verte doemt gaandeweg het indrukwekkende gletsjerfront op. Bij elke stap lijkt de witte muur groter te worden, al zijn we er nog bijna een kilometer van verwijderd.

Zelfs een ijsbeer weet hij van zijn nest te verjagen door in diens neus en oren te pikken

We bereiken nu een zandstrandje. Verderop staat een grote jager ons onbevreesd te observeren. Hij heeft de zwemvliezen van een zeevogel en de sterke haaksnavel van een roofvogel – een unieke combinatie.

Agressiviteit is het handelsmerk van deze vrij grote vogel. Vogels in de vlucht aanvallen, in een vleugel bijten en zo hun prooi ontfutselen, is routine voor deze bruine piraat. Een poolvos zal zich twee

keer bedenken vooraleer in het nest van een grote jager te gaan snuffelen. Zelfs een ijsbeer weet hij van zijn nest te verjagen door in diens neus en oren te pikken. Ook wij passen best op onze tellen. Nader je zijn nest te dicht, dan zal hij zeer agressief uithalen en naar je hoofd pikken.

Geregeld weerklinkt in de verte het dof gebulder van afkalvend ijs. Opkijken heeft dan nauwelijks zin, merkt Sanna op, want geluid doet ongeveer drie seconden over een kilometer. Het fenomeen is dus grotendeels verleden tijd op het ogenblik dat de geluidsgolven ons oor bereiken.

Helemaal boven op de gletsjer begint mist geleidelijk aan zijn verovering van Gullybukta

---

Dan klimt Sanna de gladde, steile helling van de gletsjer op. Daar heeft ze meer verstand van dan wij. Maar de omgeving is er wondermooi, zelfs al regent het nog steeds.

Achter ons is de colonne ondertussen tot een lange sliert uitgegroeid. Te lang eigenlijk om nog veilig te zijn. Want de afstand tussen de gewapende begeleiders vooraan en achteraan is te groot geworden. Halfweg zou een derde gewapende begeleider moeten lopen.

Helemaal boven op de gletsjer begint mist geleidelijk aan zijn verovering van Gullybukta.

Het regent nog steeds als we

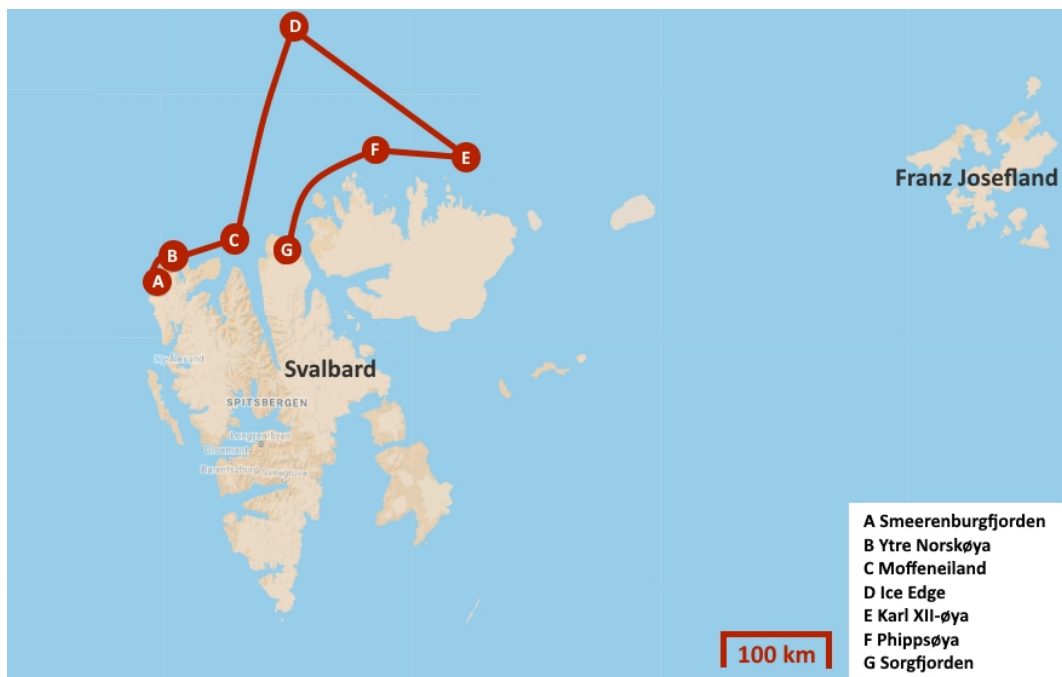

om half zeven de terugkeer inzetten. Een uurtje later bereiken we het zandstrandje van Gravneseet. Een zodiac ligt er vertrekkensklaar om ons naar de Sea Spirit terug te brengen.

Op het marina deck geven we onze laarzen en regenbroek een flinke beurt met de borstel. Nog even de magneetkaart door de computer halen en het is officieel – we zijn weer aan boord. Bijna drie uur heeft onze trip geduurd. Op dek drie staan ze zowaar met een vochtig warm doekje en een kopje hete gemberthee voor ons klaar. Achteraf zal blijken dat dit een vast ritueel is. Wie zijn wij om daar bezwaar tegen te hebben.

81° 34' Noord

Vrijdag 20 juli | Smeerenburgfjorden – Ytre Norskøya – Moffeneiland

Even voor middernacht lichten we het anker. Steeds verder noordwaarts gaat het nu, om uiteindelijk met een brede bocht zuidwaarts de Smeerenburgfjorden in te varen. Dat de eilanden Danskøya en Amsterdamøya aan het raam voorbischuiven, gaat in onze slaap onopgemerkt voorbij.

Met zulke namen is het overigens niet erg moeilijk te gissen welke naties in dit gebied aan de slag geweest zijn. Ook de naam Smeerenburg laat weinig aan de verbeelding over. Daar bevonden zich grote traankokerijen van de Nederlanders.

Of we überhaupt ijsberen te zien zullen krijgen, is nog maar de vraag

---

Our love is alive, and so we begin, foolishly layin' our hearts on the table, stumblin' in, zo klinkt het zachtjes door de intercom. Het is half acht, Bettina heeft Chris Norman en Suzi Quatro opgevorderd om ons met het aanstekelijke deuntje te wekken. Haar stemmige ochtendgroet gaat naadloos in een getallendarree over. Scheepscoördinaten, buitentemperatuur, windsnelheid, niets wil ze ons onthouden. Maar dat dringt nog niet goed door in onze slaperige hoofden.

Ondertussen zijn we de Bjørnfjorden binnengevaren, een kleine inham helemaal op het einde van de Smeerenburgfjorden. Berenfjord betekent dat, maar beren zijn er niet te zien. Een ijsbeer spotten is de natte droom van elke rechtgeaarde Svalbardvaarder. Als het even kan, een fotogenieke berin met twee speelse jongen. Liefst in een schattige pose op een hagelwitte ijsschots. En een staalblauwe hemel om het plaatje af te werken.

Of we überhaupt ijsberen te zien zullen krijgen, is nog maar de vraag. Zehonden vangen is hun manier om aan de kost te komen. Dat doen ze doorgaans op het ijs. Maar door de klimaatopwarming smelt dat ijs steeds sneller en wordt de natuurlijke habitat van de ijsbeer steeds kleiner.

Duizenden kleine ijsschotsen drijven dicht langs de oever zachtjes zeewaarts. Hoe onschuldiger ze ook lijken, ze zijn de reden waarom we hier niet voor anker gaan. Sommige van die ijsschotsen zijn immers groot genoeg om het roer of de schroef van de Sea Spirit te beschadigen. Je moet ze dus tijdig kunnen ontwijken. Ligt je anker vast in de zeebodem, dan lukt dat niet. Dynamische positionering is hiervoor de oplossing. Want zo behoudt de Sea Spirit wel voldoende bewegingsvrijheid.

Even voor negen zijn tien van de twaalf zodiacs uitgezet. Als roerloze satellieten dobberen ze met hun zodiacdrivers rustig op het zee-groene water achter de Sea Spirit, klaar om honderd en zes passagiers aan boord te nemen. Want we hebben een zodiaccruise op het programma staan. We gaan de gletsjerwand van de Smeerenburgbreen van heel dichtbij besnuffelen.

Onder een dicht bewolkte hemel zoeven de zodiacs één voor één de koude tegemoet. In de tussentijd hebben de matrozen van de Sea Spirit andere beslommeringen. Ze hebben één van de vier reddingsvloepen op het water laten zakken. Daar krijgt hij een grondige beurt, alle systemen worden minutieus geïnspecteerd.

Een gletsjer komt er niet zomaar, doceert Sergey rechtstaand in de zodiac, terwijl we het gletsjerfront tot op slechts enkele honderden meters genaderd zijn. Vier voorwaarden moeten vervuld zijn – voldoende neerslag onder de vorm van sneeuw, temperatuur beneden het nulpunt, goede windrichting en geschikte landschapsvormen.

Laagje na laagje zet sneeuw zich op de gletsjer af. Dat leidt tot steeds meer druk op de onderliggende lagen. Eerst wordt de

sneeuw tot firn samengeperst, dan tot ijs. Waar losse sneeuw nog 90 % lucht bevat, is dat bij firn slechts 20 tot 30 %. In ijs nemen luchtbelletjes zelfs minder dan 20 % van het volume in. En ook die lucht moet eruit, maar daar gaat dan wel heel veel tijd overheen. Hoe meer lucht uit het ijs verdreven is, des te blauwer het ijs is. Blauw ijs is dus oud ijs.

Op de verre hellingen is duidelijk een overgang te zien tussen de donkere, met mos begroeide bergtoppen en hun bleke flanken onderaan. Ooit reikte de ijsmassa van de Smeerenburgbreen tot aan die lijn.

Hoe meer lucht uit het ijs verdreven is, des te blauwer het ijs is. Blauw ijs is dus oud ijs

---

Voorzichtig manoeuvreert Sergey onze zodiac tot op enkele honderden meters van de gletsjerwand. Helemaal omgeven door ijsschotsen valt ons het zachte knisperen van het smeltende ijs op. Minuscule luchtbelletjes zijn dat, die zich met kleine plofjes uit hun eeuwenoude gevangenis bevrijden. Af

en toe komt het kopje van een zeehond even boven water.

Vanop een van die ijschotsen overschouwt een grote burgemeester rustig de omgeving. Zijn gele bek met rode punt aan de onderkant en zijn bleekrode poten maken hem goed herkenbaar. Eén der grootste meeuwen is dit, en net zoals de grote jager is het een geduchte roofvogel. Vissen, schaaldieren en weekdieren lust hij, maar ook kuikens en volwassen zeevogels.

Nog dichterbij de gletsjer komen mag niet. Recent heeft de Smeerenburgbreen zich immers een eind teruggetrokken. In die mate dat het gletsjerfront zich in relatief ondiep water bevindt. Ijs dat afkalft, botst nu met vrij hoge snelheid op de zeebodem. Door de energie die daarbij vrijkomt, wil dat ijs wel eens exploderen. Men heeft al waargenomen dat brokstukken tot 480 m ver weggeslingerd werden.

Vijfhonderd meter wordt daarom als een veilige grens voor de zodiacs gezien. Onze afstand tot de gletsjer bepalen, daar heeft Sergey een eenvoudige vuistregel voor. Zolang de hoogte van de wand kleiner is dan zijn opgestoken duim op armlengte, zitten we veilig. Sergey mag dan wel van opleiding historicus zijn, van een beetje trigonometrie is hij kennelijk niet vies. En zijn raming blijkt nog te kloppen ook, op voorwaarde dat de gletsjerwand minstens zestig meter hoog is.

Niets of niemand kan dit natuurgeweld klein krijgen. Behalve de klimaatopwarming dan

---

Een gave, homogene massa is het niet, zo'n gletsjer die zich een weg naar beneden zoekt. Oneffenheden in de rotsbodem veroorzaken mechanische spanningen in het ijs. Daar komen barsten van, de zogenaamde *crevasses* of gletsjerspleten. Maar het is juist die grillige textuur die zo'n fascinerende indruk nalaat. Met zijn pokdalig palet van blauw, grijs en wit rijst de wand onbeschroomd vele tientallen meters boven onze nietige zodiacs uit.

Met zijn pokdalig palet van blauw, grijs en wit rijst de wand onbeschroomd vele tientallen meters boven onze nietige zodiacs uit.

Niets of niemand kan dit natuurgeweld klein krijgen. Behalve de klimaatopwarming dan. Zelden zien we het, maar voortdurend horen we het – ijs dat afkalft. Dat lijkt tegenwoordig steeds vaker te

gebeuren, mompelt Sergey. Een subjectieve ervaring wellicht, maar ook een overheersend gevoel. Het begint wat te miezeren. Nevels onttrekken de bovenste helft van de gletsjer aan het zicht. Ongewoon is dat niet. Toch laat Sergey niet na geregeld zijn gps-coördinaten te checken. Want zelfs bij zonnig weer is het hem hier al eens overkomen dat de mist pijlsnel opstak. Voor hij er erg in had, kon hij de voorkant van zijn eigen zodiac niet meer zien, laat staan de Sea Spirit. Voorzichtig navigeren op gps is dan de enige mogelijkheid. En vertrouwen op de precisie van de dynamische positionering van de Sea Spirit.

Half elf klimmen we terug aan boord. Een halfuurtje later begint de vaart noordwaarts, weg uit Smeerenburgfjorden. Met doffe plofjes botsen ijsschotsen geregeld tegen de boeg.

Even voor drie gaan we bij de Nordvestøyane voor anker, een kleine archipel helemaal in de noordwesthoek van Svalbard. Op de voorplecht hangt een matroos de ankerbal uit, zodat andere schepen weten dat de Sea Spirit eventjes niet manoeuvreerbaar is.

Voor Sergey er erg in had, kon hij de voorkant van zijn eigen zodiac niet meer zien, laat staan de Sea Spirit

---

Ytre Norskøya is het eiland dat ons hier interesseert, het Buitenste Noorse Eiland. In weerwil van zijn naam waren het geen Noren, maar Nederlanders die hier in het begin van de 17e eeuw neerstreken. Een beschermde baai en een breed strand, meer hadden walvisjagers in die tijd niet nodig om hun zinnen op een eiland te zetten. Spoedig hadden ze er negen traankokerijen staan, waarvan sommige met twee traanketels.

Een steile heuvel rijst honderdvijftig meter boven de omgeving uit. Een ideale uitkijkpost was dat om spuitfonteinen van Groenlandse walvissen te ontdekken. Zeeuwsche Uytkyk werd de plek daarom genoemd. Nog steeds staat er een *cairn*, een steenmannetje dat van ver waarneembaar is. Dat het Zeeuwse walvisjagers waren die hier hun stek vonden, is geen toeval. Alle Nederlandse walvisjagers waren in de Noordsche Compagnie verenigd, maar binnen dat walviskartel heerste grote

---

*Traankokerijen, daar horen
graven bij, weten we intussen*

---

rivaliteit tussen de aangesloten steden. Dat hun Zeeuwse partners zich zomaar in Smeerenburg zouden vestigen, zagen die van Amsterdam absoluut niet zitten. Dus weken de Zeeuwen noodgedwongen naar Ytre Norskøya uit.

Traankokerijen, daar horen graven bij, weten we ondertussen. Liefst 165 zijn het er, een van de grootste begraafplaatsen van Svalbard dus. Dat zijn er opvallend veel, in aanmerking genomen dat de nederzetting slechts een halve eeuw – van 1619 tot 1670 – in gebruik was. De meeste doden vielen door scheurbuik of door een arbeidsongeval.

Ondertussen heeft de expeditiestaf er geen gras over laten groeien. Om half vier reeds waadt onze kleine groep van een twintigtal sportievelingen over de rotsen het strand op, klaar om naar de Utkiken te klimmen, de voormalige uitkijkpost van de Zeeuwen.

---

*Bij elke stap perst water zich sissend
onder onze voetzolen vandaan*

Een korte, maar steile klim zal het worden, legt Vadim uit, het geweer over de schouder. Alle graven zijn beschermd, maar ze liggen her en der verspreid. Onderweg is het dus oppassen geblazen, beklemtoont hij. Ook het kwetsbare mos moeten we zoveel mogelijk vermijden.

Door de zompige toendra gaat het nu evenwijdig met de kliffen geleidelijk omhoog. Bij elke stap perst water zich sissend onder onze voetzolen vandaan. Prachtige kleuren van minuscule bloemen en sappig groen mos trekken overal onze aandacht.

Ook tegen de rotswand is het een weelde van groen. Want daar wil wel eens wat naar beneden vallen, met al die vogels die op de richels zitten te broeden. Zulke guano is rijk aan mineralen – kalium, fosfor, stikstof – en daar zijn planten tuk op.

Langs het oostelijke uiteinde van de klifwand klimmen we steil omhoog. Een beetje puffen en zweeten wordt het, maar de spreekwoordelijke beloning ligt binnen handbereik. Een stralend panorama omgeeft ons aan alle kanten zodra we even na half vijf naast de hoogste *cairn* staan. Het uitzicht is

schitterend, wolken leggen ons geen strobreed in de weg. Woeste, kale eilanden vullen de halve horizon, Vadim benoemt ze een voor een – Spitsbergen in het oosten, Indre Norskøya in het zuiden, Klovningen in het westen. Beneden in de toendra zijn de graven duidelijk herkenbaar, tientallen langwerpige steenhopen, op regelmatige afstanden van elkaar, netjes parallel met de kust.

Aan de noordzijde strekt zich de schier eindeloze Noordelijke IJszee uit. De Sea Spirit dobbert er als een nietig speelgoedbootje op het water. Slechts elfhonderd kilometer water en ijs scheiden ons van de geografische noordpool. Dat is overigens de beste plaats ter wereld om een huis te bouwen, grapt Vadim, want dan geven alle ramen op het zuiden uit.

Een perfect uitkijkpunt om walvissen te spotten is dit inderdaad. Walvisjacht mag dan tegenwoordig verboden zijn, merkt Vadim op, Noorwegen en IJsland zijn nog altijd bedrijvig in de commerciële vangst.

De geografische noordpool is de beste plaats ter wereld om een huis te bouwen, want dan geven alle ramen op het zuiden uit

---

Wat Noorwegen betreft, twee bedrijven hebben er een licentie. Daarmee mogen ze op dwergvinissen jagen, een van de kleinere baleinwalvissen. Dat is dan louter voor binnenlandse consumptie bestemd, want walvisvlees exporteren is strikt verboden. Tijdens zijn vrije weekends in Longyearbyen wil Vadim wel eens bij een barbecue aanschuiven. Geheid ligt er dan walvisvlees op het rooster.

En Japan dan? Daar trekken ze zich van de hele heisa weinig aan. Walvissen worden er enkel voor wetenschappelijke doeleinden bejaagd, beweren ze zonder verpinken in Tokyo.

Ook bij Indre Norskkøya, het Binnenste Noorse Eiland, heeft Vadim een pakkend verhaal klaar. Want dat eiland net ten zuiden van ons zou een bescheiden rol gespeeld hebben in de onfortuinlijke expeditie van Andrée.

Zijn Franse naam ten spijt, was Salomon August Andrée een Zweed. Op het einde van de 19e eeuw vatte hij het idee op om met een luchtballon vanuit Spitsbergen de noordpool te overvliegen en in Alaska te landen. Niet met een zeppelin, zoals Amundsen en Nobile het dertig jaar later zouden proberen. Wel met een klassieke luchtballon. Vrijwel onbestuurbaar dus.

---

*Daar moet je goed gek voor zijn,
dachten velen toen en nu*

Daar moet je goed gek voor zijn, dachten velen toen en nu.

Maar de nationale emoties liepen in die tijd hoog op, aldus Vadim. De Noren hadden met Fridtjof Nansen al een poolheld. Te voet was die het immense Groenland overgestoken, met een schip had hij de Arctische drift gevolgd. De Zweden wilden niet achterblijven.

In juni 1896 was het zover. Andrée stond met zijn team vertrekken klaar op Danskøya, een eiland in de buurt van Smeerenburg. Maar het zat hun niet mee. Halsstarrig bleef de wind uit het noorden waaien, twee maanden lang. Onverrichterzake keerden ze in augustus naar Zweden terug.

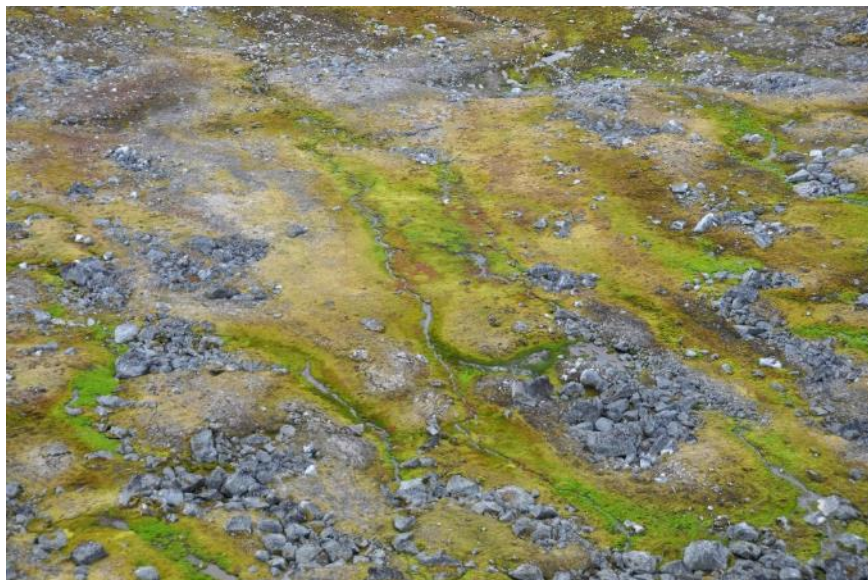
Alfred Nobel, hun belangrijkste geldschiet, bleek bereid een tweede poging te financieren. En de volhouder wint. Op 11 juli 1897 steeg de Örnen – de Adelaar – op met Andrée, Fränkel en Strindberg aan boord.

Om toch enige controle te hebben over de route die de ballon volgde, had Andrée een concept bedacht van zware touwen die uit de gondel hingen. Door deze over

het ijs te laten slepen, konden ze de vliegrichting in beperkte mate beïnvloeden – een beetje te vergelijken met het roer van een schip.

Maar tot hun ontzetting zag het grondpersoneel dat twee van de drie touwen kort na het opstijgen loskwamen. De luchtballon was dus van meet af aan quasi stuurloos. Van de bemanning werd sedertdien niets meer vernomen.

Tot 33 jaar later op het eiland Kvitøya, in de noordoosthoek van Svalbard, een boot en drie lijken aangetroffen werden. Logboeken, dagboeken en fotografisch materiaal brachten snel opheldering. Binnen tien uur na het opstijgen was het onfortuinlijke team in een hevige storm terechtgekomen. Aanhoudende regen had bovendien tot ijsvorming op de ballon geleid. Ze hadden zich genoodzaakt gezien op het pakijs te landen.

Maar daar waren ze op voorbereid. Drie sleden hadden ze mee, een boot en een voedselvoorraad voor drie maanden. Bovendien hadden ze enkele voorraaddepots aangelegd, eentje op Franz Josefland en drie in het noorden van Spitsbergen. Kansloos waren ze dus niet.

De luchtballon was dus van meet af aan quasi stuurloos

Al was het allerminst vanzelfsprekend, zelf de slede trekken over het ruwe, immer bewegende ijs en geregeld met een ijsbeer geconfronteerd worden. Meer dan twee maanden deden ze erover om Kvitøya te bereiken. Nog eens twee weken later waren ze dood. Naar de reden van die plotse dood is het lang gissen geweest. Tegenwoordig wordt het eten van besmet vlees van een ijsbeer als meest aannemelijke verklaring aanvaard.

Wat dit alles met Indre Norskøya te maken heeft? De mythevorming wil dat Strindberg van zijn jonge verloofde Anna een gouden halsketting meekreeg met een haarlok erin. Boven Indre Norskøya zou hij die uitgeworpen hebben. Dat eiland was immers het laatste stukje Spitsbergen dat de bemanning

tijdens haar noodlottige vlucht te zien kreeg. Ze moesten toen al beseft hebben dat hun onderneming tot mislukken gedoemd was. In de jaren tachtig is er nog een expeditie geweest, verzekert Vadim ons, om de halsketting terug te vinden. Vergeefse moeite, helaas.

Een artikel in de Svenska Öden & Äventyr in 2015 laat er evenwel geen dubbelzinnigheid over bestaan – Anna's halsketting is op Kvitøya

terugggevonden, nergens anders. Het romantische relaas is dus niets meer dan een broodjeaapverhaal.

Langs de klifwand dalen we terug naar het strand af. Kleine alken klitten op de richels en in de rotsspleten samen. De kleine zwarte vogeltjes met hun kort, stomp snaveltje en hun wit buikje maken duchtig kabaal. Het is een broedkolonie zoals Svalbard er een tweehonderdtal kent. Met z'n allen zijn die goed voor een miljoen broedparen.

Pas op het einde van juni komen er eieren tevoorschijn, telkens eentje per koppel. Iets meer dan

---

Een blauwvosje wordt gewoon te midden van witte broertjes en zusjes geboren

---

vier weken duurt vervolgens het broeden, en nog eens drie weken later vliegt de jonge kleine alke zelfstandig zijn toekomst tegemoet. Ook de ouders verlaten dan de kolonie.

Dat is dan weer slecht nieuws voor de poolvossen die over de hellingen struinen. Want zij moeten nu naar ander voedsel op zoek. Lemmingen bijvoorbeeld.

Daarstraks heeft Vadim zelfs heel even een blauwvos ge-

spot. Een eerder zeldzame verschijning is dat. Hooguit drie procent van de poolvossen heeft 's winters die karakteristieke blauwachtige vacht. Een blauwvosje wordt gewoon te midden van witte broertjes en zusjes geboren. Een aparte ondersoort is het dus niet. Maar op rotsige kusten zoals deze voelen blauwvossen zich beter thuis dan op sneeuw en ijs zoals hun witte soortgenoten.

Ondertussen vliegen kleine alken voortdurend af en aan.

Het is snel en hevig flapperen dat ze met die kleine vleugeltjes doen, want in verhouding tot hun lichaamsgewicht leveren die weinig draagkracht. Dat kost de kleine alken erg veel energie, dus moet er druk gefoerageerd worden. Vooral roeipootkreeftjes staan op het menu, maar ook andere schaaldieren, fytoplankton en kleine visjes lusten ze.

Dagelijks verorberen twee volwassen kleine alken met een kuikentje minstens 313 gram voedsel. Veel lijkt dat op het eerste gezicht niet. Berekeningen hebben evenwel aangetoond dat kleine alken

in een kolonie van 70 000 vogels zomaar even 29,9 ton voedsel uit zee aanslepen. Per dag, welteverstaan.

Zo belanden we terug op de toendra. Enkele geïsoleerde graven, een eind van het kerkhof vandaan, trekken snel onze aandacht. Niet meer dan wat losse planken tussen de rotsen zijn het. Ooit moeten ze een kist gevormd hebben, maar van de inhoud is niets meer te bespeuren. Op één stel planken

---

Een kolonie van 70 000 kleine alken sleept per dag zomaar even dertig ton voedsel uit zee aan

---

na, afgedekt door enkele zware stenen, waarin een schedel herkenbaar lijkt. Evident was het indertijd allerm minst om op deze boomloze archipel lichamen in een houten kist te begraven, hoe primitief ook.

Veel tijd voor filosofische beschouwingen hebben we niet.

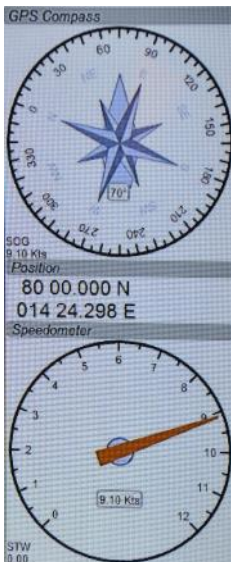
Eens terug aan boord van de Sea Spirit moet het snel gaan. Om half zeven immers staat de Captain's Welcome Cocktail gepland. Uiteraard is het kapitein Oleg die daar de show steelt. Speciaal voor de gelegenheid heeft hij wit hemd en das aangetrokken. Jasje en kepie, dat zou iets te formeel zijn voor deze Oekraïner.

Zes jaar reeds is hij degene die aan boord het laatste woord heeft. Nog steeds noemt hij de Sea Spirit liefdevol een schip met een eigen ziel, een *lady of the golden age* – ze liep van stapel in 1991. Het gevoel dat hem bekruipt als hij met de Sea Spirit vaart, kan hij alleen maar vergelijken met het gevoel dat ons zou bekruipt als we achter het stuur van een Ferrari zouden plaatsnemen – panische angst dus.

Voeg daar een fantastische bemanning aan toe, een heerlijke mix van 18 nationaliteiten, bekwaam en gemotiveerd, en het plaatje is compleet. Eén voor één stelt hij de leidinggevenden voor. Van hotelmanager tot communicatieofficier, van dokter tot kok, allemaal neemt hij ze in de maling, allemaal prijst hij ze de hemel in. Een show die hij ongetwijfeld om de tien dagen opvoert, tot groot jolijt van een telkens wisselend publiek.

Maar er is nog werk aan de winkel, zowel voor kapitein Oleg als voor ons. Rustig zet de Sea Spirit tegen 9 knopen – 17 km/u – zijn koers naar het noordoosten verder. De magische 80e breedtegraad zit er nu aan te komen. De brug loopt vol kijklustigen, iedereen heeft de ogen op de digitale meters gericht. Het wordt aftellen alsof we oudejaarsavond vieren op Times Square. Om 22.09 u. is het dan zover. 80° 00' 00" N wijst de meter aan.

Luttele minuten later bereiken we Moffeneiland. Een klein eiland zo plat als een pannenkoek is het, in feite weinig meer dan een ringvormig zandstrand rond een brakke lagune. Met de naam Moffen hebben Nederlanders hun Duitse collega's-zeelui willen treiteren. Dat wil althans de legende. Waarschijnlijker is dat de naam verwijst naar de vorm van het eiland. Die lijkt immers op een mof, een wollen koker waar je langs beide zijden je handen kan insteken om ze te warmen.

Met de naam Moffeneiland hebben Nederlanders hun Duitse collega's-zeelui willen treiteren. Dat wil althans de legende

---

Dat het eiland zo vlak is, is voor walrussen mooi meegenomen. Hun logge lijven aan land hijsen kost hun hier immers geen enkele moeite. Voor het herstel van de walrussenpopulatie was en is Moffeneiland dan ook van onschatbaar belang. Geheid zal je er walrussen aantreffen.

Ook nu is dat het geval. Dicht tegen elkaar gedruimd, in een vormloze, bruine massa waarin de individuen nauwelijks te onderscheiden zijn, liggen zo'n twee dozijn walrussen prinsheerlijk te soezen. Heel af en toe gaat er een kop omhoog, ivoren tanden priemen dan vervaarlijk de lucht in en een lodderig oog speurt argwanend de horizon af.

Maar ze zijn er al snel gerust in – van ons hebben ze niets te duchten. Allicht weten ze dat uit ervaring. Aan land gaan is immers strikt verboden, we mogen het eiland niet eens dichter dan vijfhonderd meter benaderen.

Mochten we dat verbod toch willen negeren, dan is er nog altijd het ondiepe kustwater dat dichterbij komen sowieso onmogelijk maakt. Ook dat weten de walrussen te waarderen.

Want ze voeden zich vooral met weekdieren en schelpdieren. Die lokaliseren ze met hun gevoelige snorharen. Dan wroeten ze met hun tanden de prooi uit de zeebodem en zuigen ze die met hun sterke lippen op.

Geregeld monsteren ze de Sea Spirit met een gezonde dosis argwaan in de kleine oogjes

---

Gelukkig vertoeven enkele walrussen verder in open zee om te foerageren. Daar duiken ze zo nodig 80 tot 90 meter diep. Af en toe verschijnt hun kop boven water en geven ze hun borstelige snorharen bloot, soms zelfs hun indrukwekkende slag tanden. Geregeld monsteren ze de Sea Spirit met een gezonde dosis argwaan in de kleine oogjes.

Sommige individuen lijken een rozige, pokdalige nek te hebben, in tegenstelling tot

de gladde, kaneelbruine vacht die je zou verwachten. Dat is maar tijdelijk, zal Eduardo, onze Peruaanse expert in zeezoogdieren, ons later uitleggen. Deze walrussen hebben het te warm in dit water – ja hoor, *te warm* – en laten de bloeddoorstroming onder hun vacht toenemen zodat ze meer warmte kunnen afgeven.

Blozen is dus eigenlijk hun manier van zweten. Toegegeven, wij staan van de warmte ook een beetje te blozen op het achterdek. Maar dat komt van de *glühwein* die ze hier zo kwistig uitdelen.

Morgen wordt een heuse expeditiedag, legt Ryan uit. De Sea Spirit zal pal noordwaarts varen tot we op de rand van het poolijs stoten. Figuurlijk dan toch. Met een snelheid van 13 knopen – 24 km/u – wordt dat zes uur varen vannacht. Ondertussen kunnen de pronostieken van start gaan. Hoe ver zullen we geraken – 81° N? 81° 30' N? Misschien zelfs 82° N?

Zo keren we Svalbard resoluut de rug toe. Tijdelijk dan toch.

Niet zo ver hiervandaan, een dertigtal kilometer zuidwaarts, opent zich Wijdefjorden. Met 108 km is dat de langste fjord van Svalbard. Daar was het dat de Nederlandse Heleen van der Laan in 1988 overwinterde. Haar baantje als koksmatje aan boord van het cruiseschip Plancius had ze in een avontuurlijke opwelling opgegeven. Haar omzwer-

vingen brachten haar uiteindelijk bij een trappershut in Austfjordneset. Daar zou ze samen met pelsjager Nils de maandenlange, donkere poolnacht doorbrengen, terwijl buiten de temperatuur tot min veertig daalde. Een verhaal van afzondering en gedwongen samenzijn, van afkeer en aantrekking, dat Stijn Coninx in 1998 onder de titel "Licht" verfilmde.

---

*Een verhaal van afzondering
en gedwongen samenzijn,
van afkeer en aantrekking*

Zaterdag 21 juli | Ice Edge – Karl XII-øya

Half acht. Vredig dobert de Sea Spirit te midden van de ijsschotsen op $81^{\circ} 33' 59''$ N, slechts 938 km van de noordpool dus. De zee is vrijwel spiegelglad, golfslag is er niet, alleen een zachte, bijna onmerkbaar deining. Zo ver we kijken kunnen, is het wateroppervlak bedekt met ijsschollen.

Maar ver kijken kunnen we niet, want er hangt een dichte mist. De wind die de nevels uiteen zou kunnen drijven, laat verstek gaan. Aan stuurboord laten zich heel even enkele zeehonden zien.

Op de brug zijn beide pilaren in geel, rood en zwart getooid. Dat mag dan wel de verkeerde volgorde zijn, zo worden we er toch maar aan herinnerd dat velen in België vandaag de nationale feestdag vieren. En ze hebben flink hun best gedaan, de receptionisten en de stewards. Overal verwelkomen de vaderlandse kleuren ons – in de gangen, aan de balie, in het restaurant, in de lounge, in de club.

Ijsschotsen kletsen voortdurend tegen de boeg, maar de ijsversterkte romp van de Sea Spirit geeft geen krimp

Een excursie met zodiacs, dat had Ryan mogelijkwerwijs in het vooruitzicht gesteld.

Voorlopig echter zijn de omstandigheden daar verre van ideaal voor. In de mist kan het in een zodiac tussen het snel bewegende pakij best gevaarlijk zijn. Dus varen we langzaam oostwaarts langs de drijfijsgrens, op zoek naar een plek waar wind en zon misschien wat klaarheid hebben kunnen scheppen. Ijsschotsen kletsen voortdurend tegen de boeg, maar de ijsversterkte romp van de Sea Spirit geeft geen krimp.

Een onherbergzame wereld is het, dit hoge Noorden, vijandig zelfs voor de mens, maar bovenal betoverend in zijn desolate schoonheid. Men noemt dit noordpoolgebied ook wel eens de Arctis. Dat mag dan niet met Arctica verward worden, het supercontinent dat zich hier 2,5 miljard jaar geleden bevond.

Maar waar de grenzen van de Arctis zich precies bevinden, daar bestaat geen echte overeenstemming over, legt Louis ons in de lounge uit. En hij kan het weten, want over de Arctis heeft hij een lijvige encyclopedie bij elkaar geschreven – de dikke Beyens, zeg maar.

Dat is uit zijn passie voor eencelligen voortgekomen. Want die bestudeert hij bij voorkeur in extreme omstandigheden, zoals in Groenland of Svalbard. En dat beperkt zich niet tot een beetje in het ijs boren of enkele stenen optillen om te kijken wat er onder zit. Zo schroomt Louis zich bijvoorbeeld niet om genadeloos zijn infraroodstralers op stukjes toendra te richten. Die arme eencelligen weten dan niet waar ze het hebben en denken dat de pooldag plots

een stuk langer duurt. Of dat de klimaatverandering op hol geslagen is. En dat is nu net wat Louis interesseert – hoe reageren eencelligen daarop?

Terug naar de grens van de Arctis. Vaak beschouwt men de poolcirkel als de zuidelijke rand van het noordpoolgebied, een denkbeeldige lijn op $66^{\circ} 34'$ N. Ten noorden van die lijn gaat de zon minstens één dag per jaar niet onder. Maar voor het overige heb je er niet veel aan,

---

De Arctis mag je niet met Arctica verwarren, het supercontinent dat zich hier 2,5 miljard jaar geleden bevond

---

stelt Louis, het is een astronomisch concept zonder directe link met de situatie ter plaatse. Want de poolcirkel loopt onder meer door Scandinavië en Siberië. Enig verschil in de fauna en de flora merk je daar niet als je daar de poolcirkel overschrijdt.

De boomgrens dan maar? Die heeft het voordeel dat ze een duidelijk landschapskenteken afbakent – wel of geen bomen. Maar ze vertoont nog altijd een belangrijk na-

deel. Op zee kan je er niets mee aanvangen.

De beste benadering lijkt daarom de juli-isotherm van 10 °C te zijn, de denkbeeldige lijn die de plekken verbindt waar de gemiddelde temperatuur in juli 10 °C bedraagt. Op land valt deze lijn vrij goed samen met de boomgrens. En ze heeft nog een voordeel – ze schuift mee als de Arctis door de klimaatopwarming inkrimpt.

Pinguïns zijn er niet in het noordpoolgebied, dat is algemeen geweten. Al heeft dat niet veel gescheeld. Want eertijds was er de reuzenalk, een grote vogel die het vliegen verleerd was en fysiek wel wat op een pinguïn geleek. Niet dat de reuzenalk enige verwantschap met pinguïns vertoonde. Maar met zijn korte vleugels en zijn poten die ver naar achter stonden, kon hij uitstekend duiken en zwemmen. In het noordpoolgebied bezette hij dezelfde niche als de pinguïns op Antarctica. Wellicht is de reuzenalk de enige soort waarvan we tot op de dag nauwkeurig weten wanneer ze uitgestorven is – op 3 juni 1844 is het laatste bekende koppeltje gedood.

Pinguïns zijn er niet in het noordpoolgebied. Al heeft dat niet veel gescheeld

Dat het in het noordpoolgebied zo koud is, heeft alles met zijn positie op de aardbol te maken. Vaak komt de zon er niet eens boven de horizon uit. Is dat wel het geval, dan staat ze vrij laag. Zonnestralen hebben dus een lange weg door de dampkring af te leggen. Daarbij geven ze onderweg flink wat energie prijs. Bereiken ze uiteindelijk het aardoppervlak, dan worden ze door de schuine lichtinval over een vrij groot oppervlak uitgesmeerd. Daardoor heeft hun warmtestraling minder effect. En dan worden zonnestralen door sneeuw en ijs ook nog eens deels terug de ruimte in gekaatst. Door hun witte kleur hebben die nu eenmaal een hoog albedo, een hoog weerkaatsingsvermogen.

Hoe koud het hier ook is, het zee-ijs dat wij buiten op het water zien drijven, ontstaat niet zomaar van de ene dag op de andere, houdt Louis ons voor. Vooreerst is zeewater zout, waardoor het pas bij $-1,8\text{ }^{\circ}\text{C}$ bevriest. Bovendien wordt zeewater door wind en stromingen voortdurend omgewoeld.

Het zoute water neemt ook koolstofdioxide mee de diepte in. Zo wordt dit broeikasgas aan de atmosfeer onttrokken

Ijs kan aan de oppervlakte dus pas bevriezen als het water tot op een diepte van enkele honderden meters zo koud is.

Op het zeeoppervlak vormen zich dan geleidelijk fijne ijskristallen die in een dunne, transparante ijslaag aan elkaar vastvriezen. Vanaf dan groeit enkel aan de onderkant ijs bij. Boven krijg je een mooi vlak ijsoppervlak.

Maar dat is zelden de regel. Vaker gebeurt het dat wind en golfslag de boel verpesten en de vorming van die gladde ijslaag beletten. De ijskristallen klitten dan tot pannenkoekijs samen, kleine ronde

stukken ijs van 10 cm tot 1 m. Gaandeweg groeien die uit tot ijsschotsen die ten langen leste tot een ijsvlakte samenklitten. Alhoewel, ijsvlakte is niet het juiste woord. Een ruw ijslandschap is het, vol richels en grachten, met opgeperste ruggen van ijsschotsen die soms enkele meters hoog zijn. Aan de onderkant is de situatie nog extremer, met pieken van 10 tot 25 m diep en zelfs meer.

Tijdens de ijsvorming wordt het zout uit het water gedreven. Dat zout kan zich in minuscule belletjes pekewater in het ijs ophopen, of het kan het ijs aan de onderkant verlaten. Steeds meer zout maakt het water onder het ijs steeds zwaarder, waardoor het naar de diepte zinkt.

Een akkefietje, zou je op het eerste gezicht zeggen. Nee hoor, dit proces is van fundamenteel belang voor de warmtehuishouding van onze planeet. Want dat water neemt opgeloste zuurstof mee naar beneden – van groot belang voor heel wat organismen die daar in volstreekte duisternis leven. Het water neemt ook koolstofdioxide mee de diepte in. Zo wordt dit broeikasgas aan de atmosfeer onttrokken – mooi meegenomen in deze tijden van globale opwarming.

En, *last but not least*, beklemtoont Louis, dit koude, zoute water dat de diepte ingaat – zowel in de Arctische als in de Antarctische wateren – drijft de thermohaliene circulatie aan. Oeps, die hadden we niet zien komen.

Het is nochtans zo moeilijk niet, gaat Louis minzaam verder. De thermohaliene circulatie is gewoon een wereldwijd systeem van zeestromingen dat de zonnewarmte herverdeelt. Koude zeestromen nemen warmte op, warme zeestromen geven warmte af. Het laat zich raden dat dit systeem van kapitaal belang is voor onze mondiale warmtehuishouding. Diep onder water meten boeien in de oceanen daarom doorlopend de temperatuur en het zoutgehalte. Geregeld komen ze boven water om hun gegevens door te seinen.

Nog zo'n stroming, maar dan in het ijs, is de transpolaire drift. In 1884 reeds was de Noorse ontdekkingsreiziger Fridtjof Nansen overtuigd geraakt van het bestaan ervan. Want toen werden op de kust van Groenland de restanten gevonden van de Jeannette, een Amerikaans exploratieschip. Niets bijzonders, ware het niet dat dit schip drie jaar voordien in de Oost-Siberische Zee vergaan was – helemáál aan de andere kant van de noordpool dus. Het kon niet anders dan dat het wrak van de Jeannette door het ijs vanuit Oost-Siberië dwars over de noordpool naar Groenland meegevoerd was. Die transpolaire drift zou tevens een ander raadsel verklaren, met name hoe boomstammen uit Siberië in het pakijs voor de Groenlandse kust terechtkwamen.

Daar moet je goed gek voor zijn, dachten velen toen en nu

Nansen zou Nansen niet zijn als hij zijn vermoeden niet zou proberen te bewijzen. Voor hem was het zonneklaar wat hem te doen stond. Hij zou zich met een schip laten invriezen op de plek waar de Jeannette vergaan was en zich met de transpolaire drift laten meevoeren. Onderweg zou hij bovendien als eerste de geografische noordpool aandoen – ook mooi meegenomen.

Daar moet je goed gek voor zijn, dachten velen toen en nu. Maar Nansen hield voet bij stuk. Van het hardste eikenhout liet hij speciaal voor deze expeditie de Fram bouwen. Een kiel had dit schip niet,

wel een afgeronde romp die door een resem dwarsbalken verstevigd was. Als ijs straks de Fram zou insluiten, dan zou dat ijs het schip niet verpletteren, maar wel langzaam omhoog drukken. Zo wil de theorie het althans.

Met een voedselvoorraad voor zes jaar aan boord, en een brandstofvoorraad voor acht jaar, liet de Fram op 24 juni 1893 de haven van Christiania achter zich. Drie maanden later was het zover. Op 25 september kreeg het ijs het schip in zijn greep. Roer en schroef werden binnengehaald. De Fram gedroeg zich precies zoals van hem verwacht werd en gaf geen krimp.

Tot zover het goede nieuws. Maandenlang dreef het schip alle mogelijke kanten uit, vaak zelfs terug naar het zuiden. In januari pas begon de trage drift naar het noorden, in maart bereikten ze 80° N – op dit eigenste ogenblik zitten zelfs wij met onze Sea Spirit dichterbij de pool. Bovendien bleek de Fram de geografische noordpool met enkele graden te zullen missen.

Niet de honger, maar de verveling werd hun grootste vijand. Want ze hadden letterlijk niets omhanden

---

Weer was het voor Nansen zonneklaar wat hem te doen stond – uitstappen en te voet verder gaan. Maar het zou nog tot 14 maart 1895 duren vooraleer hij er samen met Johansen, twee sleden, twee kajaks en zes honden op uit trok, terwijl de rest van de bemanning op de Fram achterbleef.

Drie weken later, op 86° 13' N, moesten ze hun strijd staken, op ruim 400 km van de pool. Op het zware terrein vorderden ze te traag. Hun voedselvoorraad zou niet meer toereikend zijn voor de terugkeer, mochten ze koppig voortdoen.

De Fram terugvinden was nu schier onmogelijk, dat wisten ze op voorhand. Dus zetten ze koers naar Franz Josefland, een archipel waarvan niet eens fatsoenlijke kaarten beschikbaar waren. Deels te voet, deels per kajak wisten ze een van de eilanden te bereiken. Maar de poolwinter stond voor de deur. Een derde keer overwinteren was nu de enige optie.

Acht maanden lang hielden ze het vol in hun onderaardse hut. Niet de honger, maar de verveling werd hun grootste vijand. Want ze hadden letterlijk niets omhanden.

Pas op 19 mei 1896 konden ze hun reis voortzetten – al hadden ze er geen idee van waar ze naartoe moesten. Maar wat in een filmscenario ondenkbaar is, werd op 17 juni werkelijkheid. Volkomen onverwacht stootte Nansen op de Britse ontdekkingsreiziger Jackson. *“You are Nansen, aren't*

you?", was alles wat die man na enige aarzeling kon uitbrengen – een vraag met een hoog Stanley Livingstone-gehalte.

Eind goed, al goed. In augustus arriveerden Nansen en Johansen in het Noorse Vardø. Luttele dagen later maakte de Fram met de rest van de bemanning zijn opwachting in Tromsø.

Ondertussen vaart onze Sea Spirit nog steeds met een gezapige 3 knopen tussen de ijsschotsen door oostwaarts. Met doffe ploffen tikken ijsschotsen voortdurend de ijsversterkte boeg aan. Krakend botsen ze vervolgens op andere ijsschotsen. Heel af en toe zweeft een noordse stormvogel of een kleine alk voorbij. Klein bier is dit, vergeleken met wat Nansen drie jaar lang meemaakte.

Oranjegeel, zo omschrijft staflid Eduardo de conditie van dit drijfijis. Daarmee verwijst hij niet naar de kleur van het ijs, maar wel naar de kleurcode die op ijskaarten gebruikt wordt om de verspreiding van het zee-ijs weer te geven. Noorse ijskaarten zijn de beste, klinkt het overtuigd. Landvast ijs is er grijs ingekleurd en krijgt voor zijn dichtheid 10 op 10. Open water daarentegen is in het blauw weergegeven en is met 0 op 10 volkomen ijsvrij. Oranjegeel ligt daar zowat midden tussenin, met een dichtheid van 4 tot 7 op 10.

Een geschikte plek vinden voor een zodiacruise, dat lijkt voorlopig een utopie. Even na twaalf wordt de zoektocht dan ook gestaakt. Mist en ijs laten we achter ons. De Sea Spirit richt het roer zuidoostwaarts, terug naar Svalbard. Ondertussen buigen wij ons te midden van zwart-geel-rode vlaggetjes over stoofvlees met frieten en witloof met ham.

Dat het noordpoolgebied geen biodiversiteit zou kennen, wil Yan met klem tegenspreken. En hij kan het weten, want als voorzitter van WWF Vlaanderen heeft hij het gebied al meermaals bereisd. Die misvatting, zo legt hij ons in de lounge uit, is deels een probleem van perceptie. We zijn het immers gewend dieren in grote groepen te zien, op momenten dat ze om de een of andere reden samenkomen. Om te broeden bijvoorbeeld. Dat we zulke kolonies nog niet ontmoet hebben, betekent niet dat ze er niet zijn.

Om zijn stelling te staven, neemt Yan ons mee naar Tsjokotka, een autonoom district, helemaal in het oosten van Siberië – de Russische tegenhanger van Alaska als het ware. Een vulkanisch gebied groter dan Frankrijk, maar met minder inwoners dan Oostende.

Ondertussen buigen wij ons te midden van zwart-geel-rode vlaggetjes over stoofvlees met frieten en witloof met ham

---

Yan overdondert ons met grondeldolfijnen en zeekanaries, laptevwalrussen en larghazeehonden, ptarmigans en papegaaiduikers, Stellers eidereenden en Ross' meeuwen – beesten waarvan we amper of nooit gehoord hebben.

Yan heeft een punt, zoveel is duidelijk, maar voltooien kan hij zijn betoog niet. Want plots weerklinkt het walvissenalarm. Aan stuurboord is op één uur een gewone vinvis gesignaleerd. Spoorlags stui-ven we de lounge uit, grissen parka en fototoestel uit de kajuit mee en rennen dek vier op.

Wind is er vrijwel niet, de zee ligt er quasi rimpelloos bij. En door die zilveren spiegel breekt dan dat sierlijke, gekromde lijf van de gewone vinvis. Een betoverend spektakel is het, al zal deze walvis nooit zijn staartvin tonen zoals bultruggen dat zo elegant kunnen. Wel krijgen we steeds opnieuw die karakteristieke rugvin te zien, met haar holle achterkant.

Door de zilveren waterspiegel breekt het sierlijke, gekromde lijf van de gewone vinvis, de tweede grootste walvis ter wereld

---

De tweede grootste walvis ter wereld is dit –27 m lang en 70 ton zwaar kan een volwassen mannetje worden. Alleen de blauwe vinvis doet nog beter, aldus Andy, onze Canadese expert inzake zeezoog-dieren.

Zoals alle vinvissen behoort ook de gewone vinvis tot de baleinwalvissen. Vijftig tot honderd keel-groeven in hun huid stellen hen in staat hun muil onder een hoek van negentig graden wijd open te zetten. En dat moeten we ons eventjes goed voorstellen, beklemtoont Andy. Het schepnet dat zo ontstaat, heeft een volume dat gelijk is aan dat van een Amerikaanse gele schoolbus.

Liefst achthonderd baleinen van 75 cm hangen in die reusachtige muil. Daarmee wordt al het eet-bare uit het water gefilterd vooraleer het terug geloosd wordt. Gewone vinvissen zijn vooral op vissen uit die in scholen zwemmen, zoals haringen of sardienen. Want als je met je grote muil eens goed in zo'n school kan happen, dan is het natuurlijk bonanza. Maar ook krill, die minuscule gar-naalachtige diertjes, versmaden ze niet.

Hun longvolume is drieduizend maal groter dan dat van een mens. Toch duurt het amper een se-conde om die longen te vullen. En slechts een fractie van een seconde om 90 % daarvan terug uit te

ademen. Geen wonder dat je deze spuitfonteinen van ver kan horen en zien.

Wat vinvissen waarlijk uniek maakt, is de asymmetrische kleurverdeling. Hun linkerkaak is donker, hun rechterkaak bleek. Zelfs binnen in hun mond zet dat kleurverschil zich door op de baleinen. Een echte verklaring daarvoor is er niet. Al valt het op dat de gewone vinvis zich op zijn rechterzij draait, telkens hij zijn muil opent. Wellicht is er een verband?

Geregeld scheren kortbekzeekoeten en papegaaiduikers voorbij. Maar enige aandacht krijgen ze nauwelijks. Iedereen tuurt naar de walvissen in de verte. Want het zijn er twee ondertussen. Ook een dwergvinvis is opgedoken. Opvallend zijn de witte strepen op zijn flippers, al zijn die op deze afstand nauwelijks te zien.

Zijn naam getrouw is de dwergvinvis het kneusje binnen de familie der vinvissen – langer dan 10 m of zwaarder dan 5 ton wordt ie niet. Aan twee- tot driehonderd baleinen van amper 20 tot 30 cm heeft hij genoeg om aan de kost te komen. Daar vangt hij krill mee, maar ook kleine vissen, inktvissen en garnalen. Zelf kijkt hij best goed uit zijn ogen als er orka's in de buurt zijn, want die lusten wel eens een dwergvinvisje.

Dat deze oceaan barst van het leven, daar hoeven ze ons niet meer van te overtuigen

Aanvankelijk werden dwergvinvissen door de mens nauwelijks bejaagd. Dat ze zo klein zijn, heeft daar zeker mee te maken. Pas nadat hun grotere broers flink uitgedund waren, zijn walvis-

jagers zich in de 20e eeuw ook voor dwergvinvissen gaan interesseren. Toch zijn ze in tegenstelling tot de meeste andere walvissoorten in hun bestaan niet bedreigd.

Helemaal in de verte laat zich zelfs heel even een bultrug opmerken. Ook het kopje van een zeehond verschijnt even boven water. Dat deze oceaan barst van het leven, daar hoeven ze ons niet meer van te overtuigen.

Half zes is het als we het levendige spektakel op de 81e breedtegraad achter ons laten. Karl XII-øya is onze volgende bestemming, een eilandje een speldenkop groot, een flink eind ten noordoosten van Svalbard. Om er zeker van te zijn dat we straks tijdig klaar zijn voor de zodiaccruise dineren we alvast wat vroeger. Flexibiliteit is de norm in de keuken van de goedlachse Francis en zijn team.

Om kwart voor acht komt de Sea Spirit midden de dichte mist tot stilstand. Karl XII-øya zou binnen handbereik moeten liggen, maar voorlopig zien we daar niets van. Deze spookachtige omgeving lijkt het einde van de wereld wel. Een blik op de meetinstrumenten leert ons dat we ons op 80° 66' N bevinden.

Veel stelt het niet voor, dit onbeduidende Karel XII-eilandje. Aan de noord-

kant is er de Kongsberget, een 105 meter hoge heuvel, aan de zuidkant de 30 meter hoge Drabanten. Oorspronkelijk waren dit zelfs twee afzonderlijke eilandjes. Tegenwoordig zijn ze door een kiezelstrand met elkaar verbonden.

De omgeving kleurt niet anders dan egaal grijs. Naadloos gaan de laag hangende nevels in het rimpelloze zeewater over

---

Maar er hangt een vreemde sfeer aan boord van de Sea Spirit. Er lijkt iets op til te zijn, maar wat dat is, daar hebben we voorlopig het raden naar. Zwijgzaam treft de expeditiestaf zijn voorbereidselen. De schijnbaar nonchalante vastberadenheid waarmee

ze ons de boot in willen krijgen – en dus de mist in – valt op.

Iemand zou hun eens moeten verklappen dat er in deze dichte mist volstrekt niets te beleven valt. Want de omgeving kleurt niet anders dan egaal grijs. Naadloos gaan de laag hangende nevels in het rimpelloze zeewater over. Een scheidingslijn tussen lucht en water valt niet te trekken.

Toch trekken drie zodiacs er met zes scouts op uit om de omgeving te verkennen. Seconden later lossen hun vage silhouetten in de mist op. Om kwart na acht reeds valt het verdict. *Let's go*. Want rond het eiland zou er minder mist zijn.

*Daar ligt hij dan, op
zo'n tapijtje van mos*

Een wazig waterballet ontvouwt zich nu. Nog eens zes zodiacs worden te water gelaten. Als roerloze schimmen dobberen ze met hun drivers een eindje van de Sea Spirit vandaan, wachtend op hun vracht. Een voor een komen ze uit de nevels tevoorschijn om ons op te pikken. Dat heeft nog wat voeten in de aarde, maar even na negen is het zover. Met een flinke vaart zet onze rubberen armada

er de beuk in.

Terwijl de Sea Spirit van de aardbol verdwenen lijkt, doemt geleidelijk de Kongsberget uit de mist op. Zijn steile, ontoegankelijke flank ligt vol rotsblokken, met hier en daar wat tapijtjes van mos op de richels en soms zelfs een klad sneeuw.

Dan nemen we een bocht rond een rotspunt en verschijnt er een brede grijns op het ge-

laat van Sanna, onze zodiacdriver. Glunderend dirigeert ze onze blikken naar boven, tevreden dat ze de verrassing compleet heeft weten te houden.

Daar ligt hij dan, op zo'n tapijtje van mos – onze eerste ijsbeer, languit op zijn rechterzij, de poten voor zich uit. Iets moet zijn aandacht getrokken hebben, want hij recht het hoofd en draait zich met een aanstekelijk welbehagen op zijn rug, de poten hoog in de lucht, de lange, harige vacht op zijn

Echt goed doorvoed is hij nog niet.

Hij zal flink moeten aansterken om de poolwinter te kunnen doorstaan

buik goed zichtbaar. Dan legt hij zich zonder enige opwindning op zijn buik neer, het hoofd op zijn voorpoten in onze richting gevleid. Onbewogen rust zijn blik op de plek waar al die vreemde geuren en die vreemde geluiden vandaan komen.

Kenners identificeren hem als een mannetje. Primaire geslachtskenmerken zijn niet meteen zichtbaar. Maar schrammen op zijn neus lijken erop te wijzen dat hij het al met andere mannetjes aan de stok gehad heeft.

Echt goed doorvoed is hij nog niet. Hij zal nog flink moeten aansterken vooraleer hij voldoende op krachten is om weer eens een poolwinter te doorstaan. Zijn favoriete habitat, het zee-ijs, bevindt zich tientallen kilometers naar het noorden, maar een onoverkomelijk probleem hoeft dat niet te zijn. Ijsberen zijn immers bijzonder goede zwemmers.

Met de mist blijkt het al bij al goed mee te vallen. Een toertje rond Karl XII-øya zit er dus wel in. Wie weet, valt er nog wat te zien.

En dat valt al snel mee. Op een strandje tussen

de rotsen tippelen enkele eidereenden rond. Vooral de mannetjes vallen op met hun zwart-wit tekening en de groene vlek in hun nek. Graag broeden ze op zulke rotsachtige eilandjes, want daar krijgen poolvossen hen moeilijker te pakken. Mosselen zijn hun favoriete dagschotel. Daarvoor duiken ze tot tien meter diep het zeewater in.

Je zou bijna vergeten dat je met het grootste roofdier op aarde te maken hebt

Dan daagt het lage kiezelstrand tussen de twee heuvels op, zo laag dat je er bijna overheen kan kijken. Maar dat doen we niet, want wat ligt daar languit tussen de rotsen? Ijsbeer nummer twee. Zelfs voor Sanna is dit een verrassing.

Het lichaam half verscholen, het hoofd op een rotsblok, de ogen vaker dicht dan open, houdt hij ons zonder veel animo in de gaten. Alsof die uiting van manifeste desinteresse niet volstaat, doet hij er nog een luie geeuw bovenop.

Een hoge aaibaarheidsfactor heeft hij, zoals hij zich daar als een wit hondje knusjes tussen de rotsen genesteld heeft. Je zou bijna vergeten dat je met het grootste roofdier op aarde te maken hebt. Een volwassen mannetje is in staat om met zijn poot een twee ton zware beloega uit het water te slaan.

Dat was het dan. Twee ijsberen gespot, we kunnen ons geluk niet op. Ons vlotje rondt het zuidelijke uiteinde van Karl XII-øya met het Drabantenhoeveltje en vaart langs de westkust naar de Sea Spirit terug.

Ter hoogte van het kiezelstrand zien we het kopje van nummer twee aan de andere kant nog net boven de rotsen uitsteken. Maar dan gebeurt het onvoorspelbare. Boven het geruis van de golfslag klinkt plots een geluid dat in deze omgeving niet thuishoort – een fotostatief dat met een forse klap op de harde vloer van een zodiac valt.

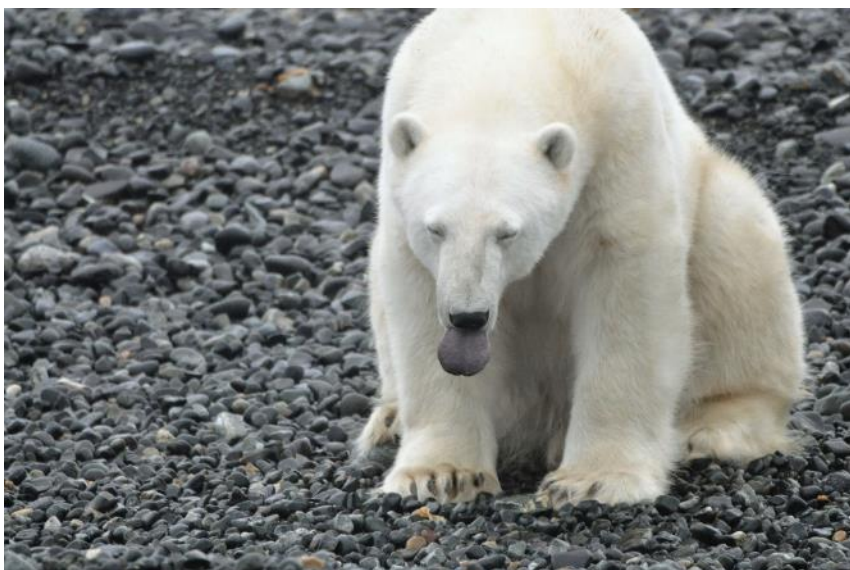
*Maar dan gebeurt
het onvoorspelbare*

Nu is nummer twee wel geïnteresseerd. Langzaam komt hij overeind, overschouwt de omgeving en zakt dan het keienstrand af om poolhoogte te nemen. We zijn perplex. *Berenchance* noemen ze dat.

Nauwelijks dertig meter van ons vandaan staat hij daar parmantig, een moordmachine op poten, met de snuit in de lucht al die vreemde geuren verkennend. Dan spiedt hij het zeeoppervlak af. Was hier slechts één zodiac aanwezig, dan viel het niet uit te sluiten dat hij ons zou aanvallen. Maar een vloot van negen zodiacs attackeren, daar denkt zelfs een ijsbeer twee keer over na.

Toch lijkt hij ons niet als een bedreiging te ervaren, eerder als een curiositeit waar hij geen touw aan vast kan knopen. Rustig gaat hij er bij zitten, geeuwt wat en laat heel even zijn grijsblauwe tong zien. Dan gaat hij er languit bij

liggen, likt zijn voorpoten schoon, vleit het hoofd neer en sluit de ogen. Hij acht zich ongenaakbaar. Volkomen terecht, vinden wij.

In de mist gaan we opnieuw naar de Sea Spirit op zoek. Moeilijk blijkt dat niet te zijn. Kwart voor elf is het al wanneer we aan boord klimmen. Het onderscheid tussen dag en nacht deemstert weg in de nevelen van de pooldag. Dat komt ervan als je in de bar nog zoveel sensaties te bespreken hebt. Bij een Brugse Zot of zo.

Zondag 22 juli | Phippsøya – Sorgfjorden

Van nevel en mist is bij het ontwaken geen sprake meer. Een staalblauwe hemel overspant de fa-belachtige baai, met een stralende zon in de hoofdrol. We liggen voor anker voor het eiland Phippsøya, zo vernemen we via de intercom. Meer bepaald in de baai van Isflakbukta. Buiten is het 5 °C.

Dat betekent dat we vannacht een tachtigtal kilometer pal westwaarts gevaren zijn. Want Phippsøya is het grootste van de *negen* eilanden van Sjuøyane, wat Zeven Eilanden betekent – kennelijk had de oorspronkelijke naamgever zijn eilanden niet allemaal op een rij.

Het meest noordelijke stukje van Svalbard is dit, en dus ook van Noorwegen en zelfs van Europa, slechts 1 033 km van de geografische noordpool verwijderd. Dat is meer dan duizend kilometer dichterbij dan de fameuze Nordkapp op het Noorse vasteland.

Zo ver naar het noorden en toch nog redelijk goed bereikbaar, dat heeft de archipel aan de warme Golfstroom te danken. Met zijn laatste zucht reikt die nog net tot hier. Maar ook hij kan niet beletten dat de eilanden tien tot twaalf maanden per jaar volledig door ijs omgeven zijn.

Het meest noordelijke stukje van Svalbard is dit, en dus ook van Noorwegen en zelfs van Europa

---

Zijn vreemde naam dankt Phippsøya aan de Brit Constantine Phipps. In 1773 zag die zijn poging om via het noordpoolgebied naar het oosten te varen door ijs afgeblokt. Met veel moeite wist hij zijn schepen uit het ijs te bevrijden en hier aan land te gaan.

Wie ook aan boord was – op voorspraak van een invloedrijke oom – was een ambitieuze veertienjarige. Een van de ijsberen neerleggen die geregeld in de buurt opdaagden, dat zinde hem wel. De

vacht zou ongetwijfeld een schitterend cadeau vormen voor zijn vader. Maar op het kritieke moment liet zijn musket het afweten. Dat de piepjonge Horatio Nelson dit incident toch overleefde, dankte hij vooral aan de kloof die hem van de ijsbeer scheidde. Al wilde hij de ijsbeer eerst nog even met de kolf van zijn geweer te lijf gaan. Of Napoleon zijn invasie van Groot-Brittannië had kunnen verwezenlijken, mocht dit voorval anders afgelopen zijn, blijft een open vraag. Wat er ook van zij, een van de kleinere eilanden van de archipel heeft er de naam Nelsonøya aan overgehouden.

Kwart voor negen gaan de eerste kajakkers van boord. Het water in de Isflakbukta ligt er quasi rimpelloos bij. IJle wolkenlierten hangen hoog aan het firmament, maar daar heeft de blakende zon geen moeite mee.

Dat de piepjonge Horatio Nelson dit incident overleefde, dankte hij vooral aan de kloof die hem van de ijsbeer scheidde

---

Een uurtje later zetten ook wij voet aan wal op Phippsøya. Meteen valt het vele drijfhout op dat hier op het strand aangespoeld is. Dat kan enkel van Siberië komen. Bruine wieren zijn door de golfslag op de keien gesmakt en kleuren steeds bleker naarmate ze uitdrogen. In de verte dobbert het vertrouwde silhouet van de Sea Spirit op een fonkelende spiegel van zeewater.

Afgeplatte bergen van gneis en graniet – het lijken wel reusachtige hoeden – omringen de baai. Vaak hangt er een witte wolkenlaag overheen, zoals een theemuts over een pot. Hoe dat komt, daar weet Louis alles van. Vijftien gram waterdamp, zoveel kan een kilogram lucht bij een temperatuur van 20 °C bevatten, legt hij uit. Bij 0 °C is dat echter maar vier gram meer. Want hoe kouder de lucht, des te minder waterdamp ze kan bevatten. Wordt vochtige zeelucht door de wind langs een berg-helling omhoog gedreven, dan koelt ze af. Logisch dat de waterdamp dan ten dele tot wolken condenseert. Dat gebeurt vanaf een bepaalde temperatuur, dus vanaf een bepaalde hoogte. Vandaar dat we bij deze wolken vaak een perfect horizontale onderkant waarnemen.

Mochten we nu denken dat die wolk daar rustig hangt te hangen, dan hebben we het mis voor. Een zeer dynamisch gebeuren is het binnenin. Aan de zeezijde wordt immers voortdurend nieuwe lucht aangevoerd, waardoor er aan de onderkant van de wolk steeds nieuwe waterdamp ontstaat. Aan

Ook ijsberen struinen
wel eens over dit strand

de landzijde wordt de wolk daardoor naar beneden gestuwd, zodat daar aan de onderkant waterdruppels verdampen. Krijgt de zon voldoende gelegenheid de berg op te warmen, dan zal de algehele temperatuur toenemen en de wolk langzaam verdwijnen.

Vaak verpozen walrussen op het strand van Isflakbukta, soms zelfs vele tientallen tegelijkertijd. In de ondiepe baai snorren ze dan schelpdieren op. Maar vandaag laten ze verstek gaan, op eentje na. Een mannetje is het, hij ligt languit op het strand en trekt zich van onze strapatsen geen moer aan.

Kennelijk heeft het leven hem niet gespaard, want hij heeft maar één tand meer.

Ook ijsberen struinen wel eens over dit strand. Bewijzen daarvan zijn er te over – recente pootafdrukken in het zand, grote drollen tussen het mos, een gebleekte schedel met bovenkaak en indrukwekkende snijtanden hogerop in de toendra. En zelfs die vormeloze, vrijwel onherkenbare massa beneden op de waterlijn moet ooit een fiere ijsbeer geweest zijn. Nu rest er enkel nog een vies, langharig wit tapijt dat veel te lang in het water gelegen heeft.

Maar we zijn veilig, want de expeditiestaf heeft een perimeter uitgezet. In drie windrichtingen houdt een gewapend staf lid een oogje in het zeil – Ryan in het oosten, Vadim in het noorden, Andy in het westen.

Weten wij veel dat aanstaande zaterdag enkele scouts van het cruiseschip M/S Bremen tijdens de voorbereiding van de landing op dit strand plots met een ijsbeer geconfronteerd zullen worden. Schoten met signaalpistolen zullen de ijsbeer niet afschrikken. Integendeel, hij zal een Duits staf lid aan het hoofd verwonden, vooraleer twee anderen hem kunnen doden. Het gewonde staf lid zal naar het Noorse Tromsø overgevlogen worden en het incident gelukkig nog kunnen navertellen.

Maar vandaag gaat het er hier rustiger aan toe. De houten hut die mijninspecteur Hans Merckoll in 1936 tijdens een expeditie bouwde, staat er nog vrijwel ongeschonden bij. Tegenwoordig is ze ingebed in een systeem van noodhutten van de sysselmann. *Je mag hier zo nodig schuilen, maar ruim de boel op voor je vertrekt*, luidt het vrij vertaald in het Noors, Russisch, Engels en Duits op een deels verscheurd plakkaat tegen de wand.

Nu de eilanden van het gewicht van de gletsjers uit de ijstijden bevrijd zijn, veren ze heel langzaam terug omhoog – tot zes meter per eeuw

---

Binnen treffen we enkele elementaire voorzieningen aan, zoals een stapelbed, een kachel, een petroleumlamp, een tafel, wc-papier. En enkele lucifers die deels uit het doosje steken, zodat ze ook voor de verkleumde reiziger met half bevroren vingers gebruiksklaar zijn.

Hogerop gaat het zandstrand snel in zompige toendra over. Tussen rotsblokken klimmen we verder naar boven. Kristalhelder water ritselt hier en daar naar beneden. Groen mos en minuscule plantjes, nooit meer dan tien centimeter hoog, hebben zich overal op de rotsachtige helling genesteld. Dat ze zich in deze meedogenloze omgeving kunnen handhaven, hebben ze vooral aan de vogelpoep te danken die zeevogels hier geregeld droppen.

Heel markant is de fossiele strandwal waarop we nu neerkijken. Honderdvijftig tot tweehonderd jaar oud schat Louis hem. Zo'n strandwal ontstaat door zeewater dat sediment meevoert en op het strand afzet. Geleidelijk ontstaat dan een walletje parallel met de waterlijn. Niets bijzonders, dat gebeurt overal op aarde.

Maar in Svalbard – en elders in het hoge Noorden – komt daar een tweede verschijnsel bovenop. In het verleden zijn deze eilanden lange tijd door gletsjers bedekt geweest. Die enorme ijsmassa drukte het land naar beneden. Nu de eilanden van die vracht bevrijd zijn, veren ze heel langzaam terug omhoog – tot zes meter per eeuw. Het gevolg is dat het zeewater zich wat lijkt terug te trekken. Er komt een strandvlakte droog te liggen en de oorspronkelijke, fossiele strandwal bevindt zich tot zijn eigen verbazing een eind het binnenland in.

Aan de waterlijn kan de golfslag nu aan de bouw van een nieuwe strandwal beginnen. Zo ontstaan soms verscheidene strandwallen na elkaar, met terrasvormige zandvlaktes tussenin. Op die terrassen treft men wel eens fossiele walviskaken aan, kilometers van de zee verwijderd. Creationisten hebben daar dan weer een heel andere kijk op. Voor hen is het bestaan van strandwallen een manifest bewijs dat er ooit een Bijbelse zondvloed gewoed heeft.

We genieten nog wat na van het magnifieke uitzicht. De bergen aan de oostkant van de baai koesteren zich ondertussen vrank en vrij in de zon, terwijl die aan de westkant allengs in de greep van de nevels geraken. Even voor twaalf staan we aan boord van de Sea Spirit ons munttheetje te slurpen.

Pal zuidwaarts gaat het nu. Slechts een vijftwintigtal kilometer scheiden ons van het eiland Chermsideøya, onze volgende bestemming. Al drukken zeelui zulke afstanden liever in zeemijlen uit, ongeveer 13,5 zeemijl in dit geval. Zo'n zeemijl stemt precies met een boogminuut langs een meridiaan overeen. Vaar je dus zestig zeemijl pal noordwaarts, dan nader je de noodpool met één graad.

Voor creationisten vormen de fossiele strandwallen een manifest bewijs dat er ooit een Bijbelse zondvloed gewoed heeft

---

Maar naarmate we het kustgebied van Nordaustlandet naderen, het tweede grootste eiland van Svalbard, duikt er aan de horizon zo ver we kijken kunnen een helwitte band op. Het lijkt wel een metersdikke ijslaag op het water, maar dat is het niet. Het is mist.

Even na twee komt het verdict. Niet geheel onverwacht wordt de landing op Chermsideøya afgelast, omdat het gebied volledig in de mist zit. Dan maar plan B bovengehaald en meteen naar Storsteinhalvøya doorsteken, een schiereiland aan de noordwesthoek van Nordaustlandet.

Nog eens een zeventigtal kilometer varen wordt dat. Ruimschoots voldoende tijd om ons eens over

een ernstige zaak te buigen. De klimaatverandering en haar oorzaken bijvoorbeeld, want daar worden we hier bijna dagelijks mee geconfronteerd. Allen naar de lounge dus.

Met klimaat bedoelen wetenschappers zoals Louis het gemiddelde weer op een bepaalde plaats over een periode van dertig jaar. Uiteraard is dat klimaat niet overal hetzelfde. Omstreeks 1900 kwam een zekere Köppen met een systeem op de proppen om klimaten op basis van neerslag en temperatuur te classificeren. Tot op de dag van vandaag wordt dat systeem nog steeds in grote lijnen gehanteerd.

*Het lijkt wel een metersdikke
ijslaag op het water, maar
dat is het niet. Het is mist*

De belangrijkste speler op het veld van het klimaat is uiteraard de zon. Zij is het die vooral de gebieden rond de evenaar opwarmt en de gebieden rond de polen wat in de kou laat staan. Daardoor

wordt het evenwicht in de aardse atmosfeer verstoord. Convectiestromingen in de lucht proberen dat evenwicht te herstellen – zo ontstaan winden, regenbuien, stormen en orkanen.

Maar het gaat niet alleen om de zonnestraling die de aarde bereikt, het gaat ook om de straling die de aarde verlaat. Het verschil tussen beide noemt men de stralingsbalans. Is die stralingsbalans positief, dan warmt de aarde op. En dat is nu net wat er al bijna twaalfduizend jaar aan de hand is. Het einde van de ijstijden luidde immers een langdurige periode van opwarming in.

Hoe dat komt? Vooreerst is er de zon, die wispelturiger is dan je zou denken, aldus Louis. Op het oppervlak van de zon verschijnen namelijk geregeld vlekken, heel toepasselijk zonnevlekken genoemd. Die verdwijnen na verloop van tijd, maar daar blijkt een regelmaat in te zitten. Om de elf jaar piekt het aantal zonnevlekken. Die elfjarige cyclus blijkt met een cyclische evolutie van de temperatuur op aarde samen te vallen.

Maar er is meer. Van de 15e tot de 19e eeuw was er een periode waarin de temperatuur in West-Europa één tot twee graden lager lag dan tegenwoordig. De vele sneeuwlandschappen van Pieter Bruegel de Oude uit die tijd springen ons zo voor de geest. De Kleine IJstijd noemt men die periode, al had het fenomeen niets met de *echte* ijstijden te maken. De winters waren kouder en duurden langer, de gletsjers werden langer, de Alpen lagen onder de sneeuw, maar van immense ijskappen was geen sprake.

Welnu, in die periode vielen er op de zonnenschijf bijna geen vlekken waar te nemen. Dat weten we dan weer dankzij Johannes Fabricius. In Leiden had hij in 1610 als student de telescoop leren kennen. Die was toen net uitgevonden. Terug thuis in het Noord-Duitse Oostel toog hij ermee aan de slag. Hij projecteerde de zonnenschijf op een stuk papier en voilà, de evolutie van de zonnevlekken kon hij mooi volgen. Zijn waarnemingen zijn bewaard gebleven.

Sedert de jaren zestig van de vorige eeuw is de gemiddelde temperatuur op Svalbard met twee graden gestegen. Dat is heel wat. Toch is daarmee het effect van de Kleine IJstijd nog steeds niet

helemaal weggewerkt. Want in de eerste eeuwen na Christus moet Svalbard omzeggens ijsvrij geweest zijn. Ironisch toch, dat Barentsz en co zo ongeveer de slechtst denkbare periode gekozen hebben om de Noordelijke IJszee te verkennen.

In de eerste eeuwen na Christus moet Svalbard omzeggens ijsvrij geweest zijn

---

Maar er zijn nog andere astronomische factoren die het klimaat beïnvloeden. Zo staat de aarde in haar ellipsvormige baan soms wat dichterbij de zon en soms wat verderaf. Ook zwiëpt de aardas een beetje heen en weer – precessie en nutatie noemen wetenschappers dat. Al die cycli zorgen ervoor dat de zonnearmte telkens weer op een andere manier over het aardoppervlak verdeeld wordt. De langste van die cycli duurt zelfs honderdduizend jaar.

Daarnaast zijn er ontelbare factoren op aarde die bij de opwarming een rol spelen. Vaak zijn ze op complexe manieren met elkaar verweven en versterken ze elkaar nog. Neem bijvoorbeeld sneeuw en ijs. Vanwege hun witte kleur hebben ze een hoog albedo. Ze kaatsen veel zonnestraling terug de ruimte in, wil dat zeggen. Wordt het echter een beetje warmer, dan zal een beetje meer sneeuw en ijs smelten. Er wordt dan een beetje minder zonnestraling teruggekaatst, waardoor het nog een beetje warmer wordt. Enzovoort.

Bovendien komt door het smelten van zee-ijs meer water bloot te liggen. Water kan erg veel warmte opnemen. Daardoor zal het langer duren vooraleer zich in de winter opnieuw zee-ijs vormt.

Broeikasgassen veroorzaken de temperatuurverhoging niet, maar versterken deze wel

---

Zou de permafrost deels ontdooien, dan zou meer methaangas en CO₂ vrijkomen – de beruchte broeikasgassen dus. Zij veroorzaken de temperatuurverhoging niet, beklemtoont Louis, maar versterken deze wel.

Want inkomende zonnestrallen worden door broeikasgassen ongemoeid gelaten. Zodra echter deze stralen door de aarde teruggekaatst zijn, is hun golflengte langer. Dan laten de broeikasgassen deze stralen niet meer door. De zonnestraling zit dus gevangen in de atmosfeer en warmt deze op.

Vulkanische activiteit daarentegen lijkt een daling van de temperatuur te bevorderen. Ze brengt immers vers materiaal aan de oppervlakte dat meer CO₂ kan opnemen.

Maar het kan ook driester. In 1815 kwam in Indonesië de Tambora tot uitbarsting. Een enorme klap moet dat geweest zijn, de grootste die ooit door mensen waargenomen is. Wereldwijd daalde de gemiddelde temperatuur met 0,7 graden. Vele maanden lang werd zonlicht immers deels door vulkanisch stof in de atmosfeer afgeblokt. Met een flinke afkoeling tot gevolg.

Kortom, klimaatopwarming is een natuurlijk verschijnsel. De vraag is in welke mate de mens dit proces versterkt. En of we niet dreigen sommige kantelpunten te overschrijden. Punten waarbij de wijzigingen niet meer terug te draaien zijn.

Voor de natuur is dat geen probleem – zij vindt immers steeds een nieuw evenwicht. Of de mensheid zich ook in dat nieuwe evenwicht kan vinden, valt te betwijfelen. De gevolgen van een temperatuurstijging voor de ecosys-

temen, de volksgezondheid, de kusten, ... kunnen enorm zijn.

Ondertussen blijkt de Sea Spirit nu ook Storsteinhalvøya links te hebben laten liggen. Weerom is mist de spelbreker. Plan C komt in de plaats van plan B, we zijn naar Sorgfjorden op weg. Een inham aan de noordoosthoek van Spitsbergen is dat, nog eens dertig kilometer verder naar het westen.

---

*De zee is wat ruwer nu,
met windstoten van 30
tot 35 knopen*

Dat houdt meteen ook in dat we de Hinlopenstretet oversteken. Die honderdvijftig kilometer lange zeestraat scheidt Nordaustlandet en Spitsbergen, de twee grootste eilanden van Svalbard. De zee is wat ruwer nu. Windstoten van 30 tot 35 knopen – 55 tot 65 km/u – jagen de golven op. Er hangt een dichte bewolking, van de zon is geen spoor meer te bekennen, maar de zichtbaarheid blijft goed.

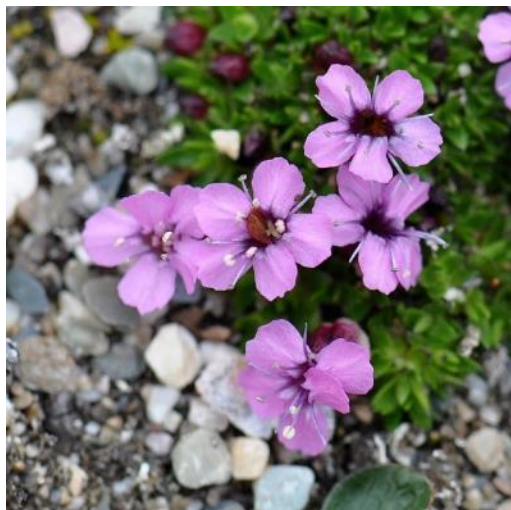
Sorgfjorden, onze nieuwe bestemming, heeft zijn naam niet gestolen. In de 17e eeuw was de beschutte baai bij walvisjagers erg in trek. In het rustige water konden ze immers veilig voor anker gaan. Maar daar zat ook een schaduwkant aan. De warme Golfstroom bereikt deze afgeschermdede omgeving nauwelijks. Drijfjys kan er ontzettend snel oprukken. Schepen worden dan soms ingesloten voor de bemanning er erg in heeft.

Dat ondervonden dertien Nederlandse walvisjagers in 1683 aan den lijve. Ze werden door het ijs ingesloten, moesten hun schepen evacueren en alles achterlaten wat ze die zomer gevangen hadden. Met veel moeite wisten ze roeiboten over het ijs te slepen en al roeiend Smeerenburg te bereiken.

Tien jaar later was het weer raak. Lodewijk XIV was op gebiedsuitbreiding uit en had het in West-Europa met zowat iedereen aan de stok. De Negenjarige Oorlog noemen wij dat tegenwoordig.

Zelfs Svalbard kreeg eronder te lijden. In 1693 werden vier Franse fregatten naar de archipel gestuurd. Alle vijandelijke schepen tot zinken brengen, zo luidde hun opdracht. Al gauw stootten ze in Sorgfjorden op veertig Nederlandse walvisjagers. Tegen de Franse oorlogsbodems maakten die weinig kans, maar toch wisten er 26 te ontkomen. Slechts elf walvisjagers met hun kostbare vracht kregen de Fransen in handen, de overige drie vergingen. Treurenburg Bai, zo werd de inham sedertdien ook wel genoemd.

Schepen werden door het drijfjys ingesloten voor de bemanning er erg in had

Ondertussen zijn we met de Sea Spirit in de rustige wateren van Sorgfjorden beland. Even voor zes gaan we er voor anker. Het loopt al tegen negen uur aan als we te midden van aangespoeld drijfjys voet aan wal zetten op Crozierpynten, een kleine landtong aan de oostzijde van de fjord.

Prompt vallen de merkwaardige rotsformaties van Flaggstanghaugen op, een heuveltje amper 31 m hoog. Het lijkt wel een reuzentrap met slierten sneeuw ertussen, zoals de rozerode helling voor ons oprijst. Dat heeft met de plooiing van de gesteentelagen te maken, waardoor ze een hoek van bijna 90° met de begane grond vormen. Hun kleur heeft met de aanwezigheid van het rode ijzeroxide hematiet te maken.

Over losse keien klimmen we tegen het heuveltje omhoog. Moeilijk is dat niet, wel een beetje ver-raderlijk soms. Een misstap is gauw gezet, zo blijkt, met een kleine hoofdwonde tot gevolg. Het slachtoffer wordt naar de Sea Spirit teruggebracht, scheepsdokter Gloria mag naald en draad bo-venhalen.

Eens te meer wijzen losse planken op de aanwezigheid van graven. Slechts twee zijn het er, maar aan de overkant van de baai, op Eolusneset, kan je er nog een dertigtal aantreffen. Met de zeeslag van 1693 heeft dat overigens niets te maken. Het zijn gewone walvisjagers die hier begraven liggen. Verspreid over heel Svalbard zijn in totaal een duizendtal graven van walvisjagers gelokaliseerd Het geeft te denken over de omstandigheden waarin walvis-jagers hun kost verdienden.

Aan onze voeten ligt nu de Heclahamna, een kleine baai van de Sorgfjorden. Voor ons strekt zich een desolate steenvlakte uit. In de verte rijst de 487 m hoge Heclahu-ken op. Plantengroei is er nauwelijks, dierenleven be-speur je hier evenmin. Op deze plek moet je het niet van de fauna of de flora hebben, hier kom je vanwege het unieke geologische decor. Zoveel is duidelijk.

Want Heclahuken is een naam die klinkt als een klok – al-thans voor geologen. Door de continentenverschuiving beweegt Svalbard langzaam naar het noorden. Dat wis-ten we al. Maar die beweging is al zeer lang bezig, be-klemtoont onze geologe Sanna. Zo lang, dat als je ver ge-noeg in de tijd teruggaat, je het huidige Svalbard op de

evenaar aantreft. Tijdens zijn lange reis noordwaarts werd Svalbard dus telkens opnieuw met andere klimaatzones geconfronteerd, van tropisch tot polair. Elk van die periodes heeft haar sporen achtergelaten, laag na laag na laag.

Maar zo rustig ging het er niet altijd aan toe. Soms botste het ene continent wel eens tegen het andere. Gesteentelagen werden dan omhooggeduwd en onder invloed van hitte en druk vervormd tot metamorf gesteente. Langs breuklijnen zag magma kans zich naar boven te werken en daar te stollen tot graniet, een magmatisch gesteente.

---

*Voor geologen is Heclahuken
een naam die klinkt als een klok*

Welnu, besluit Sanna, dit specifieke mengsel van metamorf en magmatisch gesteente, vele kilometers dik, noemen geologen Hecla Hoek-gesteente, precies omdat het hier zo goed waarneembaar is. Het vormt het grondgesteente, de *bedrock*, van Svalbard.

Overigens mag je Svalbard ook zonder de Heclahuken een paradijs voor geologen noemen, voegt ze er aan toe. Vrijwel alle geologische perioden van de afgelopen 3,2 miljard jaar zijn er aan de oppervlakte vertegenwoordigd. En wat meer is – wil je gesteentelagen onderzoeken, dan word je hier nauwelijks door vegetatie gehinderd.

Beneden op het keienstrand liggen de restanten van enkele hutten. Eentje staat nog min of meer over-

eind, de andere zijn als kaartenhuisjes uit elkaar gevallen. Overblijfselen zijn dat van een Zweeds-Russische expeditie van 1899.

Geologie, daar was het deze expeditie helemaal niet om te doen. De meridiaanboog wilden ze opmeten. Want op Svalbard is een boog van één graad in kilometers uitgedrukt een stuk langer dan diezelfde booglengte dichterbij de evenaar. Dat heeft met de afplatting van de aarde te maken.

Door metingen van de meridiaan hier en dichterbij de evenaar met elkaar te vergelijken, hoopten ze heel precieze gegevens te verkrijgen over die afplatting. Een theoretisch akkefietje, denk je dan. Maar er zit meer achter. Voor de goede werking van een gps bijvoorbeeld is zeer nauwkeurige informatie over de afplatting van de aarde essentieel. Zonder zulke gegevens zal de gps er vele honderden meters naast zitten.

Voor de goede werking van een gps is zeer nauwkeurige informatie over de afplatting van de aarde essentieel

Een meridiaanboog opmeten, dat is makkelijker gezegd dan gedaan. Het kwam er op neer dat ze goed zichtbaar op een hoge berg een *cairn* oprichtten, een steenmannetje van drie tot vier meter hoog. Van die cairn werd dan van op grote afstand de positie opgemeten. Telkens opnieuw werd dat labeur herhaald, van Keilhaufjellet helemaal in het zuiden van Svalbard tot Vesle Tavleøya in het verre noorden. Zo regen ze een keten van nauwgezette waarnemingen aan elkaar over een boog van $4^{\circ} 13'$ of 468 km. De Zweden namen de noordelijke helft voor hun rekening, de Russen de zuidelijke helft. Vijf jaar hadden ze ervoor nodig, want het ijs in de Hinlopenstretet wilde ook al niet meewerken.

Veel bekendheid heeft de expeditie niet genoten. Toch werd ze achteraf alom geprezen, en wel om twee redenen. Vooreerst had ze een schat aan wetenschappelijke informatie opgeleverd. Maar bovendien was er geen enkel expeditielid omgekomen.

Een evidentie was dat laatste kennelijk nog altijd niet. Dat moet ook Hans Frænkel beseft hebben, één van de deelnemers aan de expeditie. Want zijn broer Knut was toen al twee jaar spoorloos. Pas meer dan dertig jaar later zou diens lichaam op Kvitøya aangetroffen worden, samen met dat van de andere twee deelnemers aan de onfortuinlijke luchtballonexpeditie van Andrée in 1897.

---

*Kaler dan deze schrale steenwoestijn
is nauwelijks denkbaar*

Over de keien kuieren we naar het strand terug. In de verte rijst de veelbesproken Heklahuken rustig boven de desolate vlakte uit. Kaler dan deze schrale steenwoestijn is nauwelijks denkbaar.

Toch steekt hier en daar een eenzaam plantje moedig de kop op. Een stengelloze silene bijvoorbeeld, met haar paarse bloemetjes op een groen, bolvormig kussentje. Of het frêle steeltje van de donkerrode bergzuring.

Of het zilverkruid met zijn fraaie, witte blaadjes. Met zijn Latijnse naam *dryas* leende dit nietige toendraplantje zijn naam aan liefst drie geologische tijdvakken, zo'n tien- tot vijftienduizend jaar geleden, omdat het toen alomtegenwoordig leek.

Zelfs dieren laten zich hier wel eens zien. Dat leiden we althans af uit de aanwezigheid van een rendierschedel die tussen de stenen te bleken ligt.

Weer is het bijna elf uur als we op de Sea Spirit inchecken. Zestien uur lang zijn we in de weer geweest, niet alleen wij, maar ook de leden van de expeditiestaf. Elders zou dat wellicht een hondenskiel genoemd worden. Maar hun lijkt het niet te deren, integendeel.

Een vogelklif om van te duizelen

Maandag 23 juli | Kinnvika – Palanderbukta

Vijf uur in de ochtend is het als de Sea Spirit een woelige zee voor de boeg krijgt. Zelfs in bed voelen we dat meteen. Toch is het zonnig en slechts licht bewolkt als we voor de kust van Nordaustlandet arriveren. Dat betekent dat we vannacht de Hinlopenstretet in oostelijke richting overgestoken zijn om opnieuw ons geluk op Storsteinhalvøya te beproeven.

Zo varen we Murchisonfjorden binnen, eerder een wijde baai dan een diepe fjord. Afgeplatte bergen omringen de inham. Mocht Barentsz indertijd Svalbard langs deze zijde benaderd hebben, dan had de archipel ongetwijfeld niet Spitsbergen maar Platbergen geheten.

Kinnvika is onze bestemming, een kleine inham aan de noordelijke toegang tot de fjord. Walvisjagers of pelsjagers hebben hier geen sporen nagelaten, wetenschappers des te meer. Vrij recent immers, tijdens het Internationaal Geofysisch Jaar van 1957 – 1958, streek hier een Zweeds-Finse onderzoeksexpeditie neer.

Maar eerst trekken we er met de zodiacs een eind oostwaarts op uit. Wie weet valt er daar langs de rotskust dierlijk leven te observeren. Vijf zodiacs zetten er vanaf negen uur de beuk in.

Maar voor een van hen komt daar vrij snel

Mocht Barentsz Svalbard langs deze zijde benaderd hebben, dan heette de archipel wellicht niet Spitsbergen maar Platbergen

---

een abrupt einde aan. Een barstje in de leiding van de brandstoftoevoer is de boosdoener, de motor zuigt zuurstof aan en laat het volledig afweten. Ryan neemt het onfortuinlijke gezelschap op sleeptouw, terug naar de Sea Spirit.

Een forse, kille wind giert ons vanuit het oosten tegemoet terwijl de zodiacs over het water hotsen. De parka's goed dichtgesnoerd schurken we wat dicht tegen elkaar aan. En dan zijn de omstandigheden niet eens bijzonder – geen hoge golven in deze beschermde baai, geen regen, enkel in het westen wat mist.

Je moet er niet aan denken hoe dat indertijd voor walvisjagers geweest moet zijn. Met z'n zessen zaten ze in hun sloep, meestal op open zee, vaak in regen en wind. Vooraan de harpoenier, achteraan de stuurman, tussenin de vier roeiers. Zodra ze een walvis gespot hadden, kwam het er op aan hem zo dicht mogelijk te benaderen. De harpoenier kon dan zijn werk doen.

Zette de harpoen zich met haar weerhaken in de huid van de walvis vast, dan was dat nog maar het begin van een hels spektakel. Want de gewonde mastodont gaf zich niet gewonnen en dook prompt de diepte in. Hem afmatten was nu de bedoeling. Ontsnappen kon hij niet meer, daar zorgde de lijn voor die aan de harpoen bevestigd was. Bijna weerloos danste de sloep op de golven achter de walvis aan, terwijl de lijn met een razend tempo van de katrol rolde. Blokkeerde de lijn, dan werd de sloep onherroepelijk de dieperik in getrokken. Slaagde de stuurman er niet in de sloep te aligneren met de vluchtrichting van de walvis, dan kon de sloep kapseizen. In beide gevallen was de bemanning vrijwel kansloos in het ijskoude water.

Bijna weerloos danste de sloep op de golven achter de walvis aan, terwijl de lijn met een razend tempo van de katrol rolde

---

Maar ze stonden er niet alleen voor. De andere sloepen verschenen nu ook op het strijdtoneel. Telkens de walvis noodgedwongen boven water kwam om te ademen, grepen harpoeniers hun kans. Uiteindelijk werden het bloedverlies en de sliert sloepen die hij mee te slepen had, hem fataal.

Uitgeput kwam hij aan de oppervlakte drijven, waar de roeiers hem met hun lansen afmaakten. Dat bij al dat geweld soms niet alleen de walvis het leven liet, hoeft ons niet te verbazen.

In onze zodiacs gaat het er wat rustiger aan toe. Iets te rustig zelfs, want van het verwachte dierenleven valt weinig te bespeuren. Meer dan enkele eidereenden op het strand en wat kortbekzeekoeten boven het water krijgen we niet te zien.

Even voor tien dropt Eduardo ons op het kiezelstrand. Daar worden we door twee dozijn kerosinevaten op houten paletten verwelkomd. Een depot van de syssele is dat. Als helikopters in deze omgeving reddingsoperaties uitvoeren, kunnen ze op deze brandstofvoorraad terugvallen.

Een zeer desolaat landschap is het voor het overige, een woestijnachtig toendralandschap met niets dan stenen en rotsen op de naakte hellingen. Enige vorm van begroeiing moet je bijna met een vergrootglas zoeken.

Wat hogerop staat het wetenschappelijk station dat de Zweden en de Finnen in 1957 opgetrokken hebben. Een vrij omvangrijke basis, zo blijkt, met een tiental zilvergrijze, houten gebouwen, telkens op enkele tientallen meters van elkaar. Een eventuele brand mocht immers niet op een van de andere gebouwen overslaan. Op het houtwerk heeft de tand des tijds weinig vat gekregen. Laatst werden de hutten nog tijdens het Internationaal Pooljaar van 2007 – 2008 gebruikt. Wetenschappers van tien landen onderzochten toen van hieruit onder meer de nabijgelegen ijskap van Vestfonna op Nordaustlandet.

De sauna was een van de allereerste gebouwen die ze indertijd neergezet hebben

---

De deuren gaan open voor ons, we mogen binnen een kijkje nemen. In de sauna bijvoorbeeld, waar het hout en de ronde keien klaarliggen voor gebruik. Kennelijk hadden die Zweden en die Finnen hun prioriteiten goed op een rij, want dit was een van de allereerste gebouwen die ze indertijd neergezet hebben. Met stip moet dit de noordelijkste sauna ter wereld zijn.

Het grootste gebouw deed als woonblok dienst, een lange gang met aan weerszijden kamertjes, een dozijn in totaal. Het is er aardedonker, maar de zaklampen onthullen vooral lege kamers, lege tafels, lege rekken – enkele voorraaddozen en wat spulletjes niet te na gesproken. Een hemelsbreed verschil met de intacte historische poolbasissen op Antarctica, waar alles er nog bij ligt alsof de bewoners pas gisteren vertrokken zijn.

Leave this place in as good order as it was when we left, staat in wit krijt op het groene schoolbord in de keuken te lezen. De bekende Zweedse glacioloog Valter Schytt schreef die boodschap op 27 augustus 1966 neer. *P.S. There is more wood in the sauna house*, voegde hij er ten behoeve van verkleumde reizigers in nood aan toe. Zoals alles in en rond deze gebouwen is ook dit bord wettelijk beschermd. Hoedje af voor iedereen die de afgelopen halve eeuw deze kamer bezocht of er werkte en het schoolbord ongemoeid liet.

Een hemelsbreed verschil met de poolbasissen op Antarctica, waar alles er nog bij ligt alsof de bewoners pas gisteren vertrokken zijn

Buiten herinnert wat roestig materiaal aan een illustratie verleden – het skelet van een amfibievoertuig, enkele metalen sleden, een aanhangwagen op rubberbanden.

Hogerop, op een van die platbergen, staat Sanna ons op te wachten. Het geweer losjes over de schouder legt ze uit hoe het landschap zijn eigen geschiedenis vertelt.

Neem nu de mariene terrassen waarover we uitkijken. In feite zijn dat fossiele stranden zoals we in Phippsøya reeds leerden kennen. Ze zijn ontstaan nadat de laatste ijstijd er 11 700 jaar geleden de brui aan af. Het ijs smolt toen, waardoor het zeeniveau steeg. Meer en meer land kwam onder water te staan.

Maar omdat dat land niet langer onder een loodzware laag ijs gebukt ging, begon het langzaam op te veren. Veel trager uiteraard dan het stijgen van het water, maar beetje bij beetje haalde het rijzende land toch zijn achterstand op het water in. Zo kwam het zeeniveau weerom lager te liggen en gaf het die stranden bloot. Tegenwoordig heeft het kleine Svalbard min of meer zijn normale niveau bereikt. Scandinavië daarentegen, met zijn veel grotere landmassa, is nog steeds aan het opveren.

De rotsen die we hier zien, zijn zachte, sedimentaire rotsen, een soort kalksteen eigenlijk. Ontelbare verticale spleten verkruimelen de rotsen. Het lijkt wel alsof een reuzenhand schijfjes kalksteen heeft willen hakken. Zulke spleten ontstaan als water in het gesteente binnensijpelt, bevriest en uitzet.

Beetje bij beetje haalde het rijzende land zijn achterstand op het water in

Een stukje rendiergewei ligt verloren tussen de rotsen. Beneden zagen we ook al een gebleekte ruggengraat liggen. Dat ze bijna volledig met korstmossen bedekt zijn, wijst er op dat ze hier al lang liggen.

Op Nordaustlandet is het een stuk kouder dan op de westelijke eilanden. Van de warme Golfstroom is hier immers in het geheel niets te merken, van de ijsskoude oostelijke zeestroming des te meer. Bloemen en planten vind je daarom nauwelijks. Rendieren dus ook niet, want er valt hier toch niets te grazen.

Zoals overal elders in Svalbard hebben we ook hier met permafrost te maken. 's Winters is de grond bevroren, 's zomers ontdooit enkel een dunne bovenlaag van pakweg een meter dik. De rest, een laag van driehonderd tot vijfhonderd meter dik, blijft het hele jaar door bevroren. Regenwater en smeltende sneeuw kunnen dus geen kant op. De bovenlaag wordt zompig, moerassig bijna. Je kunt er makkelijk in wegzakken, maar wees gerust, verzekert Sanna ons – nooit dieper dan een meter.

In de buurt van zo'n zompig terrein staat expeditieleider Ryan de wacht te houden. Wat voor wapens dat zijn, willen we van hem weten. Daar geeft hij graag een woordje uitleg over. Winchester

In het zompige terrein kan je makkelijk wegzakken. Maar nooit dieper dan een meter, verzekert Sanna ons

en Marlins zijn het, meer bepaald van kaliber .45-70. Kenners weten dat je dan met kogels van 0,458 duim diameter werkt, die elk 70 grein kruit aan boord hebben. Of, anders gezegd, kogels van 11,6 mm met een dodelijke lading van 4,55 gram.

Om dat aanschouwelijk te maken haalt Ryan even een exemplaar boven. Een joekel van een kogel inderdaad, een pink dik, ongeveer 10 cm lang. En zo moet je er minstens twee in de borst van een ijsbeer schieten om hem te doden.

Laat echter één zaak duidelijk zijn – het is strikt verboden een ijsbeer te doden, voegt Ryan er meteen aan toe. Enkel in geval van wettige zelfverdediging mag je een ijsbeer neerschieten. En dat is niet het geval indien een ijsbeer bijvoorbeeld op vijftig meter van jou vandaan voorbij struint.

Gaat de ijsbeer echter ongezonde interesse voor jou vertonen, dan hoor je hem eerst met enkele waarschuwingsschoten af te schrikken. Daartoe beschikken onze gewapende begeleiders niet alleen over een geweer, maar ook over een signaalpistool.

Lanceert de ijsbeer toch een aanval, dan is het *shoot to kill* zodra hij dichterbij is dan dertig meter, aldus Ryan. Maar dan moet het wel snel gaan. Want zelfs op halve topsnelheid – 20 km/u – heeft een ijsbeer voor dertig meter minder dan zes seconden nodig. Bovendien zijn doorgaans twee voltreffers vereist om hem te vellen. In de borst, niet in het hoofd, want dat is te riskant.

Lanceert een ijsbeer een aanval, dan is het shoot to kill zodra hij dichterbij is dan dertig meter. Maar dan moet het wel snel gaan

---

Dat een flinke dosis koelbloedigheid, voldoende vertrouwdheid met het wapen en goed kunnen mikken in zulke omstandigheden wel van pas komen, is het minste dat je kan zeggen. Opleiding en

training zijn dan ook absolute vereisten. Daar ziet de syssekmann nauwgezet op toe. En zie je je genoodzaakt een ijsbeer te doden, dan kan je het achteraf bij haar komen uitleggen.

Even na elf vervolgt de Sea Spirit zijn vaart. Zuidwaarts gaat het nu, doorheen de brede Hinlopenstretet die Spitsbergen en Nordaustlandet, de twee grootste eilanden van Svalbard, van elkaar scheidt. Af en toe vangen we aan bakboord een glimp op van Vestfonna, één van de fameuze ijskappen op Nordaustland. Aan stuurboord is het dan weer een erosiefenomeen dat ons weet te fascineren. Een zwarte laag doleriet ligt er beschermend over een tafelberg van zachter gesteente. Horizontale sedimentlagen van okergeel tot rossig bruin worden door lijnrechte erosiegeulen doorsneden, met bovenaan enkele toefjes sneeuw – een fascinerend stilleven van lijn en kleur.

Een tachtigtal kilometer varen wordt het. Ruimschoots voldoende tijd om ons in de lounge over de ijsbeer te informeren, want daar weten we nog niet zoveel van. Een kolfje naar de hand van Eduardo, onze Peruaanse zeezoogdierenspecialist.

Ongeveer een miljoen jaar geleden moet de ijsbeer uit de bruine beer geëvolueerd zijn

---

Een prachtig staaltje van natuurlijke evolutie, zo omschrijft hij de witgele carnivoor zonder aarzelen. Zoals alle hedendaagse roofdieren zijn beren uit de *miacidae* voortgekomen – kleine, marterachtige of hondachtige roofdieren die zo'n 60 miljoen jaar geleden op het toneel verschenen, kort nadat de dinosauriërs het voor het bekeken hielden.

Eén van die roofdieren was de bruine beer of de grizzly. Ongeveer een miljoen jaar geleden moet daaruit de ijsbeer geëvolueerd zijn. Een typisch geval van allopatrische evolutie, aldus Eduardo. Dat klinkt als een akelige ziekte, maar dat is het niet. Het betekent enkel dat bruine beren in de Arctis geografisch geïsoleerd geraakten van de andere en zich noodgedwongen aan hun nieuwe omgeving aanpasten.

En die aanpassingen zijn geen klein bier. Zo kwamen er vliezen aan de voorpoten van de ijsbeer om beter te zwemmen, terwijl hij zijn achterpoten als een soort roer leerde gebruiken. Zijn klauwen intrekken kan hij niet, ze haken zich als priemen in het ijs. Op zijn voetzolen zorgen huidknobbeltjes

er dan weer voor dat hij een betere greep heeft op gladde oppervlakken.

Zijn bruine vacht werd wit om tussen sneeuw en ijs minder op te vallen. Zijn huid daarentegen bleef zwart, wat hem in staat stelt de minste sprokkel zonnewarmte te absorberen. Overigens geeft hij die zwarte huid alleen ter hoogte van neus en lippen bloot. De rest van zijn lijf lijkt wit door de lange haren. Toch zijn die niet wit, maar doorzichtig en hol. Want in die holtes kan de ijsbeer lucht vasthouden, wat een uitstekende isolatie vormt. Hoe goed die isolatie werkt, merk je als je een infraroodfoto van een ijsbeer te midden van het ijs maakt – daar is hij quasi onzichtbaar op.

De huid van een ijsbeer is zwart, wat hem in staat stelt de minste sprokkel zonnewarmte te absorberen

---

De ronde flaporen van de bruine beer maakten plaats voor kleine, spitse oortjes om het warmteverlies zoveel mogelijk te beperken. En omdat hij al eens een prooi onder de sneeuw te pakken wil krijgen, beschikt de ijsbeer over een beduidend langere nek dan de geblokte bruine

beer. Zeer tot droefenis van wetenschappers, want op die spits toelopende nek van het mannetje kan je geen riem met een zender aanbrengen – hij glijdt er meteen af. Bij wijfjes daarentegen lukt dat wel.

Al die aanpassingen maken dat de ijsbeer als aparte soort naast de bruine beer is komen te staan. Dat bleek nog maar eens toen men een onderkaak vond van een ijsbeer die ongeveer 130 000 jaar geleden geleefd moet hebben. Vergelijk je dat gebit met zijn tijdgenoot de holenbeer, dan zie je scherpe tanden bij de ene, maalkiezen bij de andere – een vleeseter versus een planteneter dus.

Toch mag het onderscheid ook weer niet overdreven worden. Er zijn immers gevallen bekend van vruchtbare nakomelingen van een poolbeer en een grizzly. *Pizzly's* noemt Eduardo ze met een grijns.

Dat neemt niet weg dat de moderne ijsbeer de grootste aller beren geworden is. Hij heeft zee-ijs nodig en jaagt voorbij de getijdenlijn. Voor wetenschappers volstaat dat om hem niet meer tot de landdieren, maar tot de zeezoogdieren te rekenen – naast pakweg de walvissen, de dolfijnen, de zeehonden, de zeeleeuwen en de otters.

Zijn massa van achthonderd kilogram belet een volwassen mannetje niet om op het land snelheden tot 40 km/u te halen. In het water wordt dat maximum 10 km/u. Dat lijkt niet veel, tot je het vergelijkt met het huidige wereldrecord honderd meter zwemmen vrije slag – 7,6 km/u.

Zijn fijne neus stelt hem in staat een zeehond tot op een afstand van meer dan anderhalve kilometer waar te nemen, of tot een meter onder de sneeuw – we herinneren ons dat losse sneeuw tot 90 % lucht kan bevatten.

Liefst van al vertoeft een ijsbeer op vast ijs, op een ijsberg of op een gletsjer. Maar ook op pakijs of op rotsen kan je hem aantreffen. Dat laatste bleek al bij onze eerste kennismaking bij Karl XII-øya. Eigenlijk vind je ze overal in de Arctis. Je treft ze zelfs in James Bay in Canada aan, op ongeveer dezelfde breedtegraad als Londen. Maar dan is het oppassen geblazen, want als de omgevingstemperatuur boven 10 °C stijgt, geraakt de ijsbeer oververhit.

Ijsberen worden tot de zeezoogdieren gerekend – naast pakweg walvissen, dolfijnen, zeeleeuwen en otters

---

Enorme afstanden afleggen, daar draait een ijsbeer zijn poot niet voor om. Zo zwom een berin met een zendertje negen dagen lang door de Beringzee over een afstand van 700 km vooraleer zee-ijs te bereiken. Vandaar zwom ze nog eens 1 800 km tot ze vasteland bereikte.

Zestig procent van alle ijsberen hebben Canada als thuisbasis. Ook Alaska, Groenland en Siberië tellen grote populaties. Hier in de Barentszee wordt het aantal ijsberen op 2 500 tot 3 000 geraamd. In Svalbard zal je ze vooral op de oostelijke eilanden aantreffen, het gebied waar de Sea Spirit zich momenteel bevindt dus.

Maar ook de moderne ijsbeer evolueert. Want sommige deelpopulaties zijn verschillende voedselgewoontes, verschillende manieren van jagen, verschillende leefpatronen gaan ontwikkelen. Tegenwoordig onderscheidt men zo al vier verschillende ecotypes binnen de ijsberen.

Met meer dan één wijfje van bil gaan, dat ziet een ijsbeer wel zitten. Maar in de gunst van een wijfje komen, daar moet onze witte casanova wel wat voor overhebben. Dat blijkt uit een filmpje dat Eduardo mee heeft. Onderzoek wijst overigens uit dat in eenzelfde nest welpen van verschillende vaders kunnen voorkomen.

Nog zoiets heel bijzonders, aldus Eduardo, is de voortplantingscyclus van de ijsberen. Paren doen ze ergens tussen maart en mei. Maar zwanger zijn, baren en een jong voeden, daar heeft een wijfje op dat ogenblik geen oren naar. De zomer is voor haar immers de meest geschikte periode om obsessief te jagen, voedsel te vergaren en in gewicht bijna te verdubbelen. De eikel mag dan al bevrucht zijn, het wijfje schakelt de ontwikkeling ervan gewoon enkele maanden uit – embryonale diapauze noemt men dat.

De eikel mag dan al bevrucht zijn, het wijfje schakelt de ontwikkeling ervan gewoon enkele maanden uit

---

Pas in september, als het zee-ijs tot een minimum herleid is en er vrijwel niets meer te vangen valt, schakelt ze de ontwikkeling van het embryo terug in. De jongen zullen dan netjes op tijd ergens in november of december ter wereld komen.

Ondertussen is het wijfje natuurlijk al aan de slag gegaan om haar sneeuwhol te graven. Eens dat hol klaar, trekt ze er zich vijf maanden lang in terug. Dat heeft het voordeel dat ze geen energie moet verspillen aan het zoeken naar voedsel dat er toch bijna niet is. Een echte winterslaap wordt het echter niet, eerder een soort winterrust. Want haar hartslag wordt weliswaar bijna gehalveerd, maar haar lichaamstemperatuur daalt niet.

Twee tot drie jaar lang blijven de welpen onder de hoede van de moeder. Vader ijsbeer zal zich niet meer laten zien. Een verstandige ijsbeer moeder zal zelfs elk contact met volwassen mannetjes vermijden. Want die aarzelen niet om jonge welpen te doden.

In het noordpoolgebied staat de ijsbeer onbetwist aan de top van de voedselketen. Alles wat op zijn weg verschijnt, is een potentiële prooi voor hem – walrussen, zeehonden, rendieren, kleine alken, ... Al moet hij met die walrussen toch wel een beetje uitkijken. Met die lange slag tanden kunnen ze immers vervaarlijk uithalen.

Alles wat op zijn weg verschijnt, is een potentiële prooi voor de ijsbeer

---

Maar het is vooral de ringelrob waar de ijsbeer zich graag aan te goed doet. Want die is het hele jaar door present, is klein en ongevaarlijk, en bevat vooral veel vet. De ringelrob is de enige zeehond die in staat is een ademgat in het

ijs open te houden. Zo kan hij onder het zee-ijs naar poolkabeljauw en krab op zoek gaan en toch op tijd en stond lucht komen happen. Dat weet een ijsbeer ook. Daarom zal je hem wel eens geduldig bij zo'n gat zien liggen wachten, vele uren lang.

Ook aas zal een ijsbeer zeker niet links laten liggen. Spoelt er een walviskarkas op het strand aan, dan is dat een kleine feestdis voor een ijsbeer. In die mate, dat het de enige situatie is waarbij je verscheidene volwassenen mannetjes vreedzaam naast elkaar kan zien staan schranzen. En uitzonderlijk eet een ijsbeer ook wel eens gras – alsof hij een doodgewone bruine beer was.

Eeuwenlang is de ijsbeer door de Inuit bejaagd. Maar zij deden dat met mate en met respect voor het dier, aldus Eduardo, uitsluitend om in hun eigen levensonderhoud te voorzien. Met niet meer dan pijn en boog gingen ze het dier te lijf. De tanden bewaarden ze als talisman, de vacht gebruikten ze voor kledingstukken, het vlees en de organen als voedsel. Behalve de lever, daar blijf je beter af. Want die is giftig omdat er veel te veel vitamine A in zit opgeslagen.

Zodra men ijsberen met geweren ging bejagen, veranderde de situatie echter dramatisch. Het toproofdier werd op zijn beurt een bedreigde soort. Pas in 1973 kwam daar een einde aan met de ondertekening van het *Agreement on the Conservation of Polar Bears*.

Is het gevaar nu geweken? Bijlange niet. De menselijke aanwezigheid zet steeds meer druk op de populatie en de wereldwijde opwarming helpt ook al niet. De natuurlijke habitat van de ijsbeer wordt steeds kleiner, hij krijgt het steeds moeilijker om voor de poolwinter voldoende vetreserves op te bouwen, sluit Eduardo zijn betoog af.

Het loopt al tegen vieren aan als we Palanderbukta binnenvaren, een diepe inham aan de zuidkant van de Wahlenbergfjorden. Steeds meer ijschotsen drijven ons nu van uit de baai tegemoet. Er zitten dus gletsjers aan te komen, weten we uit ervaring. Meer nog, er daagt zelfs een heuse ijskap op, de Vegafonna, op het zuidwestelijke uiteinde van Nordaustlandet.

Zulke ijskappen zijn meestal stukken groter dan gletsjers. Bovendien bewegen ze veel trager, omdat ze zich op vlakker terrein bevinden. Diepe *crevasses* of gletsjerspletten zal je er niet aantreffen, ongevaarlijke beekjes met smeltwater wel. Ideaal dus om veilig te voet te verkennen. En dat is nu net wat wij gaan doen.

Door de morene klimmen om op het ijs te geraken zal het moeilijkste deel van het traject zijn, voorspelt Ryan. Zelf gaat hij voorop, terwijl Sanna onze kleine colonne afsluit. Beiden dragen ze een geweer over de schouder – je weet maar nooit wat er uit die nevels daarboven in de verte kan opduiken.

Langs het geultje van de Palanderdalen klimmen we tegen de helling omhoog. Een kaal keienlandschap is het, dat in niets voor een maanlandschap moet onderdoen. Uitwerpselen van een rendier doen vermoeden dat dit gebied toch niet zo desolaat is als het lijkt. Af en toe raapt Ryan een steen met een fossiele afdruk op.

Op de lijst van plantjes die je het dichtst bij de geografische noordpool aantreft, staat de poolpapaver op de tweede plaats

Zelfs hier, te midden van het onvruchtbare gesteente, weet een fraai bloemetje zich te handhaven. Toeval is dat niet. Deze poolpapaver is immers één van de kampioenen van de Arctis. Op de lijst van plantjes die je het dichtst bij de geografische noord-

pool aantreft, staat hij op een indrukwekkende tweede plaats.

Dat de bloemblaadjes wit zijn, wijst er op dat de zon hier relatief weinig schijnt. Niet echt een verrassende conclusie, maar dat heeft zo zijn redenen. Is er voldoende zonnestraling, dan maakt de poolpapaver gele pigmenten aan. Gele bloemblaadjes stellen de plant immers in staat meer zonlicht te absorberen. Dat leidt tot een hogere temperatuur in de bloem, wat het rijpen van het zaad dan weer bevordert. Schijnt de zon niet zo vaak, dan besteedt de poolpapaver zijn schaarse energie liever aan levensnoodzakelijke groeiprocessen.

Deze straffe gast slaagt er zelfs in het pad van de zon te volgen – voor zover er geen wolken zijn, uiteraard. Dat heeft de poolpapaver aan een groeihormoon te danken dat alleen aan de schaduwkant van de stengel voorkomt. Zonlicht belet immers de vorming van dit groeihormoon. Het gevolg is dat de kelk als een piepklein schotelantennetje naar de zon gericht blijft. Zo wordt alle zonnestraling in het hart van de bloem geconcentreerd. Weer bevordert dit het rijpen van het zaad. En dat

In het oosten zien we het grillige gletsjerfront van de Palanderbreen, nog verder dat van de Ericabreen

kan de poolpapaver best gebruiken, want zomers duren hier niet lang. Wat meer is, insecten blijven graag wat langer in zulke warme holletjes zitten, wat dan weer de bestuiving bevordert. Dat de poolpapaver het tot ‘nationale’ bloem van Svalbard geschopt heeft, hoeft niet te verbazen.

Van op een 140 m hoge heuvelrug kijken we nu op de aanzet van de ijskap neer. Verderop in het oosten zien we het grillige gletsjerfront van de Palanderbreen, nog verder dat van de Ericabreen. Beneden in de Palanderbukta dobbert de Sea Spirit als een onooglijk speelgoedbootje in dit immense decor. In het westen kunnen we aan de andere zijde van de heuvelrug nog net de Hinlopenstretet zien.

Een kille wind waait ons over de ijskap tegemoet. Sneeuw ligt hier niet meer, legt glaciologe Sanna uit, het is enkel ijs dat we zien. Zacht ijs weliswaar, waarop het vrij gemakkelijk stappen is. Ga je hogerop, dan zal je wel nog verse sneeuw aantreffen. Gletsjers hebben dat nodig, zulke constante aanvoer van sneeuw. Overleeft de sneeuw de zomer niet, dan ziet het er

slecht uit voor de gletsjer, want dan dreigt hij te krimpen. In feite is dat nu al het geval voor bijna alle gletsjers op Svalbard.

Soms komt er op een gletsjer wel eens een *moulin* of gletsjermolen voor. Diepe, kokervormige gaten zijn dat, waar een smeltkanaaltje zich een weg door het ijs gebaand heeft. Als in een draaikolk stort het smeltwater zich recht naar beneden, terwijl meegevoerde stenen de cilinder steeds verder uitschuren.

Voor Inuit is zo'n *moulin* wel eens een bron van vermaak, vult Ryan aan. Al zou hij het eerder een vorm van extreme sport noemen. Boven de *moulin* spannen ze een net dat hen zal opvangen. Vervolgens laten ze zich in het kanaaltje

twee- tot driehonderd meter met het smeltwater mee glijden tot ze in het net tuimelen. Inuit hebben Ryan eens uitgenodigd aan het sportieve vermaak deel te nemen, maar daar heeft hij vriendelijk doch kordaat voor bedankt.

Zo'n vaart zal het vanavond beslist niet lopen. Dit deel van de ijskap wordt immers veilig geacht, zelfs voor dilettanten zoals wij. Toch krijgen

we strikte instructies na te leven. Vanaf nu lopen we in een rechte lijn achter Ryan aan, treden we precies in zijn voetsporen en stappen we netjes over verdachte plekken heen waar ook hij overheen stapt. Mocht Ryan plots in de sneeuw verdwijnen, dan horen we ons meteen om te draaien en naar de Sea Spirit terug te keren, zorgvuldig in onze eigen voetsporen stappend.

Tussen watergeultjes door klimmen we over de ijskap naar boven. Helder ijswater ritselt er pijlsnel naar beneden. Hogerop in de verte doemen nevels voor ons op. Schijnbaar naadloos gaan ze in ijs over, een duidelijke scheiding tussen beide is er niet. Bijna onmerkbaar drijft de koele wind de nevels de helling af.

Een minuut stilte dringt zich op, om ten volle van dit grandioze decor te kunnen genieten

---

Ook rondom ons wordt het wat neveliger nu. Aan alle zijden van de baai hebben grijze wolken de lage bergtoppen in hun greep. Maar daaronder presenteert de Palanderbukta zich nog altijd helder en in volle glorie. Meer naar het oosten is het de ongepolijste schoonheid van de Palanderbreen die indruk maakt, met zijn grijsblauw, verkrumeld oppervlak vol ijstorentjes, holtes en kloven. Zijn front reikt helemaal tot in het water van de Palanderbukta. Een minuut stilte dringt zich op, om ten volle van dit grandioze decor te kunnen genieten.

De nevels blijven naderen. Dus achten Ryan en Sanna het wenselijk de afdaling in te zetten

---

Dat het weer hier snel kan omslaan, beseffen Ryan en Sanna maar al te goed. En de nevels blijven naderen. Dus achten ze het wenselijk de afdaling in te zetten. Dat heeft Vadim kennelijk ook al gedaan. Beneden in de vlakke uitlopers van de morene zien we zijn groep in de richting van de zodiacs trekken. Eduardo's groep daarentegen schuifelt in de verte nog steeds voorzichtig langs de ijskap omhoog.

Al spoedig bereiken we terug het maanlandschap. Ditmaal is het een zuiltjessteenbreek die met haar weelderige, purperrode bloemenpracht onze aandacht trekt. Al doet het plantje zijn naam geen eer aan – stenen breken kan het niet, al dacht Plinius de Oudere van wel – toch is het een van de kleppers van de Arctis. Overal in het noordpoolgebied kan je het ontmoeten. In Groenland heeft

---

Steeds gulziger breidt de nevel zich over de ijskap uit

---

men er eentje nota bene op 83° 40' N aangetroffen – amper 700 km van de geografische noordpool dus. Dat maakt van de zuiltjessteenbreek met stip de meest noordelijke bloeiende plant ter wereld.

Steeds gulziger breidt de nevel zich over de ijskap uit. De groep Eduardo lijkt in het niets verdwenen te zijn. Het schip kunnen we niet meer zien, andere oriëntatiepunten ontbreken, vernemen we via de walkietalkie. Licht veront-rust keert Ryan op zijn stappen terug, terwijl wij verder naar de baai afzakken. Ver hoeft hij niet te klimmen vooraleer de groep hem in het vizier krijgt. Dat volstaat, de groep heeft nu een houvast om de goede richting aan te houden. Zoetjesaan komt de groep op de helling uit de mist tevoorschijn.

Nog is de dag niet ten einde. Half tien is het als onze onvermoeibare expeditiestaf ons opnieuw de zodiacs in jaagt. En die aanstekelijke ijver ondergaan we met het grootste genoegen. Een avondcruise zal ons langs het front van de Ericabreen voeren, de gletsjer helemaal op het einde van de Palanderbukta.

Half tien is het als onze onvermoeibare expeditiestaf ons – tot ons grootste genoegen – opnieuw de zodiacs in jaagt

---

Tussen de ijsschotsen door laveert Sanna onze zodiac naar de gletsjer. Waar we daarstraks op de verkruimelde gletsjertong van de Palanderbreen neerkeken, is het nu opkijken tegen het brokkelige gletsjerfront van de Ericabreen. Een immense wand is het, waar ongebreidelde natuurkrachten aan het werk geweest zijn. Reusachtige blokken ijs, vele tonnen zwaar, hangen er schots en scheef tegen elkaar. Een bizarre mix is het van het sprookjesachtige blauw van eeuwenoud ijs en het lelijke modderbruin van sediment in recentere ijsslagen. Geen sprake hier van smeltwaterkanaaltjes waardoor kristalhelder water naar beneden ruist. Wel een continue stroom van vaalbruin smeltwater dat aan de voet van de gletsjer wild tevoorschijn gutst, alsof ergens diep onder de gletsjer een kraan wagenwijd opgedraaid is.

Een bizarre mix van het sprookjesachtige blauw van eeuwenoud ijs en het lelijke modderbruin van sediment in recentere ijsslagen

---

Onverstoorbbaar dobbert een drieteenmeeuw op het water. Op hem lijkt de drukte van de zes zodiacs geen vat te hebben. Op de baardrob die op een ijsschots ligt te rusten, kennelijk wel. Nieuwsgierig tilt hij het hoofd op en kijkt over zijn schouder onze richting uit. We blijven respectvol

op afstand, maar dat lijkt hem onvoldoende gerust te stellen. Waggelend schuift hij naar de rand van de schots en laat zich het water in glijden.

Af en toe komt hij poolshoogte nemen, zijn kop met de droevige ogen en de lange snorharen net boven water. De zodiacs waken erover hem niet in te sluiten. Steeds is er een uitweg naar open zee. Toch volgt er een moment van misrekening, als hij argeloos het hoofd boven water steekt, net tussen twee zodiacs in, op nauwelijks enkele meter van beide bootjes vandaan. Slechts een fractie van een seconde heeft hij nodig om dat vast te stellen en met veel gedruis terug onder water te verdwijnen.

Af en toe komt de baardrob poolshoogte nemen, zijn kop met de droevige ogen en de lange snorharen net boven water

---

Twee zwarte zeekoeten drijven rustig langs een kleine, azuurblauwe ijsberg voorbij. Inktzwarte silhouetten zijn het, op hun helwitte vleugels na. Van hun rode poten en hun rode keel krijgen we niets te zien. Ook niet als ze kopje onder gaan, op zoek naar lekkers – vooral visjes en schaaldieren. Zwarte zeekoeten tref je ook verder naar het zuiden aan. Zelfs in Ierland en Schotland hebben ze broedkolonies.

Het spreekwoordelijke topje van de ijsberg is aan een fotogenieke drieteenmeeuw voorbehouden. Een echte zeevogel is dit, meer dan om het even welke andere meeuw zal je hem buiten het broedseizoen vrijwel uitsluitend op zee tegenkomen.

Dan komt een tweede drieteenmeeuw aanvliegen. Het topje van de ijsberg, dat vindt ook hij best een leuk plekje om te vertoeven. Daar komt uiteraard heibel van, want nummer één wil van geen wijken weten. Tegen heug en meug zoekt

nummer twee dan maar een lager plekje op.

Prinsheerlijk op zijn private ijschots houdt een baardrob ons nauwlettend in de gaten. Maar aanstalten om onder water te verdwijnen maakt hij niet. Blijkbaar is hij er geruster in dan zijn soortgenoot daarstraks.

Gelukkig maar. Want het is een indrukwekkende verschijning, zoals hij daar languit ligt. Twee tot tweeënhalve meter lang, tweehonderd tot driehonderdzes-

tig kilogram zwaar. De lange, bleke snorharen waar hij zijn naam aan dankt, steken scherp tegen zijn donkere huid af.

Die snorharen helpen hem om op de zeebodem prooien op te sporen – tweekleppige schelpdieren, kreeftachtigen, stekelhuidigen. Dat zijn snoet roodbruin kleurt, is daar het gevolg van. Ongetwijfeld heeft hij in aarde met veel ijzeroxide zitten woelen. Zeer opvallend zijn ook zijn voorste flippers. Dat lijken wel twee enorme schoppen. Die komen handig van pas als hij de zeebodem omwoelt.

Zijn enorme gestalte belet niet dat ijsberen hem graag op het menu zetten. Maar ook orka's en zelfs walrussen lusten wel eens een baardrobjetje. Dat ze constant op hun hoede zijn, hoeft ons dan ook niet te verbazen.

Net zoals ijsberen lassen ook baardrobben een periode van embryonale rust in. De geboorte met een drietal maanden uitstellen is vaste routine. Het jong komt dan pas na de winter ter wereld, in april of in mei. Een gevolg is dat het jong soms bij zijn geboorte al in de rui is – met achterlating van een deel van zijn vacht in de baarmoeder.

Voor de derde avond op rij is het bijna elf uur als we op de Sea Spirit inchecken. Maar dat realiseren we ons nauwelijks. Het permanente licht van de pooldag helpt ons tijdsbesef compleet naar de knoppen.

---

*Prinsheerlijk op zijn private
ijsschots houdt een baardrob
ons nauwlettend in de gaten*

Dinsdag 24 juli | Alkefjellet – Wahlbergøya – Bråsvellbreen

Alkefjellet, daar kijken we al dagen naar uit. Zoals de naam het zegt – *Alkenrots* – is het een klifwand waar alken zich thuis voelen. Meer bepaald zijn het kortbekzeekoeten die er de dienst uitmaken. Niets bijzonders zou je zeggen, ware het niet dat het hier niet om honderden of duizenden individuen gaat, maar om zestigduizend broedparen. Kuikens inbegrepen huizen op de kilometerslange klifwand dus bijna tweehonderdduizend kortbekzeekoeten. Voeg daar nog een klad zwarte zeekoeten, drieteenmeeuwen en grote burgemeesters aan toe, en het spektakel is gegarandeerd. Alkefjellet mag zich met recht en reden de langste en de hoogste vogelklif van de Arctis noemen.

Alkefjellet mag zich met recht en reden de langste en de hoogste vogelklif van de Arctis noemen

Al tijdens het ontbijt kunnen we Alkefjellet in de verte waarnemen. Dat betekent dat we vannacht weer eens de Hinlopenstretet overgestoken zijn, ditmaal van oost naar west. De klifwand ligt immers op de oostkust van Spitsbergen, het grootste eiland van Svalbard.

Negen uur is het als negen zodiacs koers zetten naar het zuidelijke uiteinde van Alkefjellet. Vandaar gaat het net onder de kust enkele kilometers noordwaarts, terwijl de Sea Spirit ons wat dieper in zee volgt. Dat scheelt een slok op een borrel als we straks over de woelige zee naar het schip moeten terugkeren. Met windkracht vier is dat voor een zodiac op de rand van het haalbare. Bovendien lijkt het wat te gaan miezeren, maar dat kan de pret geenszins bederven.

Meer dan honderd meter rijst Alkefjellet quasi loodrecht boven het zeeniveau uit

---

Dat het de vogels zijn die op Alkefjellet de show stelen, akkoord. Maar de rotswand op zich is ook al een fenomeen. Meer dan honderd meter rijst hij quasi loodrecht boven het zeeniveau uit. Helemaal bovenaan ontwaren we hier en daar stroken sneeuw. Kleine gletsjers zijn dat, die aan de Odinjøkulen ontspruiten. Die ijskap bedekt een groot deel van het schiereiland Lomfjordhalvøya.

Het ontstaan van dit kleine natuurwonder

moeten we honderd tot honderdvijftig miljoen jaar geleden situeren, toen dinosaurïërs op aarde de plak zwaaiden. Heet magma moet toen van diep in de aarde via breuken in kalksteenrotsen tot dicht bij de oppervlakte doorgedrongen zijn. Daar is het tot doleriet gestold, een erg hard gesteente. Een intrusie van doleriet in kalksteen noemen geologen dat.

Waar het gloeiend hete magma rechtstreeks met kalksteen in contact kwam, onderging dit laatste een vervorming tot marmer, ook al een hard gesteente. Erosie zorgde ervoor dat de kalksteen verdween en dat het doleriet bloot kwam te liggen. Maar zelfs de gletsjers van de Odinjøkulen krijgen dit harde gesteente niet klein. Vandaar deze indrukwekkende rotswand.

Op de richels zitten ze ver buiten het bereik van roofdieren – voor zover die geen vleugels hebben

---

Doleriet mag dan niet zo'n fraaie zeshoekige kolommen vormen als basalt, de kolossale zuilen waar we tegenaan kijken zijn behoorlijk indrukwekkend. Dat vinden de kortbekzeekoeten ook, maar dan om andere redenen. Op de vele richels in de rotswand kunnen ze veilig hun nesten maken, hoog en droog, ver buiten het bereik van roofdieren – voor zover die geen vleugels hebben. Onder meer pool-

vossen geven ze zo het nakijken. Maar ook roofvogels hebben het niet makkelijk om met zoveel volwassen kortbekzeekoeten in de buurt een kuiken of een ei te roven.

Al moeten we ons bij het nest van een kortbekzeekoet niet al te veel voorstellen. In feite leggen ze hun eieren open en bloot op de smalle richel. Gelukkig heeft de evolutie ervoor gezorgd dat ze steeds meer peervormige eieren

zijn gaan leggen. De reden ligt voor de hand – zulke eieren rollen niet zo gemakkelijk over de rand. Toch gebeurt dat wel eens. Zo krijgen de poolvossen dan toch nog af en toe hun zin.

Merkwaardig toch, welke gelijkenissen vastgesteld kunnen worden tussen pinguïns en alkachtigen

---

Zelfs als er nog sneeuw of ijs ligt, durven kortbekzeekoeten hun eieren daar gewoon bovenop te leggen. Ge-regeld draaien ze het ei dan om, zodat het niet eenzijdig afkoelt. Broeden doen ze door het ei op hun poten te rollen en het tussen hun borstveren tegen een stukje

bloot vel – de broedvlek – te drukken. Een techniek die overigens ook door koningspinguïns en keizerspinguïns toegepast wordt. Merkwaardig toch, welke gelijkenissen tussen pinguïns en alkachtigen vastgesteld kunnen worden. Een vorm van convergente evolutie noemen biologen dat.

Traag laveert Aaron, onze Duitse geoloog, zijn zodiac langs de rotswand door. Honderden kortbekzeekoeten zitten er dicht opeengepakt op de richels, ostentatief met de rug naar ons toe. Dat kan je ze niet eens kwalijk nemen. In dit gure weer keer je best je rug naar de richting waar wind en regen meestal vandaan komen.

Met de witte streep op hun snavel zijn kortbekzeekoeten makkelijk van hun neefjes te onderscheiden, de zeekoet en de zwarte zeekoet. In totaal zijn ze op Svalbard met zo'n zes miljoen, wereldwijd zijn ze met twintig miljoen. Dat maakt van hen een van de meest voorkomende zeevogels op het noordelijk halfrond. Bedreigd zijn ze niet, al doet de klimaatopwarming de soort geen goed.

*Minuscule groenwieren kleuren
de sneeuw bloedrood*

Bovenaan rijst een muur van sneeuw en ijs boven de kliffen uit. De rand van de gletsjer is dat. Enkele tientallen drieteenmeeuwen blijken zich daar op de sneeuw best thuis te voelen.

Soms lijkt de witte sneeuw door rode vlekken vervuild te zijn. Vervuiling mag je dat echter niet noemen, en ontlasting van vogels is het evenmin. Het zijn minuscule groenwieren die zich daar genes-teld hebben. En ze moeten met zeer veel zijn – minstens enkele tienduizenden per milliliter sneeuw – vooraleer ze er in slagen om de sneeuw zo bloedrood te kleuren.

Die rode kleur komt uit het pigment voort dat deze algen aan boord hebben. Dat rode pigment beschermt hen – nota bene te midden van de sneeuw – tegen de intense zonnestraling. Maar het helpt hen ook wat zonnewarmte te absorberen. Zo slagen ze erin een microscopisch kleine hoeveelheid sneeuw in hun omgeving te smelten, net voldoende om erin te kunnen zwemmen en te kunnen overleven.

Hier en daar ontspruit een schriel beekje van helder smeltwater aan de gletsjer. Klaterend zoekt dat over de rotsen zijn weg naar beneden. Maar er zijn ook plekken waar bruin water vol sediment van onder de gletsjer vandaan gutst. Bulderend stort zich dat de zee in en doet het groene zeewater chocoladebruin kleuren. Op het aanpalende kiezelstrandje houden zich ruim een dozijn grote burgemeesters op.

Vegetatie zien we nauwelijks, tot Louis ons op een helling een strook echt lepelblad aanwijst. Met zijn witte bloemen is het een fraaie verschijning. Zoals zoveel planten uit de kruisbloemenfamilie is

ze eetbaar, al zien we er ons niet meteen op knabbelen. Toch was het bij poolreizigers een gegeerde bron van vitamine C als remedie tegen scheurbuik.

Trek je kap maar over je hoofd, grijnst Aaron als we al drie kwartier aan het varen zijn, want hier kan er wel eens iets uit de lucht vallen.

Echt lepelblad was bij poolreizigers een gegeerde bron van vitamine C als remedie tegen scheurbuik

---

Oeps, dat wordt een probleem. Want onze monden vallen wijd open van verbazing en eigenlijk houden we die nu ook beter dicht. Het echte spektakel begint pas, zo blijkt. Wat we voorheen zagen, was niet meer dan een prelude.

Duizenden, vele duizenden kortbekzeekoeten verdringen elkaar op de smalle richels. Met een hels kabaal maken ze duidelijk dat dit hun territorium is. Zelfs de kleinste plekjes, hoe onooglijk ook, houden ze bezet. Soms is er voor niet meer dan één vogeltje plaats op het richeltje.

Zelfs de kliffen zijn hier mooier dan daarstraks – hoger, scherper, ruwer, verweerder. Groener ook, maar dat hangt met de overdaad aan guano samen. Het lijkt wel alsof de kortbekzeekoeten voor zichzelf de mooiste kliffen gereserveerd hebben. Smalle kloven snijden tot diep in de rots-

wand. Hier en daar handhaaft een vlek sneeuw zich in de schaduw op de hellingen of kleurt mos de steile wand donkergroen. Sommige dolerietkolommen staan zelfs los van de rotswand.

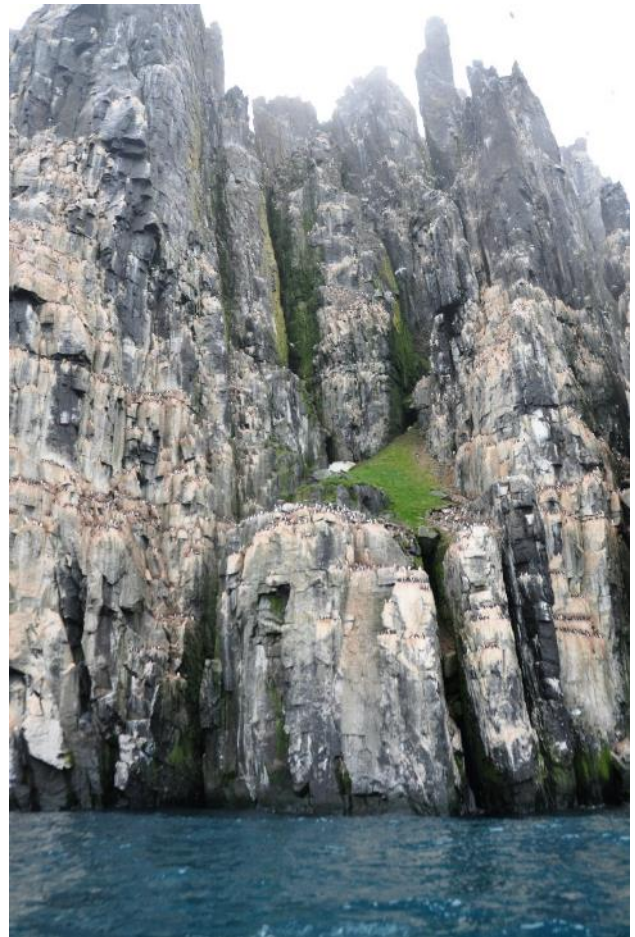
Het lijkt wel een gigantische muggenzwerm, het spektakel dat zich hoog boven onze hoofden afspeelt. Kortbekzeekoeten vliegen af en aan om op zee te foerageren. En ook de roofvogels – drieteenmeeuwen en grote burgemeesters – laten zich niet onbetuigd. Pijlsnel vliegen ze door elkaar, maar tot botsingen komt het vreemd genoeg niet. Wel wordt er al eens druk geruzied als twee kortbekzeekoeten op de richels of in het water te dicht in elkaars nabijheid komen.

Over een zestal weken of zo zullen deze kliffen helemaal leeg zijn. Acht tot negen maanden per jaar brengen kortbekzeekoeten immers op zee door. Aan land komen ze alleen om te broeden.

Het lijkt wel een gigantische muggenzwerm, het spektakel dat zich hoog boven onze hoofden afspeelt

---

Vanzelfsprekend is dat vliegen boven zee allerm minst. Kortbekzeekoeten zijn immers uitstekende zwemmers. Zo nodig duiken ze honderdvijftig meter diep op zoek naar voedsel – meestal poolkabeljauw – maar meestal vinden ze dat dicht bij het wateroppervlak of op een diepte van 20 tot 40 m.

Op dat zwemmen zijn hun korte vleugeltjes uitstekend afgestemd. En dat heeft zijn prijs. Vliegen lukt nog wel, maar met moeite. Temeer daar de kortbekzeekoet met een vrij zwaar lichaam gezegend is – het zwaarste van de zeekoeten. Van alle vogels op aarde kost vliegen de kortbekzeekoet de meeste energie in verhouding tot zijn lichaamsgewicht, zo hebben wetenschappers berekend. Dat beliet hem niet tot honderd kilometer uit te vliegen om te foerageren. Voorwaar een zware klus als je een kuiken te voeden hebt. De pinguïns op Antarctica zijn veel slimmer geweest. Die hebben het vliegen al lang achterwege gelaten.

Over de ganse lengte van de kliffen is er nog geen enkel kuiken te bespeuren

Door de Hinlopenstretet jaagt de ijskoude wind waarvoor de zeestraat berucht is. Het is ook een beetje gaan miezeren. Maar ons kan dat geen moerschelen, zo gefascineerd zijn we door het spektakel.

En toch is er iets dat ontbreekt. Zelf hadden wij het niet eens opgemerkt.

Maar aan het geoeffend oog van Ab, onze Nederlandse ornitholoog, is het niet ontgaan. Normaal beginnen kortbekzeekoeten in juni eieren te leggen. Intussen zouden daar kuikens uit voortgekomen moeten zijn. Maar over de ganse lengte van de kliffen is er nog geen enkel

---

Kom maar eens ter wereld op zo'n hoge richel – dat moet behoorlijk schrikken zijn

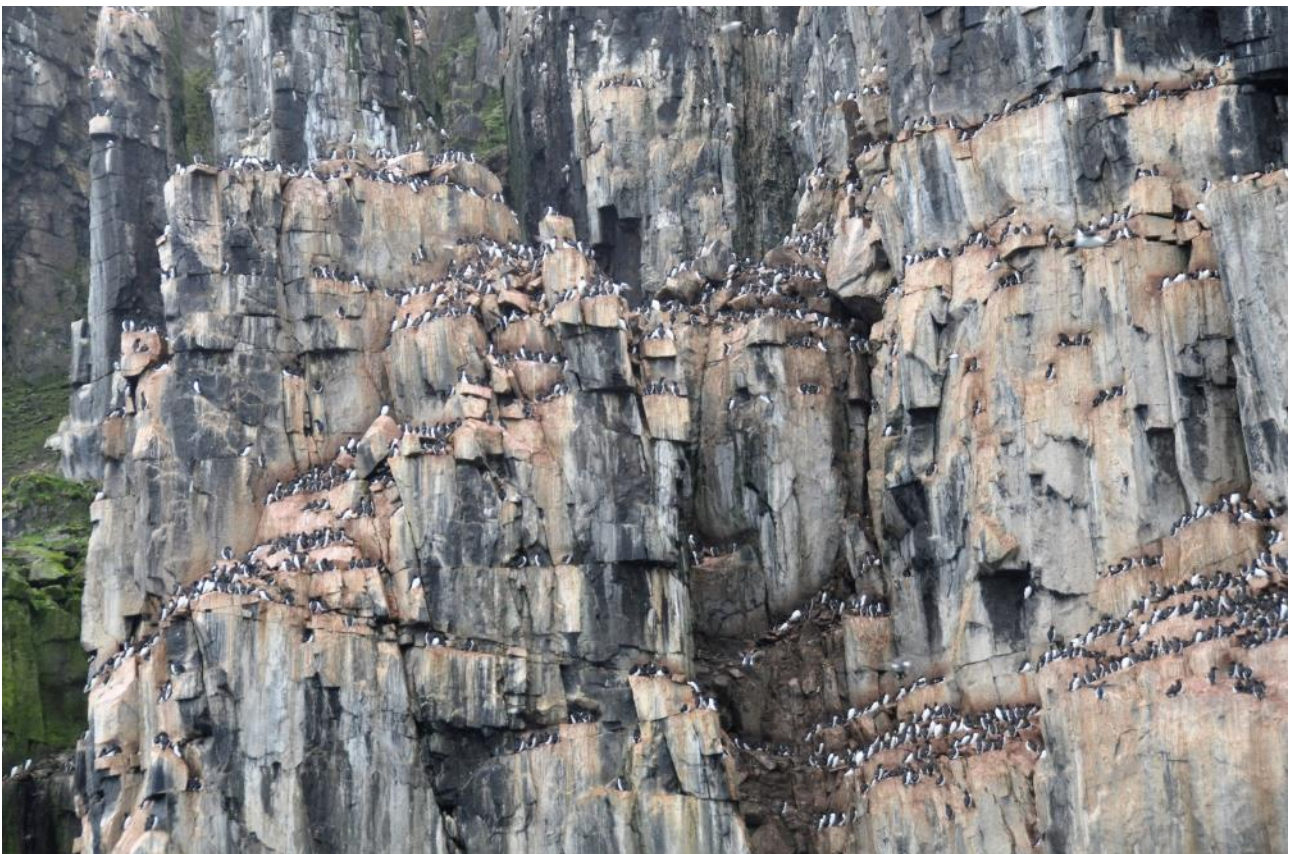
---

kuiken te bespeuren. Naar de reden daarvoor heeft ook Ab het raden. Zouden de kortbekzeekoeten het seizoen te slecht vinden om te broeden? Of zijn ze nog niet aan eieren leggen toe? Dat laatste zou wel eens kunnen, maar dan moeten ze zich toch stilaan beginnen te haasten.

Op een of andere wijze slagen alle kortbekzeekoeten van een broedkolonie erin hun ei rond dezelfde datum te leggen. Een maand later komen al die eieren dan ook tegelijkertijd uit. Evident is dat niet, althans niet voor het kuiken. Kom maar eens ter wereld op zo'n hoge richel – dat moet behoorlijk schrikken zijn.

Twaalf dagen tot drie weken later is het zover. Het kuiken moet het water in. Daar bestaat slechts één methode voor – springen en hopen dat het lukt. Het moet een spectaculair gezicht zijn, die glijvluchten van die kuikens terwijl ze door beide ouders begeleid worden. Eens in het water is het de vader die het kuiken zes tot acht weken lang begeleidt.

Veertig procent slechts van de eieren die gelegd zijn, resulteren in een kuiken dat veilig op zee landt. Dat slaagpercentage wordt vooral door de ervaring van het broedend koppel bepaald – slagen zij erin een veilig nest in het centrum van de kolonie te verwerven, slagen zij erin

---

Menige duikvlucht loopt faliekant af. Dat weten poolvossen ook

---

voldoende voedsel aan te voeren, slagen zij erin het kuiken doeltreffend te begeleiden tijdens die hallucinante duikvlucht.

Want menige duikvlucht loopt faliekant af. Dat weten poolvossen ook. Op een hellende laag steengruis aan de voet van de kliffen zien we ze aan het werk. Met twee zijn ze, en nog vrij jong ook, want nu en dan stoeien ze met elkaar. Het is de guano van de vogels op de kliffen die van het kale steengruis een vruchtbare helling gemaakt heeft, dicht bedekt met gras, mos en wellicht andere plantjes. Nerveus struinen de vosjes heen en weer door het groen, op zoek naar wat van de richels valt – eieren en onvoorzichtige kuikens.

Maar voorlopig is het ook voor hen wachten op de eerste legsels. Eens het broedseizoen voorbij, zullen ze andere oorden moeten opzoeken. Waarschijnlijk klimmen ze dan door een smalle kloof over een van die lange sneeuwtongen naar de ijskap.

Mist heeft ondertussen de gletsjer en de bovenste helft van de kliffen volledig in zijn greep gekregen. Het miezert nog steeds. Een hobbelige vaart voert ons naar de Sea Spirit terug.

Weer varen we oostwaarts, naar Wahlbergøya ditmaal, het grootste eiland van de Vaigattøyane-archipel, midden in de Hinlopen Stretet. Ver is het niet, hooguit een dertigtal kilometer. Even na twee gaan we er voor Ardnaset voor anker, een landtong helemaal in de zuidwesthoek van Wahlbergøya.

Van het eiland is in de dichte mist vrijwel niets te zien. Het is dan ook niet meer dan een kleine landtong waar we over uitkijken, nauwelijks enkele meter boven zeeniveau. En dat is nu net waar walrussen op kicken. Want hier kunnen ze zonder al te veel moeite hun logge lijven aan wal hijsen. Er is dus goede hoop dat we hier walrussen zullen aantreffen.

De walrussen hebben woord gehouden.

Een tiental mannetjes zijn op de afspraak

Even na drie landen we met de zodiacs op het kiezelstrand. Slierten bruine kelp markeren de verste grens tot waar het zeewater komt. Enige vorm van begroeiing valt er op het zanderige terrein niet te bespeuren. Van de Sea Spirit valt er in de dichte nevels evenmin nog iets te zien.

Maar de walrussen hebben woord gehouden. Een tiental mannetjes zijn op de afspraak. Op het einde van de landtong liggen ze. De expeditiestaf heeft een perimeter van ongeveer vijftig meter ingesteld om ze zeker niet te storen.

Onverstoorbaar zijn ze beslist, zoals ze daar in de dichte mist op een hoopje liggen, in een onontwarbaar kluwen van indrukwekkende slagstanden en rimpelige lijven. Moeders mooiste zijn ze niet, met die lelijke, dikke knobbels op hun bovenlijf en die stijve borstelharen op hun verrassend kleine kopjes. Al denken walruswijfjes daar anders over, want net die knobbels maken de mannetjes sexy in hun ogen. Met de jaren worden die knobbels overigens bleker, om uiteindelijk roze te zijn bij de oudste mannetjes.

Die lelijke, dikke knobbels op hun bovenlijf maken de mannetjes net sexy in de ogen van walruswijfjes

---

Lekker dicht naast of op elkaar, veilig en warm, dat is de norm bij deze uiterst sociale dieren. Van tijd tot tijd richt er eentje het hoofd op om ons vreemde gezelschap te monstern. Veel dreiging lijkt er van ons niet uit te gaan, want telkens gaat dat hoofd

rustig weer naar beneden. Af en toe vliegen enkele noordse sterns over.

Dat het enkel mannetjes zijn die hier liggen te suf-fen, is heel normaal. Wijfjes zal je op Svalbard niet aantreffen, die bevinden zich momenteel zo'n driehonderd kilometer hiervandaan op Franz Josef-land. Daar trekken ze met z'n allen naartoe om er hun jongen te baren en groot te brengen.

Walrussen behoren tot de zeeroofdieren of de vinpotigen, zullen we straks van Eduardo vernemen. In feite zijn dat landzoogdieren die in de loop van de evolutie naar zee teruggekeerd zijn en van hun poten vinnen gemaakt hebben.

Samen met de walrussen tref je binnen dat bonte gezelschap ook de oorrobben en de zeehonden aan. Met oorrobben hebben walrussen gemeen dat ze zich aan land relatief vlot op handen en voeten voortbewegen. Met zeehonden hebben ze dan weer gemeen dat ze zich bij het zwemmen niet met hun vinnen voortstuwen, maar met krachtige slagen van hun lenige lijf.

Walrusmannetjes kunnen tot drie meter lang en twee ton zwaar worden. Een dikke laag blubber van 10 tot 15 centimeter houdt hun lichaam warm. Maar het zijn vooral hun slag tanden die tot de verbeelding spreken. Zowel mannetjes als wijfjes zijn ermee uitgerust, al zijn ze bij mannetjes beduidend langer.

Hoe walrussen zich precies voortplanten, daar is eigenlijk weinig over geweten, moet Eduardo toegeven. De wijfjes baren dan wel op het ijs, maar paren doen ze onder water en dan is het niet zo gemakkelijk om dat te observeren. Tegenwoordig gaat men er van uit dat mannetjes geen harem hebben, maar wel een bepaald territorium waarbinnen ze met alle wijfjes paren.

Vijanden hebben deze grote loebassen nauwelijks. Alleen voor ijsberen en orka's moeten ze op hun hoede zijn. Al is het ook voor deze roofdieren niet evident om eventjes een volwassen walrus aan te pakken, want met zijn slag tanden kan die vervaarlijk uithalen. Het zijn dan ook vooral de kalveren waar ze het op gemunt hebben.

Walrussenivoor bracht meer op dan olifantenvoor omdat het harder is

Van de mens hebben walrussen tegenwoordig gelukkig niets meer te duchten. Dat is ooit anders geweest. In die mate, dat sommige populaties bijna uitgeroeid werden. Want walrussen waren zowel voor de blubber als voor het ivoor gegeerd. Walrussenivoor bracht zelfs meer op dan olifantenvoor omdat het harder is.

Het is even slikken, als je verneemt wat zich hier indertijd afspeelde. Want een sinecure was het niet, zo'n walrus doden. Dat heeft vooral met zijn dikke huid te maken. Die is goed voor ongeveer twintig procent van het totale lichaamsgewicht. Eigenlijk komt het erop neer dat deze dikhuiden een kogelvrij vest van ongeveer tien centimeter dik dragen.

Bij zeehonden lag dat anders. Die gaf je gewoon een stevige tik met een houten knuppel. En je hield er nog een ongeschonden huid aan over ook. Bij walrussen moest je zo niet beginnen. Een slag met een knuppel, daar kijkt een volwassen walrus nauwelijks van op. Ook met de geweren uit die tijd kon je niet veel aanvagen, tenzij je het geluk had de walrus in de schedel of in de slaap te treffen.

Het waren vooral de Pomoren, een Russisch volk van jagers en vissers uit de omgeving van Archangelsk, die de techniek van de walrusjacht *verfijnden*. Als wapens gebruikten ze scherpe, metalen speerpunten die wel 70 cm lang waren. Die monteerden ze op houten schachten van twee tot drie meter. Het kwam er dan op aan de walrus in het hart of in de nieren te raken. Dat was mogelijk als je erin slaagde de walrus een beetje overeind te laten komen en het hoofd in jouw richting te laten draaien, zodat hij de dunne huid van zijn nek blootgaf – net zoals enkele walrussen deden toen wij hier aan wal kwamen.

Het is even slikken, als je verneemt wat zich hier indertijd afspeelde. Want een sinecure was het niet, zo'n walrus doden

---

Dat walrussen graag in grote groepen tegen elkaar aanschurken, was voor walrusjagers uiteraard mooi meegenomen. Met hun roeibootjes benaderden ze de kudde zo dicht mogelijk zonder de dieren te verontrusten. Eens aan land moest het snel gaan. Walrussen die dicht bij zee lagen werden als eerste afgemaakt. Vluchten zat er dan voor de andere walrussen niet meer in. Hun natuurlijke vluchtweg naar zee was immers door een muur van dode lijven afgeblokt. Zich over land uit de voeten maken bracht evenmin soelaas. Waggelend op hun vinnen waren ze immers geen partij voor de walrusjagers. Op hun dooie gemak konden die de wanhopige dieren een voor een afmaken.

Ondertussen heeft de dichte mist de Sea Spirit helemaal opgeslokt. Waar ze zich precies bevindt, daar hebben we het raden naar. Echt leuk is dat niet. Het wordt navigeren op gps om het schip terug te vinden. Daar hebben onze zodiacdrivers niet de minste moeite mee.

Het wordt navigeren op gps om de Sea Spirit terug te vinden

Straks omstreeks half tien staat nog een kennismaking met de Bråsvellbreen op het programma. Een behoorlijk indrukwekkende gletsjer naar verluidt, want hij maakt deel uit van Austfonna, de ijskap die het grootste deel van Nordaustlandet bedekt. Met een oppervlakte van 8 500 km² is dat de grootste ijskap van Europa – bijna zo groot als de Belgische provincies Antwerpen, Oost- en West-Vlaanderen samen.

Van die ijskap kan je op zee vrijwel niets zien, dat spreekt voor zich. Het is het gletsjerfront dat er de show steelt. Tien tot vijftig meter hoog rijst de ijswand boven het zeewater uit, over een afstand van... 160 km. Dat komt overeen met het traject Maaseik – Brugge in vogelvlucht. Nergens op het noordelijk halfrond tref je een langer gletsjerfront aan. Wereldwijd doet alleen de Rosszee in Antarctica het nog beter, met een ijswand van 800 km lang – in vogelvlucht de afstand van Antwerpen tot Bordeaux.

Gletsjers, daar weet onze Finse glaciologe Sanna alles van. Haar opleiding kreeg ze aan het Universitair Centrum van Longyearbyen. Een betere plek om veldwerk te verrichten kan je nauwelijks voorstellen. Sanna kon je dan ook geregeld op of zelfs in één van de vele gletsjers van Svalbard aantreffen.

Hoe fascinerend ook, op deze archipel zijn gletsjers een vrij alledaags verschijnsel, legt ze uit. Zestig procent van het land gaat onder gletsjers schuil, een kwart van de kustlijn bestaat uit gletsjerfronten.

In feite bestaan die gletsjers uit twee grote delen. Bovenaan valt er voortdurend nieuwe sneeuw – de accumulatiezone. Door de druk wordt die sneeuw in ijs omgezet, door de zwaartekracht schuift dat ijs langzaam maar zeker de helling af. Onderaan verdwijnt dat ijs dan weer – de ablatiezone. Dat laatste gebeurt deels door smelten en deels door afkalven. Overigens is afkal-

ven efficiënter dan smelten, merkt Sanna op. Tenminste als het op destructie aankomt, voegt ze er snel aan toe.

In ons tijdsperspectief lijken gletsjers immense, roerloze ijsmassa's. Dat is maar schijn. In feite zijn gletsjers permanent in beweging. Zoetjesaan maar onhoudbaar glijden ze van de helling af. Meestal gaat dat niet zonder slag of stoot, want op de helling komen hindernissen voor

waar de gletsjer overheen moet. In de broze bovenlaag komen daar scheuren van, de zogenaamde *crevasses* of gletsjerspleten. De onderste laag daarentegen heeft daar geen last van. Het ijs is daar eerder stroperig van structuur – een beetje zoals honing – en plooit zich zonder probleem over de hindernissen heen.

De argeloze waarnemer denkt ten onrechte dat de gletsjer flink aan het krimpen is

---

Valt er bovenaan de gletsjer precies evenveel sneeuw als er beneden ijs verdwijnt, dan heb je een gletsjer in perfect evenwicht. Valt er meer sneeuw, dan groeit de gletsjer. Helaas is voor de gletsjers op Svalbard het omgekeerde het geval. De laatste honderd jaar hebben ze zich een tot twee kilometer terug-

getrokken. Als er meer ijs verdwijnt dan er sneeuw bijkomt, is de gletsjer ziek, luidt de diagnose van dokter Sanna.

Een fenomeen dat de gletsjers op Svalbard relatief uniek maakt, is het plotse aanzwellen ervan – een *surge* noemt men dat. Al begrijpt men het verschijnsel nog niet helemaal, het basisconcept is vrij simpel. Door de permafrost klit het gletsjerijs hechter aan de bodem. Zo hecht, dat de ijsmassa veel te traag van de helling afglijdt. Bovenaan blijft er sneeuw bijkomen, onderaan blijft er ijs verdwijnen, maar de gletsjer zelf beweegt nauwelijks. De argeloze waarnemer heeft vooral oog voor

het gletsjerfront dat zich terugtrekt en denkt dat de gletsjer flink aan het krimpen is.

Allengs wordt die situatie onhoudbaar. Plots verliest de permafrost zijn greep en zakt de topzware gletsjer in zijn geheel een eind naar beneden. Hoera, de gletsjer groeit weer, en nog snel ook, denkt de argeloze waarnemer nu. Terwijl in werkelijkheid het volume van de ijsmassa ongewijzigd blijft.

Nu mag je het plotse karakter van dit gebeuren ook weer niet overdrijven. Gemiddeld doet een gletsjer op Svalbard er 50 tot 500 jaar over om het kritieke punt te bereiken. Ook de *surge* zelf kan enkele jaren bestrijken. Dat weten we van de Bråsvellbreen, de gletsjer die we straks zullen bezoeken. Tussen 1936 en 1938 schoof diens gletsjerfront zo maar even twintig kilometer vooruit, of meer dan 25 m per dag. Erg spectaculair, dat wel, maar je moet een geoloog zijn om dat *plots* te noemen. Alleszins heeft de gletsjer er zijn naam aan overgehouden, want *brå* betekent abrupt en *svell* vooruitgang.

Uiteraard maakt dat alles het er niet eenvoudiger op om de status van een gletsjer te evalueren

---

Uiteraard maakt dat alles het er niet eenvoudiger op om de status van een gletsjer te evalueren. Trekt een gletsjerfront zich terug, waaraan ligt dat dan? Is het de gewone dynamiek van een afkalvende getijdewatergletsjer? Is het de vermaledijde opwarming van de aarde? Is het een gletsjer die zich van een *surge* herstelt? Of is het – wellicht nog het meest waarschijnlijk – een complexe combinatie van dat alles?

Of Sanna tijdens haar veldwerk op en in gletsjers nooit in gevaarlijke situaties terechtgekomen is, willen we nog even weten. Nee hoor, echt gevaarlijk is het er niet, luidt het montere antwoord. Wel brak ze ooit een voet omdat er een ijsblok op viel. Ook zakte ze eens door het ijs en werd ze tot aan haar nek in ijskoud water ondergedompeld. Volkomen doorweekt moest ze toen in haar eentje de uitgang van de gletsjer opzoeken. En dan nog eens een uur op ski's door de ijzige kou naar de bewoonde wereld. Toen ze daar arriveerde, kon ze enkel nog als een robot bewegen, omdat haar kleding stijf bevroren was. Maar gevaarlijke situaties? Neen hoor, die is ze echt niet tegengekomen.

De zee is vrij rustig nu, meldt Ryan, met een windsnelheid van ongeveer vijf knopen in plaats van de voorspelde twintig. Dat valt dus best mee dus. Even na negen naderen we de Bråsvellbreen. Van mist is hier geen sprake meer.

Eigenlijk is het niet veel meer dan een brokkelige, grijsblauwe streep aan de horizon, zoals het gletsjerfront zich daar in de verte geleidelijk voor ons openbaart. Niet zo indrukwekkend vinden we, tenzij je de dimensies van het decor goed tot je laat doordringen. Want die zijn immens.

De zee ligt er heel rustig bij, maar vanaf de gletsjer waait ons een strakke, kille wind tegemoet. Helblauwe ijsbergjes en witte ijsschotsen drijven op het water.

Steeds nadrukkelijker komt het dertig tot veertig meter hoge front nu in beeld. Dat blijkt een vrij gave, ongeschonden ijswand te zijn. Een muur van blauwwit marmer lijkt het, met hier en daar een streepje bruin sediment. Helemaal niet het getormenteerde uiterlijk vol holtes, spleten en grillige torentjes dat we bij andere gletsjers zagen.

Af en toe vliegt een vogel aan het schip voorbij – noordse stormvogels, drieteenmeeuwen, zwarte zeekoeten. Op de ijskap zijn een paar dozijn drieteenmeeuwen neergestreken.

Onschuldig zijn ze niet, zulke meertjes op een gletsjer

Maar het markantste zijn de watervallen die zich van de top van het gletsjerfront naar beneden storten. Hoe langer je kijkt, hoe meer je er ziet. Sommige zijn piepklein, andere vallen in een brede waaier van wit schuim tientallen meters naar beneden en hebben zich al een diepe geul uitgeschuurd. Bovenaan heeft zich dan soms een meertje van azuurblauw smeltwater gevormd. Dat kunnen we nog net over de rand van de ijskap waarnemen.

Onschuldig zijn ze niet, zulke meertjes op een gletsjer. Terwijl het witte ijs het zonlicht in hoge mate weerkaatst, doet smeltwater net het omgekeerde – het absorbeert flink wat zonnewarmte, waardoor het smeltproces versnelt. Soms ontstaat er zelfs een *moulin* of gletsjermolen uit zo'n meertje. In enkele uren tijd kan het smeltwater dan helemaal verdwijnen.

Weerom loopt het al tegen elven aan als de Sea Spirit de steven pal zuidwaarts richt en we Nordaustlandet, het koudste eiland van Svalbard, definitief de rug toekeren.

De ijsbeer staat op zijn strepen

Woensdag 25 juli | Freemansundet – Kapp Waldburg

Vrijwel heel de nacht door blijft de Sea Spirit gestaag zuidwaarts varen. Meer dan honderd kilometer valt er immers te overbruggen vooraleer we de Freemansundet bereiken, de schilderachtige zee-enge tussen Barentsøya en Edgeøya – qua grootte het vierde en het derde eiland van Svalbard.

In principe kunnen we ook ten noorden van Barentsøya via de Heleysundet naar het westen terugkeren. Maar dat is een riskante zaak. Want in die nauwe doorgang kunnen getijdenstromingen een behoorlijke ravage aanrichten. Snelheden van 10 knopen of 18 km/u zijn er niet uitzonderlijk. Menig schip zag zich in het verleden door de stroming te pletter gegooid op ijsbergen die in het smalle kanaal geblokkeerd zaten. Niet voor niets hebben ze één van die doorgangen Ormholet genoemd – *Wormgat*.

Menig schip zag zich in het verleden door de stroming te pletter gegooid op ijsbergen

---

Geologisch verschillen Barentsøya en Edgeøya nauwelijks van elkaar, heeft Ryan ons gisteravond uitgelegd. Ruim tweehonderd miljoen jaar geleden begon het huidige landschap zich te vormen. In een ondiepe zee werden toen lagen van zandsteen, siltsteen en kleisteen afgezet. Vandaag de dag lig-

gen die er nog steeds, netjes horizontaal en nagenoeg onvervormd, maar dan wel boven water. Al zijn er ook plekken waar magma erin slaagde in die sedimenten door te dringen en tot doleriet te stollen.

Aan weerszijden van de Freemansundet zullen we dus vooral tegen fraaie sedimentlagen van vlakke tafelbergen aankijken. Sommige van die lagen zijn rijk aan fossielen.

Opmerkelijk is ook de laag van flinterdunne schalie. Vaak vormt die steile, zwarte kliffen. Waar riviertjes zich door die schalie een weg banen, ontstaan kleine canyons.

Ook ijsberen weten hier de weg. Voor hen is Freemansundet immers een populaire migratieroute. Het zit er dus dik in dat we er vandaag enkele zullen kunnen observeren. Rendieren laten zich wellicht ook zien, want die zijn tuk op het zompige mos aan de voet van de hellingen.

Uiteindelijk zullen we helemaal aan het westelijke uiteinde van de Freemansundet voor anker gaan, ter hoogte van Kapp Lee. Een uitgelezen plek om walrussen te spotten is dat, want daar komen ze graag aan land om te rusten.

---

*Ook ijsberen weten hier de weg.
Voor hen is Freemansundet immers
een populaire migratieroute*

Indertijd was dat de walrusjagers evenmin ontgaan. Dat zal ten overvloede blijken uit de vele gebleekte beenderen en schedels van walrussen – zonder slag tanden, uiteraard – die er op het strand liggen. Enorme slachtingen moeten er eertijds plaatsgevonden hebben.

Meer beschaafde sporen van menselijke aanwezigheid zijn er ook. Zo had de Zweeds-Russische expeditie van 1899 enkele jaren een vaste stek op Kapp Lee om de meridiaan op te meten.

In 1969 streek er dan weer een Nederlandse expeditie neer om te overwinteren. De verspreiding en de ecologie van de ijsbeer in kaart brengen, dat was hun doel. De wereld maakte zich immers op om vanaf 1973 de ijsbeer de bescherming te geven die hij dringend nodig had. Dan beschik je best over nauwkeurige gegevens over diens doen en laten.

Zelfs van de aanwezigheid van Pomoren zijn er op Kapp Lee sporen te vinden, sloot Ryan zijn verhaal gisteravond af. Zullen we dus eindelijk iets meer te weten komen over dat geheimzinnige volk.

En vanochtend is het meteen bingo. *Ijsberen aan stuurboord op Bartensøya*, klinkt het bij het ontwaken via de intercom. Op de brug hebben ze de dieren al in het vizier – met een telescoop weliswaar. *Over zeven minuten zullen we er zijn*, voegt Bettina er veelbetekenend aan toe. Veel tijd om onze broek aan te trekken hebben we dus niet onze broek aan te trekken hebben we dus niet.

Netjes positioneert kapitein Oleg de Sea Spirit pal tegenover de steile helling van de Skarpryttaren waar het zich allemaal afspeelt. Maar zelfs dan is het een heikele klus om de ijsberen te spotten.

Met het blote oog zijn ze tussen het gesteente op de kale, bruin-groene bergflank nauwelijks te onderscheiden. En de vuile vlekken op hun witte vacht helpen ons ook niet echt vooruit. Verrekijkers en teleden moeten soelaas brengen.

Het begrip pixelbeer doet zijn intrede – een verre ijsbeer die op de foto door niet meer dan één pixel weergegeven wordt. Een beetje overdreven wellicht, maar het concept is duidelijk.

Eerst is het zoeken naar het mannetje. Helemaal in zijn een-tje loopt die op de kale bergflank te grazen. Gelukkig maar, want dan beweegt hij tenminste. Dat maakt het makkelijker hem te vinden, vooral als hij in profiel staat. Kennelijk doet hij zich aan de schaarse plantjes te goed die zich in de erosiegeultjes weten te handhaven.

Dan gaan we naar het wijfje met haar twee jongen op zoek. Dat is nog iets moeilijker, want de berin ligt languit tussen de stenen, quasi roerloos met haar hoofd op haar voorpoten, zo blijkt uiteindelijk. Net zoals een van haar kleintjes. Gelukkig is er nog dat tweede jong dat tussen de plantjes loopt te snuisteren. Zijn bewegingen zetten ons op weg naar het trio.

Ijsbeermannetjes en welpen, dat is een gevaarlijke combinatie – voor de welpen althans

---

Dan komt het wijfje toch overeind, prompt door het eerste jong gevolgd. Langzaam schuifelen ze nu met z'n drietjes in oostelijke richting over de helling, hier en daar aan een plantje knabbelend. Echt verstandig is dat niet, want zo lopen ze recht in de armen van het mannetje. Hopelijk ziet het wijfje tijdig in hoe gevaarlijk dat is. Want ijsbeermannetjes en welpen, dat is een gevaarlijke combinatie – voor de welpen althans. De mannetjes schromen zich immers niet welpen zonder omzien te doden, vaak om hun eigen genen te beschermen, soms ook gewoon omdat ze honger hebben.

In de verte kunnen we nog net de Freemanbreen zien. Vanochtend moeten we daar voorbijgevaaren zijn zonder er ook maar enige aandacht aan te schenken. Veel indruk maakt de gletsjer dan ook niet. Ooit was dat anders. In 1956 had de Freemanbreen een flinke *surge*. Zijn front schoof toen kilometers vooruit. Bijna sloot hij de doorgang door de zes kilometer brede Freemansundet volledig af.

Het is al kwart voor negen als we naar het restaurant op dek twee afzakken. Al die tijd hebben de koks en de kelners geduldig met het ontbijt staan wachten. Zo gaat dat op een expeditiecruiise.

Voor rendieren komt het er op aan zoveel mogelijk vetreserves op te bouwen voor de winter

---

Lang duurt het nu niet meer vooraleer de eerste rendieren hun opwachting maken. Pixelrendieren, welteverstaan. Met onze verrekijkers kunnen we ze nog net observeren, zoals ze daar in de toendra staan te grazen. Voor hen komt het er op aan zoveel mogelijk vetreserves op te bouwen voor de winter. Mos en gras zijn er op die vlakke kuststrook gelukkig in overvloed – met dank aan het water dat van de hellingen afdaalt.

Maar ook de ijsberen laten zich niet onbetuigd. Met twee zijn ze ditmaal, op de flanken van de Rindeaksla, een kale bergrug op Barentsøya. Eentje ligt wat te dutten, een heel eind het binnenland in. Zelfs onze verrekijkers hebben het knap lastig om meer dan een vormloze witte vlek te onthullen.

Maar het andere mannetje is vrij goed te observeren. Rustig loopt hij over de helling tussen de schaarse plukjes gras te struinen, net zoals nummer drie daarstraks – ondertussen zijn we onze ijsberen gaan nummeren. Weer positioneert de Sea Spirit zich pal voor de steile helling, zodat we nummer acht rustig kunnen gadeslaan. En al gebeurt er niets opwindends, het blijft een boeiende ervaring. Allicht is dit onze laatste ijsbeer.

Spitse bergen zijn hier ver te zoeken, meer dan enkele honderden meters hoog reiken de bergtoppen niet. Maar aan het indrukwekkende landschap doet dat geen afbreuk.

Waar de hellingen steil naar de Freemansundet afdalen, zijn veelkleurige sedimentlagen bloot komen te liggen. Kladden parelwitte sneeuw weten zich in ondiepe kloven tussen de gladde bergen te handhaven.

In de verte dagen zelfs enkele oranje-rode kliffen op, waarschijnlijk intrusies van doleriet. Ten westen

daarvan is nog net de Würzburgerhytta te zien, de hut die daar in 1959 door Julius Büdel opgericht werd. Deze Duitse wetenschapper was een van de eersten om met een helikopter op zijn onderzoeksterrein neer te strijken. In die tijd moest de sysselmann al zijn verplaatsingen nog steeds met een hondenslee doen.

Het weer is onovertroffen, de lucht is zonnig en blauw. Maar het kan verkeeren, dat wist Bredero al. Hoe verder westwaarts we door de Freemansundet

det vorderen, des te neveliger het rond de bergtoppen wordt. Met een klein hartje gaan we omstreeks lunchtijd ter hoogte van Kapp Lee voor anker.

Vrij spoedig volgt het verdict. Tien na een is het als Ryans zakelijke stem door de intercom weerklinkt. De mist is te dicht, zo luidt het, en de windconditie is ook al niet goed. Landen op Kapp Lee is om veiligheidsredenen niet raadzaam. De walrussen en de Pomoren gaan dus aan onze neus voorbij.

Dan maar plan B bovengehaald. Ryan stelt een landing op Kapp Waldburg in het vooruitzicht. Die bevindt zich helemaal aan het andere uiteinde van de Freemansundet, ruim veertig kilometer terug naar het oosten. Mist zou daar geen belemmering mogen zijn. *Full speed* zet de Sea Spirit de terugweg in, de speedometer wijst 16,1 knopen aan – bijna 30 km/u. Daar heb je ze weer, zie je de ijsberen op de berghellingen gniffelen, terwijl we terug door de Freemansundet zoeven.

Daar heb je ze weer, zie je de ijsberen op de berghellingen gniffelen, terwijl we terug door de Freemansundet zoeven

---

De weerkaarten hadden het bij het rechte eind. Het is een rimpelloze zee die ons ter hoogte van Kapp Waldburg verwelkomt. De zon mag dan achter een lage, grijze bewolking schuilgaan, het zicht is uitstekend. Ryans beredeneerde gok was de juiste.

En we laten er geen gras over groeien. Nauwelijks een half uur later gaan we op de uitgestrekte kustvlakte aan wal. Om meteen door de bloeiende planten en het groene, zompige mos overrompeld te worden. Een weelderige vegetatie, zo mag je dit zonder enige overdrijving noemen. Naar

*De blik op de einder gericht, struikelen
we bijna letterlijk over een poolvos*

Arctische normen althans, want geen enkel plantje zal het wagen om in dit barre klimaat het kopje boven het maaiveld uit te steken. Hooguit tien centimeter, groter worden ze niet.

Wie vegetatie zegt, rendieren zegt. Aan beide uiteinden van de kuststrook zijn ze gesignaleerd. De blik op de einder gericht, gaan we er prompt naar op zoek. Met het gevolg dat we bijna letterlijk over een poolvos struikelen. Schuw is het diertje allerminst, zoals het zich daar behaaglijk op een kussentje van mos tussen de plantjes genesteld heeft, het lijf gekromd zodat zijn kop op zijn staart rust. Pas als het wat te druk wordt rond hem, houdt de poolvos het voor bekeken.

Vandaag draagt hij uiteraard zijn zomerjasje – grijsbruine vacht, wit op de buik en de flanken. Straks in september zal hij weer in de rui gaan en zijn mooie witte wintervacht aantrekken. Die heeft hij nodig om de barre winter te doorstaan. Ook zijn onderhuidse vetlaag moet hem daarbij helpen. Laboratoriumexperimenten hebben uitgewezen dat een poolvos pas begint te rillen als hij een uur lang aan een temperatuur van

min zeventig blootgesteld wordt – je vraagt je af wie zulke experimenten bedenkt en ze nog uitvoert ook. Ooit is een poolvos op minder dan zestig kilometer van de geografische noordpool waargenomen.

Lemmingen zijn de favoriete dagschotel van poolvossen – tot een dozijn per etmaal als het wat meezit. Zeevogels versmaden ze evenmin, in het bijzonder hun eieren en hun kuikens. Maar 's winters is het veel moeilijker om aan de kost te komen. Heel af en toe stuiten ze dan op het karkas van een rendier. Soms volgen ze het spoor van een ijsbeer. Allicht vinden ze zo wel wat overschotjes van zeehondenvlees. En in de lente durven ze wel eens het sneeuwhol van een ringelrob binnen te dringen om zich van het hulpeloze jong meester te maken.

Maar het blijft een hachelijke onderneming, de Arctische winter doorkomen zonder winterslaap. Het hoeft dan ook niet te verbazen dat poolvossen voldoende vooruitziend zijn om zich ondergrondse opslagplaatsen aan te leggen, dicht bij de permafrost. Heel de zomer en de herfst door sleuren ze daar gedode prooien naartoe. Dat het loont te hamsteren, blijkt uit het feit dat de populatie nooit in gevaar geweest is. Zelfs niet toen de mens de poolvos voor zijn mooie witte vacht ging bejagen.

Vaak leeft een mannetje met verscheidene wijfjes in een ondergrondse burcht samen. Toch zijn poolvossen levenslang monogaam

Meestal zijn poolvossen levenslang monogaam. Een opmerkelijke vaststelling, want vaak leeft een mannetje met verscheidene wijfjes in een ondergrondse burcht samen. Toch is het enkel bij zijn vaste partner dat hij jongen krijgt. Op Svalbard komen die doorgaans eind mei ter wereld, met vijf tot zes in een worp.

Veel tijd om te stoeien krijgen de welpen overigens niet. Eind augustus reeds moeten ze op eigen benen staan. Tegen dan moeten ze van hun ouders de jachttechnieken geleerd hebben die hen in staat zullen stellen te overleven.

Niet alleen onze poolvos is intussen de hort op, ook de rendieren hebben zich uit de voeten gemaakt, zo blijkt. Ze zijn erg schuwt, aldus Ab, die aan de westelijke perimeter de wacht houdt. Eentje slechts staat er in de verte nog te grazen, bijna buiten gezichtsbereik.

Ondertussen blijkt de moerassige toendra zijn eerste slachtoffer gemaakt te hebben

---

Ondertussen blijkt de moerassige toendra zijn eerste slachtoffer gemaakt te hebben. Bijna tot aan haar heupen is Katrien erin weggezakt. Dieper kan niet, herinneren we ons de ironische wijsheid van Sanna vorige maandag. Maar loskomen op eigen kracht kan ook niet meer, zoveel is duidelijk. Voor haar begeleiders wordt het trekken en sleuren om haar uit die netelige positie te bevrijden. Dat heeft flink wat *voeten* in de aarde. Maar uiteindelijk komen alle betrokkenen er met de schrik en een laagje modder vanaf. Enkele rubberen laarzen diep in de modder van de toendra zijn de enige herinnering aan het incident.

Aan de noordkant rijst de 276 meter hoge Búdelfjellet boven de kustvlakte uit. Diepe erosiegeulen trekken verticale strepen over zijn kale flank. Witte slierten sneeuw gedijen daar uitstekend in de schaduw. Het lijkt wel een zwart-wit streepjespak waarin de berg gehuld is.

Maar daar is het ons niet om te doen. Ons interesseert de zwarte klif van flinterdunne schalie aan de voet van de helling. Water heeft daar een smalle, diepe kloof in uitgesleten. Meer hebben drieteenmeeuwen niet nodig om zich veilig te voelen voor de immer jagende poolvossen.

Voor ons is dat mooi meegenomen. Want deze kolonie van drieteenmeeuwen is een van de makkelijkst bereikbare op Svalbard, aldus Ab. Je wandelt er met de vingers in de neus naartoe, je hebt er een horizontaal zicht op de nesten en de vogels zijn er in het geheel niet mensenschuw.

Oorverdovend mag je het wel noemen, het lawaai dat ons tegemoetkomt als we de kloof naderen. Met duizenden moeten ze zijn, de drieteenmeeuwen die hier op de richels zitten te snateren. Echte zeevogels zijn het, die het grootste deel van hun bestaan op zee doorbrengen. Op plekken zoals deze komen ze alleen maar om te broeden.

Helemaal boven op de kliffen houden Vadim en Ryan aan weerszijden van de kloof de wacht. Je weet maar nooit of er een ijsbeer over de helling naar de kloof afzakt. Het uitzicht over de omgeving is er formidabel – de hectische kloof aan onze voeten, de groene toendra in de voorgrond, de Sea Spirit op het rimpelloze water van de Freemansundet, de kale bergen met flarden sneeuw aan de overkant.

Maar het is in de kloof dat het echte

spektakel zich afspeelt. Daar kan je de vogels relatief dicht benaderen zonder ze ook maar enigszins te verstoren. Voortdurend vliegen ze in een hels tempo af en aan, geen richel laten ze onbezet. Met hun gele bek, hun zwarte poten en vooral hun zwarte vleugeltippen zijn ze goed herkenbaar. Wereldwijd is het de talrijkste meeuwensoort.

Nesten bouwen, daar zijn drieteen-

meeuwen meesters in. Vader en moeder steken er samen de vleugels voor uit de mouwen. Met plantjes, mos en zeewier bouwen ze een vrij grote kuip die ze met uitwerpselen tot een hecht geheel samenklitten. Zo ontstaat een veilig onderkomen voor één tot drie kuikens. De kortbekzeekoeten van Alkefjellet kunnen er een punt aan zuigen.

Eieren leggen drieteenmeeuwen doorgaans in de eerste helft van juni. Een kleine maand later komen die uit. In de comfortabele nesten kunnen we inderdaad hier en daar piepkleine kuikens observeren – voorlopig nog met zwarte snavelletjes.

De poolvos is op zoek naar iets eetbaars – een ei, een kuiken, misschien zelfs een volwassen meeuw

---

Foerageren doen drieteenmeeuwen uiteraard op zee. Op het menu hebben ze vooral kleine visjes zoals poolkabeljauw en lodde staan, maar ook vlokreeftjes en krill. Omgekeerd zijn het vooral de grote jager, de grote burgemeester en de poolvos die het op de drieteenmeeuw gemunt hebben.

Alsof hij dat laatste bewijzen wil, loopt de poolvos van daarstraks aan de voet van de klif nerveus heen en weer. Hij is op zoek naar iets eetbaars, zoveel is duidelijk – een ei, een kuiken, misschien zelfs een volwassen meeuw. Voorlopig brengt zijn snuffelen niets op.

Dan begint hij, tegen beter weten in, in een onbesuisde bui omhoog te klauteren, in de hoop in een van de laagste nesten zijn slag te slaan. Dat draait op niets uit, op de steile helling heeft hij geen schijn van kans. De drieteenmeeuwen zitten hoog en droog, ver buiten zijn bereik.

Dieper in de kloof ligt een tweede poolvos, maar die steekt geen poot uit. Gelukkig ligt hij te dutten, de staart tegen de kop gekruld, en trekt

zich van al die drukte geen moer aan.

Dan verschijnt de eerste poolvos terug op het toneel. Tot onze verbazing heeft hij een kuikentje in zijn muil. Waar hij het te pakken gekregen heeft, is ons ontgaan. Letterlijk met huid en haar is hij het aan het verslinden. Driftig schrokken vermaalt hij het kadavertje tussen zijn scherpe tanden, terwijl de krachteloze pootjes met de drie onvolgroeide teentjes slap tegen zijn onderkaak bengelen. Ook die verdwijnen snel in zijn muil. Voldaan likt hij ten slotte met zijn tong zijn kaken schoon. Enkele witte veertjes op de keien zijn de enige herinnering aan het incident.

Letterlijk met huid en haar is de poolvos het drieteenmeeuwkuiken aan het verslinden

---

Ook aan de oostelijke perimeter, waar Andy de wacht houdt, waren rendieren gesignaleerd, herinneren we ons nu. Een heel eind stappen is dat, en het blijkt vergeefse moeite. De rendieren zijn met de noorderzon verdwenen.

Maar dat geeft niet, want zelfs op deze korte tocht door de zompige toendra worden we met een ongelooflijk rijke flora geconfronteerd.

De stengelloze silene en de poolpapaver komen ons ondertussen bekend voor. Merkwaardig is de frêle knolduizendpoot, weinig meer dan een stengeltje met rode bolletjes en bovenaan een wit bloempje. Dat blijken broedbolletjes te zijn, waarmee de plant zich ongeslachtelijk kan voortplanten. Ze rekt daarvoor op de alpen-sneeuwhoender om de broedbolletjes via hun ontlasting elders te droppen.

Je zou het de knikkende steenbreek niet nageven, maar dit fragiele plantje met witte bloempjes kan 20 tot 30 cm hoog worden. Weinig plantjes doen haar dat in dit barre klimaat na. Rode broedbolletjes heeft ze ook, al is het alleen in de oksels van de bladeren. Maar dit sluwe plantje heeft meer dan één ijzer in het vuur. Ondergronds

---

Met de broedbolletjes kan de plant zich ongeslachtelijk voortplanten

---

heeft ze stengeltjes in alle richtingen lopen, waaruit nieuwe planten kunnen ontstaan. Zo doet ze aan vegetatieve vermeerdering.

Heel fraai is de bergmoerassteenbreek, met haar witte bloemen op harige rode stengeltjes. Dat we haar hier aantreffen, mag niet verbazen, want ze houdt van vochtige, rotsachtige omgevingen waar veel vogels bedrijvig zijn.

Zelfs het eerder zeldzame spinnenplantje tekent present. Met zijn goudgele bloemen en zijn grillige rode stengeltjes die ver buiten de plant uitlopen, is het een opmerkelijke, maar zeer fraaie verschijning.

Het loopt al tegen zessen als we aangepord worden nu toch maar de zodiac op te zoeken. Even later zijn we terug aan boord van de Sea Spirit.

Een eeuwige recyclage van nutriënten, daar zorgen deze drieteenmeeuwen voor

---

Een eeuwige recyclage van nutriënten. Met die woorden plaatst Louis de kolonie van de drieteenmeeuwen achteraf in een breder perspectief. Want de drieteenmeeuw brengt een essentiële verbinding tussen land en zee tot stand, legt hij ons in de lounge uit. De guano van de drieteenmeeuwen vormt immers de perfecte meststof voor de planten die aan de voet van de rotsen groeien. Door erosie zakt die

begroeiing deels naar zee af, waar het agrop plankton voedsel wordt voor het fytoplankton. Daar zijn vissen dan weer erg tuk op. Op hun beurt vallen die vissen aan drieteenmeeuwen ten prooi. Die voeden er zichzelf en hun kuikens mee. Het gevolg is dat nieuwe guano van de rotsen afdruipt en

de kring gesloten is. Een proces dat eeuwig kan blijven duren, besluit Louis. Althans zolang er geen bemoeienissen van buitenaf optreden – van de mens bijvoorbeeld.

Meer dan driehonderd kilometer hebben we nu voor de boeg. Dat wordt een nachtje flink doorvaren. Eerst helemaal terug door de Freemansundet, vervolgens rond het zuidelijkste punt van het eiland Spitsbergen en ten

slotte noordwaarts naar de Hornsund, een diepe fjord op de westkust van Spitsbergen.

Gedaan met de vlakke bergen van Nordaustlandet, Barentsøya en Edgeøya, voegt Ryan er nog aan toe. Vanaf morgen maken ze weer plaats voor alpiene taferelen en granieten bergen – de welbekende spitse bergen van Spitsbergen dus.

Donderdag 26 juli | Gnålodden – Burgerbukta – Brepollen

Dat we rond Sørkappøya varen – *Zuidkaapeiland*, het zuidelijkste punt van Spitsbergen – zullen we geweten hebben. Omstreeks vijf uur in de ochtend rollen we heen en weer in bed. Een miniversie van Kaap Hoorn is dit immers. De warme Golfstroom uit het zuidwesten botst er op de koude zee-stroom uit het oosten.

Enkele uren later zien we ons bij het ontwaken door de imposante Hornsund omgeven. En we mogen Ryan geen ongelijk geven. Deze fjord oogt spectaculair, zelfs al zijn de hoge sneeuwpieken voorlopig nog in nevelen gehuld. Talloze gletsjers monden in deze fjord uit. Eentje daarvan, de Hansbreen, kunnen we aan bakboord al observeren.

Met zijn lengte van dertig kilometer dringt de Hornsund vrij diep in Spitsbergen door. Zo diep, dat het eiland door de fjord bijna doormidden gesneden wordt. Er blijft maar een smalle landstrook over, amper zes kilometer breed, om de kop van de fjord te scheiden van de oceaan aan de overkant. Twee gletsjers dekken deze landengte af – de Hornbreen die naar de fjord afhelt en de Hamburgbreen die naar de oceaan afhelt.

Ijsberen weten dat ook. Voor hen is het een koud kunstje om vanuit de oceaan even over die gletsjers te kuieren en naar de Hornsund af te zakken. Het traject staat dan ook bekend als een populaire migratieroute voor ijsberen. De lange omweg rond Sørkappøya maken zoals wij deden, dat zal een ijsbeer nooit in zijn hoofd halen.

Het vermoeden is zelfs gerezen dat de Hornsund helemaal geen fjord is, maar een volwaardige zee-weg waarvan het oostelijke uiteinde permanent door ijs bedekt is. Zekerheid daarover is er echter

---

Voor ijsberen is het een koud kunstje om vanuit de oceaan even over die gletsjers te kuieren en naar de Hornsund af te zakken

---

niet. Zelfs radarbeelden hebben nog geen uitsluitsel kunnen geven over de vraag of het land onder die gletsjers zich net boven of net onder de zeespiegel bevindt.

Waar het in het noorden van Spitsbergen vooral de Russen zijn die er in het verleden een grote rol speelden, zijn het hier in het zuiden de Polen. *Klein Polen*, zo noemen ze hun basis in Isbjørnhamna op de noordelijke oever van de Hornsund. Een tikkeltje overdreven wellicht voor een wetenschappelijk station met slechts negen permanente bewoners. Toch mag het belang van dit Polska Stacja Polarna niet onderschat worden. In volle koude oorlog bood de basis de Polen immers een unieke mogelijkheid om buiten het keurslijf van het Oostblok om met andere landen samen te werken. Met dank aan het Svalbardverdrag van 1920.

Het ontbijt hebben we al achter de kiezen als we omstreeks negen uur voor Gnålodden voor anker gaan. Een kleine, rotsachtige landtong is dat, aan de voet van Gnålberget, een vogelklif waar drie-teenmeeuwen en kortbekzeekoeten zich thuis voelen. Met duizenden zijn ze er, naar verluidt. De rotswand dankt er zijn naam aan – *Gnålberget* betekent *zeurende rots*. Al blijft het een open vraag of de nevels het zicht niet teveel zullen belemmeren.

Dat laatste zal ons alvast niet beletten de trappershut aan de voet van de rotsen te bezoeken. Daar verbleef de legendarische Wanny Woldstad wel eens toen ze in de jaren dertig van de vorige eeuw verscheidene malen in deze regio overwinterde.

In volle koude oorlog bood deze basis de Polen een unieke mogelijkheid om buiten het keurslijf van het Oostblok om met andere landen samen te werken

---

Voorwaar een kranige dame, die Wanny. Naar eigen zeggen vervelde ze in enkele dagen tijd van taxichauffeur in Tromsø tot trapper in de Hornsund. Een mannenclubje was het, de trapperswereld van toen. Haar voornemen werd dan ook op algemeen hoongelach onthaald. Tot ze vallen begon te zetten, ijsberen begon te vellen en probleemloos poolwinters doormaakte.

Tegenwoordig is haar hut nog steeds in uitstekende staat. De Polen maken er soms gebruik van en de sysseleman ziet op het onderhoud ervan toe.

Drie gewapende scouts zijn er meteen op uit getrokken om Gnålodden te verkennen – Ryan, Ab en Eduardo. In afwachting observeren we vanaf de Sea Spirit enkele honderden drieteenmeeuwen beneden op de rotsen. In de broedkolonie op de klif hebben ze geen plaats gekregen. Waarschijnlijk zijn het meeuwen die bij gebrek aan partner niet aan broeden toegekomen zijn. Of zijn het vrijgezellen jonger dan drie jaar die nog niet seksueel actief zijn. Plots zien we de groep in alle richtingen uiteenstuiven.

Waarom, daar hebben we het raden naar.

Straks zullen we vernemen dat Eduardo ondertussen de schrik van zijn leven gekregen heeft – een eind verderop heeft hij een ijsbeer gespot. Een zwaar mannetje is het, daar valt niet mee te sollen.

Ongemerkt verdwijnen is geen optie meer, want de scouts staan bovenwinds. Maar de ijsbeer maakt voorlopig geen aanstalten om dichterbij te komen. Zo snel en voorzichtig ze kunnen, maken ze zich met hun materiaal uit de voeten – terug naar de zodiac, terug naar het schip.

Dat verandert alles. Aan land gaan is in deze omstandigheden volkomen uitgesloten. Want dat zou vrijwel zeker op een fatale confrontatie uitlopen. Om 9.42 u. valt de onvermijdelijke beslissing. De zodiaclanding maakt plaats voor een zodiaccruise, in de hoop de ijsbeer van op een afstand te kunnen spotten.

Maar ook dat is niet zonder gevaar. Verraderlijke rotsen in het ondiepe water, daar is Gnålodden berucht voor. Normaal kan je die als zodiacdriver tijdig detecteren, aldus Ab, zolang je maar op het

---

Aan land gaan is in deze omstandigheden volkomen uitgesloten. Want dat zou vrijwel zeker op een fatale confrontatie uitlopen

---

witte schuim op het water let. Maar met negen zodiacs heb je op dit woelige water overal schuim. Dit gaat ons twee tot drie schoepen van motoren kosten, luidt zijn prognose.

Ondertussen is het op de Sea Spirit alle hens aan dek. In plaats van drie zodiacs in een pendeldienst moeten er negen zodiacs voor een cruise uitgezet worden. In plaats van een handvol gewapende be-

geleiders hebben we negen zodiacdrivers nodig.

IJlings worden de bijkomende zodiacs één voor één geïnspecteerd, klaargemaakt en te water geladen. De drie scouts leveren hun wapens in, zes extra zodiacdrivers maken zich klaar voor de trip.

Dit gaat ons twee tot drie schoepen kosten, luidt zijn prognose

Omstreeks half elf is het zover. Ons vlootje dobbert vertrekkenklaar op het water. Nog steeds hangen wolken laag rond de bergtoppen. Heel af en toe breekt een flets zonnetje door de wolken en werpt een diffuus licht over de Hornsund. Tussen de rotsen op de landtong zitten de celibataire meeuwen alweer te kwetteren alsof er niets gebeurd is.

Even later zetten we er de beuk in. Een koude wind waait ons over het water tegemoet, de vochtigheid in de lucht maakt het nog killer. In een brede bocht stuiven we rond de gemene rotsen van Gnålodden.

Daar is hij dan, zijn vaalwitte rug nauwelijks zichtbaar achter de rotsen. Nerveus loopt de ijsbeer van de ene kant naar de andere, achter de rotsen door, langs de berghelling naar beneden en dan weer naar boven. Het regent zachtjes, nevelslierten hangen laag tussen de rotsen.

Zorgvuldig respecteren onze zodiacs een afstand van minstens dertig meter tot de waterlijn, maar dat helpt niet. Al zit de ijsbeer nog een eind van het water vandaan en zelfs enkele meters hoger dan wij, toch blijft onze aanwezigheid hem op de heupen werken. Rusteloos loopt hij heen en weer te *ijsberen*.

Deze landtong is van hem en van niemand anders. Dat

Nu maar meteen oprassen, lijkt hij te willen zeggen

we in zijn territorium proberen binnen te dringen, zint hem niet. Af en toe tuurt hij gespannen

in onze richting. *Nu maar meteen oprassen, lijkt hij te willen zeggen.*

To all drivers. Let's continue increasing the distance, klinkt Ryans stem door de walkietalkies. Weer trekken de zodiacs zich wat verder terug. Dat blijkt een gunstig effect te hebben. De beer wordt er merkbaar rustiger van. Hij gaat zelfs languit in het gras liggen, de kop op zijn voorpoten, de blik naar zee gericht. Uiteindelijk draait hij zich op zijn zijde en negeert ons volkomen. Hoe durft ie, de zelfingenomen kwast.

Ruimschoots nemen we de tijd om hem te observeren en te fotograferen. Al is dat op deze zware deining geen eenvoudige klus. Een hoog teddybeergehalte straalt hij

Uiteindelijk negeert hij ons volkomen. Hoe durft ie, de zelfingenomen kwast

uit, zoals hij daar braaf tussen de rotsen in het gras ligt te dutten – je zou hem zo gaan aaien. Gelukkig zijn de geduchte klauwen aan zijn poten voldoende zichtbaar om ons bij de les te houden.

Ruim een uur heeft de korte excursie geduurd. Geen enkele schoep is beschadigd, stelt Ab tevreden vast. Wel is een van de zodiacs even op de rotsbodem vastgelopen. De motor uit het water kantelen en hopen dat de golven je losgooien, is het enige wat je op zo'n moment kan doen. En dat bleek te lukken.

Wat later gaat de Sea Spirit in de Burgerbukta voor anker, een inham aan de noordkant van de Hornsund. Een schoolvoorbeeld van een fjord is dit, in de loop van tienduizenden jaren door gletsjers uitgesleten. Daar getuigen de vele inhammen nog van, elk met hun eigen gletsjer. Je hebt ze hier letterlijk voor het kiezen, maar wij opteren voor het oostelijk deel van de Burgerbukta waar de

Mühlbacherbreen in uitmondt.

Een vijftal kajaks worden na de lunch te water gelaten, voor het overige zijn het zodiacs die in twee shifts op verkenning trekken. Met Sanna aan het roer wordt dat een pittige trip.

Links van ons rijst de Luciakammen op, een indrukwekkend kalksteenmassief met spitse pieken die tot 932 m boven zeeniveau reiken. Roestige plekken op de steile rotswanden verraden de aanwezigheid van ijzeroxide. Minder steile plekken zijn door groene vegetatie in beslag genomen. Voeg daar de gelaagde, grijze rotsen aan toe en de flarden witte sneeuw, en je hebt een kleurrijk geheel. Helemaal onderaan waaiert steengruis in puinkegels breed uiteen.

---

*Aandachtig monstert de
baardrob ons doen en laten*

Nieuwsgierig steekt een baardrob af en toe zijn schuchter knopje boven water, nu eens hier, dan weer daar. Aandachtig monstert hij ons doen en laten. Uiteindelijk staat zijn besluit vast – dit zaakje is niet te vertrouwen. We zien hem niet meer terug.

Schuchter is een woord dat niet voorkomt in het woordenboek van de drie-teenmeeuwen die een ijsberg ingepalmd hebben.

Ongenaakbaar zitten ze op de top van de ijsmassa. Onze strapatsen raken hun koude kleren niet. Gelijk hebben ze, het uitzicht daarboven moet geweldig zijn.

Verticale zwarte strepen in diezelfde ijsberg trekken onze aandacht. Normaal verwacht je inderdaad dat zulk sedimentlagen horizontaal liggen, merkt Sanna op, maar deze ijsberg is door smelten en afkalven over 90° gekanteld.

Ongenaakbaar zitten enkele drieteenmeeuwen op de top van de ijsmassa

Verderop hangt tegen de flank van de Luciakammen een typische landgletsjer met een gletsjermuur van ongeveer vijftwintig meter hoog. Afkalving kent hij niet, legt Sanna uit, omdat hij het water niet bereikt. Gletsjerspleten zijn er evenmin, de ijsmassa rust statisch op het rotsgesteente.

Dan komen plots van onder die gletsjer een tiental kleine rietganzen tevoorschijn. Perfect op een rij tippelen ze over de keien – wellicht hebben ook zij instructies gekregen van Ryan.

Hun naam ten spijt zijn kleine rietganzen de grootste ganzensoort die op Svalbard voorkomt. Groter dus dan de brandgans en de witbuikrotgans. Fraaie vogels zijn het, met hun roze bek en dito poten, en met hun grijsbruin gestreept lijf dat aan de kop wat donkerder kleurt.

Op Svalbard voelen de kleine rietganzen zich vooral in het westen thuis, waarschijnlijk omdat er in het oosten nog teveel sneeuw ligt als ze in de lente uit het zuiden terugkeren. Hun nesten bouwen ze liefst op kliffen, ver buiten het bereik van poolvossen. Eind mei leggen ze hun eieren, een kleine maand later verschijnen de kuikens. Vervolgens begeleiden de ouders hun kuikens *te voet* naar het dichtstbijzijnde meer.

---

*Dan komen plots van onder
een gletsjer een tiental kleine
rietganzen tevoorschijn*

Eigenlijk hoeven we helemaal niet naar Svalbard te komen om deze kleine rietganzen te observeren. Want al broeden ze op deze archipel, in september of oktober trekken ze via het Noorse binnenland naar Denemarken, Nederland en... België om er te overwinteren. De laatste jaren werden in onze Oostkustpolders dertig- tot veertigduizend kleine rietganzen geteld. Willen we dat zo hou-

den, dat zullen we er in moeten slagen het beschikbare grasareaal van pakweg twaalfduizend hectare in stand te houden.

Want hun dieet is bijna volledig vegetarisch. In Svalbard zijn dat toendraplantjes, bij ons zijn dat grassen, koolzaad, suikerbiet en aardappel – ook de restjes die na de oogst overblijven. Nodeloos te zeggen dat dat bij onze boeren gemengde gevoelens oproept.

Zonder aarzelen jaagt Sanna onze zodiac door het brokkelige tapijt van forse ijsschotsen

---

Geleidelijk naderen we het gletsjerfront van de Mühlbacherbreen. Feeërieke ijsbergen omringen ons nu. Soms zijn het doorzichtige ijsmassa's die op sterven na dood zijn, soms zijn het imposante blauwe structuren die metershoog boven ons uit rijzen.

Het pokdalige front van de gletsjer tart elke verbeelding – een monumentale brok natuurgeweld, chaotisch in zijn grillige vormen, onwrikbaar en toch onbestendig, met aan zijn voet een brokkelig tapijt van forse ijsschotsen zo ver het oog reikt. Dat deert Sanna niet in het minst. Zonder aarzelen jaagt ze onze zodiac er doorheen. Van dichtbij observeren we de kille wand met zijn ruige textuur in alle gradaties van wit, blauw en grijs.

Terwijl we over het hobbelige water naar de Sea Spirit terugkeren, komt aan de oostkant van de Burgerbukta de Kvalfangarbreen over zijn volle lengte in beeld. De lage bewolking kan niet beletten dat hij deels in het zonnetje staat. In een sierlijke bocht glijdt hij rond een imposante nunatak naar beneden. Aan de andere kant van diezelfde nunatak komt de Widebreen tevoorschijn.

Een uitstekend decor om te barbecueën, vindt de expeditiestaf. En dat spreken wij niet tegen

---

Gletsjers, daar is hier werkelijk geen gebrek aan. Een uitstekend decor dus om te barbecueën, vindt de expeditiestaf. En wie zijn wij om dat tegen te spreken. Chef-kok Francis is er alvast klaar voor. Om half zeven tekent iedereen present in open lucht op dek vijf. Koud is het niet, de wind houdt zich koest, de kilte van de drie gletsjers in de achtergrond doet zich nauwelijks voelen.

Zou er op het strand een ijsbeer opdagen, hij zou er allicht tureluurs van worden. Want wat ruikt hij? De heerlijke geuren van *spare ribs*. Wat hoort hij? Het aanstekelijke deuntje van *Mambo number five*. Wat ziet hij? De kleuren van de Belgische vlag.

Acht uur is het als de Sea Spirit de Burgerbukta achter zich laat en nog dieper in de Hornsund doordringt. Want daar ligt Brepollen op ons te wachten, de fabelachtige baai helemaal op het einde van de fjord.

Het is alsof we een halfmond theater binnenvaren waar gletsjers klaarliggen om hun performance te brengen

---

Het is alsof we een halfmond theater binnenvaren waar gletsjers klaarliggen om hun *performance* te brengen. Met de wijzers van de klok mee zijn dat de Storbreen, de Hornbreen, de Svalisbreen en de Mendeleevbreen. En dan beperken we ons nog tot

de grote jongens, een dozijn kleintjes laten we onvermeld.

Wolken en nevels hebben ruim baan gemaakt voor het scherend licht van de lage zon. Een spel van licht en schaduw creëert ze tussen de grillige gletsjerspletten. Over de kille, blauwwitte ijsmassa's werpt ze haar warme, rossige gloed. In de voorgrond schuiven ijsschotsen op onzichtbare stromingen voorbij, terwijl de achtergrond beheerst wordt door alpiene pieken beladen met sneeuw.

We geraken er niet op uitgekeken, maar kapitein Oleg maakt rechtsomkeer. Hij moet wel, het loopt al tegen elven aan. Statig vaart de Sea Spirit tegen een gezapig tempo de bergen langs. Aan weerszijden volgen de fascinerende landschappen elkaar op, de ene piek na de andere gletsjer.

Maar het is de Hornsundtind aan bakboord die de show steelt. Zijn 1 429 meter hoge kam van kristallijne kalksteen steekt messcherp af tegen de blauwe lucht. Op zijn steile flanken fonkelt de sneeuw in de zon. Vage nevelslierten geven de reus iets mysterieus.

Dan wenkt de uitgang van de Hornsund. Verder noordwaarts gaat het nu, op zoek naar de Bellsund, hier zo'n honderdtwintig kilometer vandaan. Mooier dan de Hornsund kan die niet zijn. Of toch?

Vrijdag 27 juli | Ahlstrandhalvøya – Recherchefjorden

I see skies of blue, and clouds of white, klinkt bij het ontwaken de raspende stem van Louis Armstrong door de intercom. Terwijl we de gordijnen voorzichtig openschuiven, beducht voor het felle licht van de pooldag, kunnen we het met zijn conclusie alleen maar eens zijn – *And I think to myself, what a wonderful world.*

We zijn de rustige wateren van de Bellsund binnengevaren. Vannacht was het eventjes anders. Omstreeks middernacht bereikten we de open zee. De woelige golven deden ons rollebollen in bed.

In feite is de Bellsund niets meer dan een magnifieke poort op drie fjorden – de Van Mijenfjorden, de Van Keulenfjorden en de veel kleinere Recherchefjorden. Ons is het om het schiereiland Ahl-

strandhalvøya in de Van Keulenfjorden te doen. Gelukkig ligt dat aan de zonnige zuidkant van de fjord die onder een blauwe lucht in het overdadige zonlicht baadt. Want de noordkant gaat onder een grauwe, grijze lucht en een dicht wolkendek gebukt. Om half negen gaan we er voor anker.

---

*Het moet knap lastig geweest zijn om zo'n sleepnet vol be-
loega's aan de kant te krijgen*

Zie je de zaken op een voldoende grote schaal, dan herken je in de Van Keulenfjorden een grote, lange visfuk met een ingang van minder dan vier kilometer breed. Die smalle doorgang wordt zelfs nog bijna gehalveerd door het anderhalve kilometer lange eiland Eholmen.

Het is het enorme aantal beenderen en schedels dat de diepste indruk nalaat

Makkelijk zat dus om beloega's in te sluiten, vond een zekere Ingvald Svendsen in de jaren dertig van de vorige eeuw. Want tijdens het zomerseizoen gaan die grote, witte walvissen graag in groep in de minder diepe wateren van een fjord hun prooi opzoeken. De jagers zetten dan roeiboten met sleepnetten in. Eén uiteinde van het sleepnet werd aan wal verankerd, met het andere uiteinde voeren ze in een wijde boog rond een school beloega's. Het moet knap lastig geweest zijn om zo'n sleepnet vol tegenspartelende beloega's aan de kant te krijgen – een volwassen mannetje kan anderhalve ton en meer wegen. Het waren dan ook erg zware roeiboten die gebruikt werden, met zes roeiers. Twee meer dus dan bij de walvisjacht op open zee.

Even na negen gaan we op het kiezelstrand van de brede Ingebrigtsenbukta aan wal. Meteen valt de trappershut op, in erg goede staat nog, maar niet toegankelijk. Eertijds was dit het enige station

op Svalbard waar beloega's verwerkt werden. Nergens anders werd zo'n hoge graad van kortstondige specialisatie bereikt.

Tegenwoordig is het de enige hut in privé-bezit op Svalbard. Bamsebu staat in grote rode letters op de houten wand geschreven. Naar verluidt kan je erin overnachten. Tegen een bescheiden vergoeding, uiteraard.

Maar het is het enorme aantal gebleekte beenderen en schedels op het strand dat de diepste indruk nalaat. Vele honderden moeten het er zijn, de beloega's die hier in een kort tijdsbestek afgeslacht werden. Kvitfiskneset wordt deze landtong daarom ook wel eens genoemd, de *Kaap van de Witte Vissen*. Verderop ligt het deels versplinterde wrak van een roeiboot.

Een wrang gevoel geeft het, als je het beeld van die fraaie, intelligente wezens op dit macaber openluchtkerkhof projecteert. Zoals de orka's en de narwallen behoren de

---

*Vele honderden moeten het er zijn,
de beloega's die hier in een kort
tijdsbestek afgeslacht werden*

---

beloega's tot de tandwalvis-
sen. Dat betekent dat ze aan
echolocatie doen. In een snel
tempo genereren ze een
reeks kliksignalen. Die rich-
ten ze als een bundel voor
zich uit. Wordt een hindernis
door de bundel getroffen,
dan zal die het signaal willens
nillens terugkaatsen en haar
positie verraden. Meer nog,
aan de hand van de weer-
kaatste signalen is de be-
loega in staat de bewegings-
snelheid van zijn prooi te be-
palen, haar vorm en omvang,

en zelfs haar interne structuur. Hij weet dus vrij precies welk vlees hij in de kuip heeft.

Met hun radartje kunnen ze ook openingen in het zee-ijs opsporen om te ademen – want het blijven zoogdieren. Lukt dat niet, dan is er nog altijd de mogelijkheid om zelf een opening te maken. Met de verdikking in het midden van hun rug kunnen ze door zee-ijs van acht centimeter dik breken. Wellicht hebben ze daarom geen rugvin, want die zou dan toch maar beschadigd worden.

Wat de beloega's uniek maakt onder de walvissen, is het feit dat ze vervellen

---

Wat weinig geweten is en wat beloega's uniek maakt onder de walvissen, is het feit dat ze vervellen. Wellicht is ook dat een reden waarom ze graag aan riviermondingen vertoeven – dan kunnen ze tegen stenen en zand schuren om hun oude opperhuid sneller af te werpen.

Een wandeling van een viertal kilometer hebben we nu voor de boeg, dwars over het schiereiland Ahlstrandhalvøya van de ene baai naar de andere – van de Ingebrigtsenbukta naar de Malbukta. Een zestal begeleiders zullen een gewapend oogje in het zeil houden.

Een ijskoude wind giert over de toendra, maar de zon staat te stralen aan een blauwe, wolkeloze hemel en de uitzichten over de Van Keulen-fjorden met aan de overkant de steile rotswanden zijn fenomenaal. Een van de mooiste wandelingen van de reis zal dit worden, maar dat weten we nu nog niet.

Tot in 1859 werd de bokjessteenbreek zelfs in Nederland waargenomen – een relictplant uit de ijstijden

---

In een lange rij gaat het door de zompige toendra omhoog. Naar Arctische normen is de vegetatie hier uitbundig. Paddenstoelen zijn er te kust en te keur. Ook bloemen tieren welig.

Zoals de fraaie bokjessteenbreek met haar vrij grote, gele bloemen en haar bruinrode, lichtbehaarde stengel. Opmerkelijk is dat het plantje tot in 1859 zelfs in Nederland waargenomen werd. In koude, lage veenlagen voelde het zich daar thuis. Een relictplant uit de ijstijden noemt men dat.

Of de verrukkelijke Groenland-

se steenbreek met haar rode kelkbladen met korte, witte haartjes. Ze is nog in volle ontwikkeling, de vijf witte bloemblaadjes ontbreken nog. Een erg veelsoortig plantje is het, want alleen al op Svalbard komen er een achttal variëteiten met uiteenlopende kenmerken voor.

Met zulke weelderige plantengroei zijn rendieren natuurlijk nooit ver weg. Hogerop staat een wijfje met kalf te grazen. Heel even monstert ze ons met haar vreemde bolle ogen. Schuchter als ze is, vertrouwt ze het zaakje niet. Samen zetten ze het op een lopen.

---

*Met zulke weelderige
plantengroei zijn rendieren
natuurlijk nooit ver weg*

Geleidelijk doemt in de verte de reusachtige Recherchebreen op, de getijdewatergletsjer die de kop van de Recherchefjorden domineert. Nog iets verder maakt ook de Renardbreen zijn opwachting. Die is wat kleiner van formaat, hij reikt niet eens tot in zee.

Op de kam links van ons dagen in de verte weer enkele rendieren op. Zelfde scenario als daarstraks – ze monstrenen ons even, ze twijfelen even en zijn dan de hort op.

Geleidelijk komt van achter de heuvel de Fleur de Lyshamna tevoorschijn, een baai zo schilderachtig als haar naam doet vermoeden. Die dankt ze aan een expeditie van Henri de Bourbon die het gebied op het einde van de 19e

eeuw in kaart kwam brengen.

Niet de minste nevel verstoort nu het uitzicht. Achter onze rug rijzen de kale flanken van de Aldegondaberget bijna zeshonderd meter boven de toendra uit. Meer naar het westen ligt de witte ijsmassa's van de Recherchebreen en de Renardbreen te blaken in de zon. In de voorgrond bulkt de toendra van het veelkleurige mos, van groen tot donkerbruin.

Fleur de Lyshamna, een baai zo schilderachtig als haar naam doet vermoeden

---

Beneden op het strand vallen twee hutten op. Met de jacht op de beloega's hebben die niets te maken. Dat is wel het geval voor de drie roeiboten die een eind verder al bijna een eeuw werkloos op het strand liggen. Dat waren immers de boten waaraan Ingvald Svendsen zijn sleepnetten bevestigde. Ze lijken zelfs nog in redelijk goede staat.

Honderden kale boomstammen, vermoedelijk uit het verre Siberië afkomstig, zijn door de golfslag op de kustvlakte geworpen. Kleine rotspartijen geven het strandje zelfs een Thais tintje. De sedimentlagen staan er verticaal in de rotsen afgetekend.

Aan de overkant van de Van Keulenfjorden zit alleen de top van de 775 m hoge Bravaisberget nog in de wolken. Zelfs het relatief vlakke Eholmen – het eiland dat bijna de helft van de doorgang blokkeert – laat zich in de voorgrond goed onderscheiden. Ondertussen blijkt de Sea Spirit haar vaart rond het schiereiland ingezet te hebben. Zo dadelijk zal ze in de Malbukta klaar liggen om ons op te pikken.

Razend efficiënt, met een tempo van tweehonderd knipjes per minuut, lopen de brandganzen er te grazen

---

Dichterbij, op het kale eilandje Sterneckøya, valt helemaal niets te beleven. Zo zien wij het althans. Maar brandganzen zijn het daar alvast niet mee eens. Want ze zitten er

relatief veilig voor poolvossen en ze hebben er gras in overvloed. Met twintig lopen ze er te grazen. En dat doen ze razend efficiënt. Met snelle knipbewegingen van hun snavels hakken ze de grassprietten af met een tempo van tweehonderd knipjes per minuut – inderdaad, per minuut. In sommige regio's in Canada hebben kleine sneeuwganzen heuse moerasgebieden al in vegetatieloze woestij-

Expeditioneleider Ryan die weer eens een slag om de arm houdt, een verrassing is dat niet

nen weten te veranderen. Of ook in Svalbard sommige gebieden hetzelfde risico lopen, is onderwerp van studie, onder meer aan de Universiteit van Antwerpen. Het is alleszins een feit dat de populatie brandganzen op Svalbard almaar groeit.

We zakken naar het strand af en keren met de zodiacs naar de Sea Spirit terug. *We hope to do a landing at Camp Millar. This will be weather and wildlife dependent*, lezen we op het scherm in onze kajuit. Expeditioneleider Ryan die weer eens een slag om de arm houdt, een verrassing is dat niet.

Camp Millar, zo heeft Ryan ons gisteravond tijdens de briefing uitgelegd, ligt aan de voet van de Ingeborgfjellet. Op die rotswand zouden zo'n 55 000 kleine alken nesten. Er ligt dus spektakel in het verschiet.

Maar er is meer. In 1906 streek de Brit Ernest Manfield er neer. De hele Bellsund had hij zich reeds toeëigend, inclusief de drie aanpalende fjorden. Want hij zag de zaken groots, overtuigd als hij was dat hier goud en platina te vinden waren. Zijn aanspraken maakte hij hard door er enkele hutten op te richten – Camp Bell en Camp Millar. De horizontale prospectieschachten liggen er nog steeds, maar het project draaide op niets uit.

Een vijftwintigtal kilometer varen is het tot de Vårsolbukta, de baai waar zich dat alles afspeelt. Haar naam, de *Baai van de Lentezon*, heeft ze niet gestolen. Want in het voorjaar komen ganzen er graag verpozen op weg naar het noorden – Svalbard of Noordoost-Groenland.

Nog maar net zitten we te lunchen, of Ryans stem klinkt door de intercom. Wind en golven zijn te hevig rond Camp Millar, zo is gebleken. Een landing met zodiacs is waaghalzerij. Dus wordt eens te meer plan B bovengehaald. Vårsolbukta maakt plaats voor de nabijgelegen Recherchefjorden, waar we naar de Renardbreen zullen kuieren. Het is nu eenmaal het barre klimaat dat van dit wondermooie land gemaakt heeft wat het is. Wil je daarvan genieten, dan neem je dat klimaat er onverkort bij.

Omstreeks twee uur varen we de Recherchefjorden binnen. Haar naam dankt de fjord aan La Recherche, de korvet die we reeds kennen van de Franse romanschrijfster Léonie d'Aunet. Vanaf 1612 begonnen Nederlanders hier op de oostkust een van de grootste walvisstations van Svalbard uit te bouwen. Lægerneset heet die plek.

Markanter is wellicht het feit dat daar in 1630 de allereerste overwintering van Europese walvisvaarders op Svalbard plaatsvond. Maar dat was helemaal niet de bedoeling. Met acht waren ze, toen ze tijdens een storm van hun moederschip gescheiden werden. Noodgedwongen brachten de Britten negen maanden op Lægerneset door vooraleer ze door een schip gered werden. Scheurbuik was al die tijd hun grootste zorg, want pas in 1923 zou de oorzaak van die mysterieuze ziekte – en dus de remedie ertegen – ontdekt worden.

Maar wij richten de steven naar de Renardgletsjer op de westkust van de fjord. Half drie is het als onze zodiacs op het strand hun opwachting maken.

In 1630 vond er de allereerste overwintering van Europese walvisvaarders op Svalbard plaats. Maar dat was helemaal niet de bedoeling

---

Zelfs scheepsdokter Gloria gaat mee aan wal, want er zal een *Polar Plunge* plaatsvinden, een duik in het ijskoude zeewater – iedereen welkom, behalve watjes. Veiligheidshalve heeft ze een AED-defibrillatiekit mee, al zal dat niet nodig blijken. Moedig nemen de elf gegadigden hun duik in het water van 4 °C – van kop tot teen welteverstaan, want anders wordt er geen certificaat uitgereikt.

Maar het zijn vier rendieren die meteen al onze aandacht naar zich toe zuigen. Rustig staan ze aan de voet van de groene helling in het westen te grazen. Gewoontegetrouw verdwijnen ze snel uit het zicht, maar hier lukt hen dat niet zo goed, omdat de helling hen dwingt een heel eind langs de kust te rennen.

Indrukwekkende mannetjes zijn het, met kolossale geweien. Elk jaar werpen ze die in oktober na de paartijd af.

Maar in de zomer beginnen ze hun geweien opnieuw te ontwikkelen, om in augustus en september voldoende indruk te kunnen maken op de wijfjes. En eventuele concurrenten mores te leren. Heel even lijken er twee nu al op een kleine confrontatie uit, maar dat loopt met een sissert af.

Wijfjes daarentegen dragen hun gewei bijna het hele jaar door. Pas nadat ze in juni hun kalf geworpen hebben, schudden ze het af, om het enkele weken later weer te laten groeien.

De hele zomer door grazen ze alsof hun leven ervan afhangt – en dat mag je vrij letterlijk nemen

Een eerder geblokt voorkomen hebben ze, met hun korte poten en hun kleine snuit. In feite zijn deze svalbardrendieren de kleinste ondersoort van de rendieren. Ongewoon is dat niet voor dieren die in zulke extreem koude omgevingen moeten leven.

De hele zomer door grazen ze alsof hun leven ervan afhangt – en dat mag je vrij letterlijk nemen. Tijdens deze korte periode moeten ze immers zoveel mogelijk voedsel zien te verwerken teneinde een stevige voorraad vet op te bouwen. Die moet hen helpen de lange, donkere winter door te komen, wanneer de vegetatie schaars is en van slechte kwaliteit. Hun gebit is daar uiteraard volledig op afgestemd. Vergelijk je de kaak van een graseter zoals het rendier met die van een roofdier zoals de poolvos, dan zie je het verschil meteen.

In deze zompige toendra met zijn overvloedige en sappige vegetatie is het voor een rendier niet zo moeilijk om aan de kost te komen. Zowat alles lusten ze, kieskeurig zijn ze niet. Alleen Arctische dophei moet je hun niet voorschotelen.

Toch is honger de belangrijkste doodsoorzaak bij svalbardrendieren. Dat kan met extreem koude winters te maken hebben, waardoor sneeuw en ijs het grazen bemoeilijken. Maar het kan ook aan het verregaande afslijten van hun tanden liggen, omdat ze te vaak de schaarse vegetatie van tussen keien en steengruis hebben moeten losrukken.

Tijdens de donkere poolnacht naar gras op zoek gaan, het is beslist geen pretje. Maar de evolutie heeft het svalbardrendier hier en daar een zetje gegeven. Zo veranderen zijn ogen van kleur naargelang van het seizoen – goud in de zomer, blauw in de winter – waardoor ze tijdens de poolnacht duizend tot tienduizend keer gevoeliger worden voor licht. Dat stelt het rendier in staat veel beter te zien in de duisternis, al gaat dat ten koste van de scherpte van zijn zicht.

Vergelijk je de kaak van een graseter zoals het rendier met die van een roofdier zoals de poolvos, dan zie je het verschil meteen

---

Bovendien kan het iets wat wij mensen niet kunnen – ultraviolette straling waarnemen. Dat lijkt een overbodige gimmick, maar dat is het niet. Want ook tijdens de poolnacht reflecteren sneeuw en ijs het schaarse licht, inclusief het uv-licht. Bevindt er zich iets op de sneeuw, dan zal het rendier daar een zwarte vlek waarnemen omdat het uv-licht er afgeblokt wordt. Zelfs urinesporen kan het rendier zo waarnemen.

Svalbardrendieren stoten veel minder methaangas dan tamme runderen. Uiteraard zijn klimaatwetenschappers daarin geïnteresseerd

---

Merkwaardig is ook de vaststelling dat svalbardrendieren tijdens de vertering veel minder methaangas uitstoten dan tamme runderen. Bij klimaatwetenschappers is de belangstelling uiteraard groot. Welke microben zijn er in die magen aan het werk? Kunnen we daaruit iets leren om de mondiale uitstoot van dit broeikasgas terug te dringen?

Migraties zoals we die kennen bij de kariboes, hun Noord-Amerikaanse neefjes, daar bedanken svalbardrendieren feestelijk voor. Waar zouden ze immers op deze relatief kleine eilanden naartoe moeten? Het heeft er dan ook veel van weg dat ze hier eerder per toeval – of moeten we zeggen per ongeluk? – verzeild zijn.

Waar ze dan precies vandaan zouden komen, is niet met zekerheid geweten. Onderzoek heeft echter overeenkomsten met een uitgestorven rendiersoort uit Oost-Groenland aangetoond. Tijdens de laatste ijstijd was dat gebied door permanent zee-ijs met Svalbard verbonden. Het valt dus niet uit te sluiten dat een aantal rendieren er toen per toeval in geslaagd zijn deze archipel te bereiken.

Ook onze streken hebben rendieren gekend, heeft Louis ons eerder al uitgelegd. Meer bepaald toen het ijs zich op het einde van de laatste ijstijd steeds sneller begon terug te trekken. West-Europa was toen nog een toendragebied, maar al gauw begonnen er bomen in het landschap te verschijnen.

Meteen daagden ook de eerste rendierjagers op. Het Magdaleniaan noemen we die cultuur nu. We kennen haar onder meer van de rotstekeningen van Altamira en Lascaux.

Ook in het Limburgse Rekem zijn sporen van rendierjagers aangetroffen. Zo'n elfduizend jaar geleden moeten ze daar op de oever van de Maas een basiskamp gehad hebben. Federmessercultuur noemen archeologen dat tijdperk.

Daarna maakte de boeiende Ahrensburgcultuur bij de rendierjagers in onze streken opgang. Boeiend, aldus Louis, omdat het een zeer egalitaire maatschappij was, met kleine gemeenschappen van twintig tot dertig mensen waar elkeen op basis van gelijkheid behandeld werd, mannen zowel als vrouwen.

Wat deze gletsjer bijzonder maakt, is het feit dat hij niet tot aan zee reikt, maar op het land eindigt

---

Naarmate de rendieren het terugtrekkend ijs volgden, werd de prehistorische mens voor een verscheurende keuze gesteld – moest hij zijn traditionele bron van levensonderhoud naar het Hoge Noorden volgen of moest hij in onze gematigde streken een geheel nieuwe levenswijze uitbouwen? Of hoe klimaatverandering ook toen al een grote invloed had op mens en maatschappij.

Ondertussen zijn de vier rendieren aan de horizon verdwenen en kunnen we onze schreden naar de Renardbreen richten. Wat deze gletsjer bijzonder maakt, aldus Sanna, is het feit dat hij niet tot aan zee reikt, maar op het land eindigt. Daar heeft hij zich een klein meertje met ijschotsen en ijsbergen gecreëerd. Het beeld dat

we vanaf het strand krijgen, is dat van een weelderig groene toendra waarachter een witte gletsjerwand oprijst – een heel bijzonder plaatje, inderdaad.

Het is zelfs een flink eindje stappen door de spoelzandvlakte, want gletsjers hebben nu eenmaal de onhebbelijke gewoonte om veel dichterbij te lijken dan ze in werkelijkheid zijn.

Door kleine, vervlochten beekjes ritselt smeltwater van het meertje langzaam naar zee. In het slijk vallen imposante pootafdrukken op. Moeilijk is het niet om daarin de hoeven van rendieren te herkennen. Met zulke grote poten zullen ze niet gauw wegzakken in de sneeuw of in de zompige toendra.

Uit de sedimenten van de gletsjer zijn steile heuveltjes ontstaan. Vanaf een van die heuveltjes kijken we op het rimpelige meertje neer. Al blijkt het bij nader toezien een behoorlijk groot meer te zijn. Weer waait een ijskoude wind ons van het gletsjerfront tegemoet. Aan onze voeten liggen de hagelwitte ijsschotsen opgehoopt die door de valwind van de gletsjer weggeblazen zijn.

Een kaal keienlandschap is dit, al houden er toch enkele plantjes stand

---

Aan het westelijke uiteinde van de vlakte houdt Sergey de wacht. Daarstraks heeft hij de vier rendieren zien passeren, maar nu zijn ze met de noorderzon verdwenen. Een uiterst kaal keienlandschap is dit, al houden er toch enkele plantjes stand. Weeral laat die fraaie Groenlandse steenbreek zich opmerken, al zijn zelfs zijn kelkbladen op deze koude plek nog niet ontwikkeld.

Noordse sterns vliegen langs het strand af en aan. Ze hebben het erg druk met foerageren en komen voortdurend *bidden*. Driftig met de vleugels flapperend zweven ze dan quasi roerloos boven een vast punt. Net onder het wateroppervlak hebben ze hun prooi al in de gaten. Pijlsnel duiken ze op het juiste moment het water in om die te pakken te krijgen.

---

*Noordse sterns
vliegen langs het
strand af en aan*

Even voor vier keren we naar de Sea Spirit terug. Onze 23e en allerlaatste excursie was dit – vijf scheepscruises, zeven zodiaccruises, elf zodiaclandingen. Hoog tijd dus om in de lounge een symbolisch punt achter de reis te zetten. De winnaars van de fotowedstrijd in de categorieën fauna, flora, mensen en landschappen worden gelauwerd. De kajakkers en de *polar plungers* krijgen hun certificaten uitgereikt.

Dan dient de *Captain's Farewell Cocktail* zich aan. Verse sushi laten aanrukken, dat is voor chef-kok Francis zelfs na tien dagen op zee geen probleem. De show stelen, dat is voor kapitein Oleg zelfs na zes jaar dienst geen probleem. In zijn onnavolgbare stijl legt hij zijn officieren vaderlijk over de knie

en dankt iedereen voor het welslagen van de expeditie – zijn vollige bemanning, de expeditiestaf onder leiding van Ryan, de Asteriastaf onder leiding van Annick.

Met ongeveer honderdvijftig kilometer voor de boeg gaan we de zonnige nacht in

---

Dan is het aan Page, professioneel natuurfotograaf uit het Amerikaanse Virginia, om ons te verbluffen. Een schitterende montage van foto's en filmpjes heeft hij voor ons klaar. Voer te over voor een uitgebreide evaluatie in de bar. Bij een Brugse Zot of zo.

Om tien uur in Longyearbyen arriveren zoals oorspronkelijk gepland was, blijkt niet meer haalbaar. Dat moeten we op het conto van de weersomstandigheden in Camp Millar schrijven, die ons ertoe noopten naar de Recherchefjorden uit te wijken. Met ongeveer honderdvijftig kilometer voor de boeg gaan we de zonnige nacht in.

Zaterdag 28 juli | Longyearbyen – Oostende

Kwart voor zes is het als ongewone bewegingen van de Sea Spirit ons wekken. Kennelijk is er een einde gekomen aan onze tocht van 2 376 km rond Spitsbergen, het westelijke eiland van Svalbard. We liggen in Bykaia aange-meerd, de moderne haven van Longyearbyen.

Grijze wolken hangen laag boven de Adventfjorden. De lucht is vochtig, maar het regent nog niet. Vooral logistieke beslommeringen eisen nu onze aandacht op – koffers buiten om zeven uur, de bus in om half negen, naar de luchthaven om dertien uur.

Terwijl de Sea Spirit zich opmaakt om een groep Zwitsers te onthalen, laten wij ons even voor half tien voor het museum van Longyearbyen droppen. Kwestie van onze ervaringen van de afgelopen dagen nog even aan historische en wetenschappelijke achtergronden af te toetsen.

In restaurant Kroa is het goed lunchen – uitgebreid menu, voortreffelijk eten, authentieke gelagzaal grotendeels uit drijfhout opgetrokken. Helaas denken velen er zo over, de toestroom is iets te groot om behapbaar te zijn. Dat heb je met nerveuze toeristen die een vliegtuig moeten halen.

Even na één voert de bus ons naar Svalbard Lufthavn Longyearbyen. Een uurtje later zijn we inge-checkt en hebben we de röntgencontroles achter de rug. Nog een uurtje later klimmen we aan boord van de Blüemlisalp, een Airbus A320 van Edelweiss – geen toeval dus dat er daarstraks Zwitsers in Longyearbyen gearriveerd zijn.

Om 15.21 u. stijgen we op voor een vlucht van iets meer dan drieduizend kilometer. Ruim vier uur later landen we om 19.35 u. in Oostende. De thermometers wijzen er 21 °C aan. Een lichte afkoeling noemt men dat hier.

Jaak Palmans
jaak.palmans@telenet.be
www.pacomaja.be

Inhoud

De spitse bergen van Svalbard	1
Woensdag 18 juli Oostende – Longyearbyen.....	2
Donderdag 19 juli Ny-Ålesund – Magdalenefjorden.....	15
81° 34' Noord	35
Vrijdag 20 juli Smeerenburgfjorden – Ytre Norskøya – Moffeneiland.....	36
Zaterdag 21 juli Ice Edge – Karl XII-øya	51
Zondag 22 juli Phippsøya – Sorgfjorden.....	66
Een vogelklif om van te duizelen	81
Maandag 23 juli Kinnvika – Palanderbukta	82
Dinsdag 24 juli Alkefjellet – Wahlbergøya – Bråsvellbreen.....	103
De ijsbeer staat op zijn strepen	121
Woensdag 25 juli Freemansundet – Kapp Waldburg.....	122
Donderdag 26 juli Gnålodden – Burgerbukta – Brepollen	138
Vrijdag 27 juli Ahlstrandhalvøya – Recherchefjorden.....	153
Zaterdag 28 juli Longyearbyen – Oostende	171
Inhoud	172